แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

โดย

นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์
ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์คณะกรรมาธิการสาธารณสุข วุฒิสภา

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๔
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๔ – ๒๕๖๕

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย” ลักษณะวิชาการเศรษฐกิจ ของ นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๔ ประจำปีการศึกษาพุทธศักราช ๒๕๖๔ – ๒๕๖๕

พลโท

(ไพศาล งามวงษ์วาน)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย
ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ
ผู้วิจัย นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๖๔

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดยทำการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว แนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการ สถานการณ์ แนวโน้ม ทิศทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การจัดมาตรฐานการบริการในสถานประกอบการ และปัญหาอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลแบบรายงานเชิงพรรณนา เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยพบว่า ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นภาคธุรกิจที่สร้างรายได้แก่ประเทศไทย ถือเป็น 1 ใน 5 อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) โดยใช้จุดแข็งของประเทศไทยมาเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยผลักดันเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศไทยมีความได้เปรียบหลายประการ อีกทั้งแนวโน้มโลกกำลังกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงเป็นตลาดเป้าหมายใหม่ที่มีคุณภาพ และมีกำลังซื้อสูงกว่าตลาดทั่วไป ส่วนสภาพปัญหา เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้แก่ ปัญหาการระบาดของ โรคอุบัติใหม่ ปัญหาด้านแผนและงบประมาณ ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และปัญหากฎหมาย แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ต้องมีการบริหารจัดการในส่วนของภาครัฐ ผู้ประกอบการ และมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รัฐบาลต้องดำเนินการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยให้มีความน่าอยู่ มีความปลอดภัย เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

Title Guidelines for the management of Health Tourism in Thailand
Field Economics
Name Ms. Galayapha Lekvanijthamvitak **Course** NDC **Class** 64

This research aims to study the situation and problems of health tourism in Thailand, analysis of opportunities and threats in the management of health tourism in Thailand to propose guidelines for such management. By studying the National Economic and Social Development Plan, National Master plan of tourism strategy issues, concepts, theories, management, situations, trends, directions of health tourism, organizing of service standards in the workplace and problems & obstacles in health tourism. Conducting qualitative research in conjunction with descriptive research. Collecting data for analysis and present the result in a descriptive report form as a guideline for the management of health tourism in Thailand.

The results of the research on the situation and problems of health tourism in Thailand found that, at present, health tourism is a business sector that generates income for Thailand. It is considered as one of the top 5 industries that have potential to generate revenue into the country. The government has given importance and promoted health tourism so as to achieve the results according to the strategy of developing Thailand into an international health center (Medical Hub), by using Thailand's strengths to drive the economy as Thailand has many competitive advantages. Moreover, the world trend is becoming an aging society. Elderly tourists are, therefore, a new target market that has higher purchasing power than the general market. For the problems, health tourism industry tends to be more competitive, has changed rapidly and are susceptible to negative factors both inside and outside the country. For instance, the outbreak of emerging disease, planning and budget issues, management problem of health tourism sites and legal issues. Guidelines for the management of health tourism in Thailand, there must be management in the public sector, entrepreneurs, and cooperation between the public and private sectors. The government must undertake to create an image of Thailand to be livable and safe, in order to build tourists' confidence for the final goal in sustainable development.

คำนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมของไทย และสร้างรายได้หลักให้กับประเทศ เมื่อต้นปี ๒๕๖๓ เกิดปัญหาโรคอุบัติใหม่ ทำให้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยน้อยลงมาก รายได้รวมจากการท่องเที่ยวจึงหดตัวลง อีกทั้ง World Tourism Organization (UNWTO) คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลกมีแนวโน้มขยายตัวชะลอลง ขณะเดียวกันไทยยังเผชิญกับการแข่งขันดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศคู่แข่งที่รุนแรงขึ้น การพึ่งพารายได้จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวเหมือนอดีตจึงเป็นไปได้ยาก จำเป็นต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวของไทย โดยใช้จุดแข็งด้านวัฒนธรรม อัตลักษณ์แต่ละท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และการแพทย์ ซึ่งไทยได้รับการยอมรับในมาตรฐานและคุณภาพการรักษาในระดับสากล รวมถึงการแพทย์แผนไทย นำมาบูรณาการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สร้างความแตกต่าง เพื่อลดการแข่งขันทางด้านราคาและเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มรายได้ รวมทั้งจูงใจให้นักท่องเที่ยวทั้งต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทยหันกลับมาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียน กระจายรายได้สู่ชุมชน เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน งานวิจัยนี้จะทำให้ทราบถึงสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค เป็นแนวทางเพิ่มเติมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๔
ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำเอกสารวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจัดทำขึ้นมุ่งหมายให้เป็นเอกสารที่มีคุณค่าและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ ซึ่งได้รับข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน ได้แก่ พลโทนักรบ บุญบัวทอง ผู้ให้แนวทางการจัดทำเอกสารวิจัยฉบับนี้ พลตรีอำนาจ เลิศหิรัณย์ นาวาเอกอภิชัย ศิริขันธ์ และ พันเอกหญิงรัชฎา แดงปุ่น ทำให้เอกสารวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์และถูกระเบียบวิธีวิจัยตามที่วปอ.สปท.กำหนด ตลอดจนพันเอกหญิงจิราพร ชั้นประดับ ที่ได้ตรวจรูปแบบเอกสารจนครบถ้วนถูกต้อง นอกจากนี้ขอขอบคุณ นายอารัญ บุญชัย รองปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาให้เกียรติและให้คำแนะนำที่ดีเพิ่มเติมจากการมารับฟังการแถลงเอกสารวิจัยให้เกิดประโยชน์ต่อเอกสารวิจัย

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๔ ที่ได้ร่วมให้กำลังใจและผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๔
ผู้วิจัย

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อ		**ก**
Abstract		**ข**
คำนำ		**ค**
กิตติกรรมประกาศ		**ง**
สารบัญ		**จ**
สารบัญตาราง		**ช**
สารบัญแผนภาพ		**ซ**
บทที่ ๑	**บทนำ**	**๑**
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
	ขอบเขตของการวิจัย	๔
	วิธีดำเนินการวิจัย	๕
	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
	คำจำกัดความ	๖
บทที่ ๒	**การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง**	**๘**
	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔	๘
	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐	๑๓
	แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)	๒๑
	แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ	๒๔
	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๓๓
	สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยว	๔๑
	การบริหารจัดการการท่องเที่ยว	๔๕
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๙
	กรอบแนวคิดการวิจัย	๕๖
	สรุป	๕๗

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ ๓	**การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย**	**๕๙**
	แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	๕๙
	การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	๗๐
	การจัดมาตรฐานการบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	๗๗
	ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	๘๕
	สรุป	๘๙
บทที่ ๔	**แนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย**	**๙๑**
	สถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย	๙๑
	วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย	๑๐๒
	วิเคราะห์แนวคิดจากบทสัมภาษณ์	๑๐๕
	นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย	๑๑๗
	สรุป	๑๒๓
บทที่ ๕	**สรุปและข้อเสนอแนะ**	**๑๒๕**
	สรุป	๑๒๕
	ข้อเสนอแนะ	๑๓๑
บรรณานุกรม		**๑๓๔**
ประวัติย่อผู้วิจัย		**๑๔๑**

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

๒ – ๑	ตารางแสดงเป้าหมายและตัวชี้วัด	๒๓
๒ – ๒	อัตราการเข้าพักและจำนวนผู้เข้าพักจำแนกตามภูมิภาค ในช่วง ม.ค. - ส.ค. ของปี พ.ศ.๒๕๖๔ เทียบกับปี พ.ศ.๒๕๖๓	๔๓
๓ – ๑	สัดส่วนของอุตสาหกรรมต่างๆ ใน Wellness Economy	๗๒
๔ – ๑	ประเภทของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการในระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย	๙๕

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่

๓ – ๑	การนวดแผนไทย	๖๒
๓ – ๒	การนวดเท้า	๖๓
๓ – ๓	การอบ/ประคบสมุนไพร	๖๔
๓ – ๔	สุวคนธบำบัด	๖๕
๓ – ๕	การอาบน้ำแร่	๖๖
๓ – ๖	วารีบำบัด	๖๗
๓ – ๗	การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน	๖๘
๓ – ๘	การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์	๖๘
๓ – ๙	อาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ	๖๙
๓ – ๑๐	ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม	๗๐
๓ – ๑๑	การคาดการณ์การเติบโตของธุรกิจส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕	๗๔
๓ – ๑๒	ผลกระทบการแพร่ระบาดโรคโควิด ๑๙ ต่อภาคการท่องเที่ยวไทย	๘๖

บทที่ ๑
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก สามารถสร้างรายได้หลักให้กับประเทศอย่างมหาศาล ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียน ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้ อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศยังเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก (World Destination) เนื่องด้วยความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จัก และเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามอันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย อัธยาศัยไมตรีและความเป็นไทย ทั้งความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านทำเลที่ตั้งในการเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สรัณย์ธร ดวงดีกมลทัศน์, ๒๕๖๔) การที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลัก จึงทำให้เกิดการตอบสนองของภาครัฐและภาคธุรกิจ เกิดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวของทุกจังหวัดขึ้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามการพัฒนาต้องมีการศึกษาถึงตลาดหรือธรรมชาติของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา การเข้าใจนักท่องเที่ยวหรือภาพลักษณ์ของสถานที่ต่าง ๆ ในสายตานักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาให้เข้าใจชัดเจน เพื่อเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเฉพาะของแต่ละพื้นที่

ปี พ.ศ.๒๕๖๒ ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าสู่ประเทศประมาณ ๓๙.๘ ล้านคน สร้างรายได้ราว ๒ ล้านล้านบาท ส่วนนักท่องเที่ยวไทยเดินทางประมาณ ๑๗๒ ล้านคน สร้างรายได้ประมาณ ๑ ล้านล้านบาท แต่หลังจากเข้าสู่ยุคโควิด ๑๙ เมื่อคนไทยต้องหยุดเดินทางและนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางเข้าประเทศไทยได้ ส่งผลให้ในปี พ.ศ.๒๕๖๓ มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยทั้งสิ้นเพียง ๖.๗ ล้านคน ในขณะที่นักท่องเที่ยวไทยเดินทางเที่ยวในประเทศประมาณ ๙๕ - ๑๐๐ ล้านคน ทำให้รายได้รวมจากการท่องเที่ยวหดตัวเหลือแค่ ๗.๕ แสนล้าน หรือลดลงราว ๗๐ - ๘๐% จากปี พ.ศ.๒๕๖๒

การเติบโตของรายได้จากภาคการท่องเที่ยว พึ่งพาจากจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่าด้านราคา ในช่วง ๕ ปีก่อนวิกฤตโควิด ๑๙ รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติขยายตัวเฉลี่ย ๑๐% ต่อปี โดยมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ขยายตัวกว่า ๘% ขณะที่ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวขยายตัวเพียง ๒% ต่อปีเท่านั้น ซึ่งค่าใช้จ่ายที่อยู่ในระดับต่ำอาจสร้างความเสี่ยงให้กับรายได้ภาคการท่องเที่ยวของไทยในอนาคต เพราะจากประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลกของ World Tourism Organization (UNWTO) พบว่า ในอนาคตข้างหน้าคาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั่วโลกมีแนวโน้มขยายตัวชะลอลง ขณะเดียวกันไทยยังเผชิญกับการแข่งขันดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศคู่แข่งที่ทวีความรุนแรงขึ้น ทำให้การเติบโตของรายได้ที่พึ่งพาการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวเหมือนในอดีตจึงเป็นไปได้ยาก

ที่ผ่านมาภาครัฐได้ออก “มาตรการด้านการท่องเที่ยว” ทั้งมาตรการก่อนหน้า และ ๑๖ มาตรการต่อมา เพื่อกระตุ้นรายได้ทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและชาวไทย เช่น การขยายระยะเวลามาตรการ Free Visa on Arrival โครงการร้อยเดียวเที่ยวทั่วไทย เป็นต้น ในอดีตการกระตุ้นภาคการท่องเที่ยวมีประสิทธิผลต่อเศรษฐกิจชัดเจน เพราะภาคการท่องเที่ยวมีความแข็งแกร่งในระดับหนึ่งเป็นพื้นฐาน และตอบสนองเร็วต่อมาตรการกระตุ้น อีกทั้งยังส่งผลดีกระจายไปในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร ร้านค้า ทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก กลุ่มเกษตรกร และธุรกิจขนส่ง เป็นต้น นอกจากมาตรการกระตุ้นระยะสั้นแล้ว ทางการควรมีมาตรการระยะยาวเพื่อแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของภาคท่องเที่ยวควบคู่กันไป เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยได้อย่างยั่งยืน พร้อมกับช่วยกระจายรายได้อย่างทั่วถึง โดยที่ผ่านมาภาคการท่องเที่ยวประสบปัญหาเชิงโครงสร้างที่อาจกระทบต่อศักยภาพ และการเติบโตในระยะยาวอยู่พอสมควร ดังนี้

๑. การกระจุกตัวในเชิงสัญชาติ (Country of Residence) ของนักท่องเที่ยวต่างชาติและในเชิงแหล่งท่องเที่ยว โดยในช่วง ๙ เดือนแรกของปี พ.ศ.๒๕๖๒ นักท่องเที่ยวจากจีน อาเซียน และยุโรป มีจำนวน ๒๑ ล้านคน หรือประมาณ ๗๐% ของนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด การพึ่งพานักท่องเที่ยวชาติใดชาติหนึ่งมากเกินไปทำให้มีความเสี่ยง กล่าวคือ เมื่อเกิดเหตุการณ์เชิงลบขึ้นกับประเทศนั้นๆ ก็จะมีผลกระทบต่อรายได้ภาคท่องเที่ยวของไทยมาก เช่น เหตุการณ์เรือของนักท่องเที่ยวจีนล่มที่จังหวัดภูเก็ตในปี พ.ศ.๒๕๖๑ ส่งผลให้รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติหดตัว ๒% ในช่วงครึ่งหลังของปี จากที่ขยายตัว ๗% ในช่วงครึ่งแรกของปี นอกจากนี้ในด้านจุดหมายปลายทาง การท่องเที่ยวยังจำกัดอยู่ในเมืองท่องเที่ยวหลัก เช่น กรุงเทพฯ ภูเก็ต และชลบุรี ซึ่งมีรายได้รวมกันเกินครึ่งของรายได้การท่องเที่ยวทั้งหมด

๒. ข้อจำกัดด้านขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งโครงสร้างพื้นฐานและแหล่งท่องเที่ยว ต่อเนื่องจากการกระจุกตัวในด้านพื้นที่ท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้สนามบินหลักรองรับนักท่องเที่ยวเกินศักยภาพ การเพิ่มเที่ยวบินและผู้โดยสารทำได้น้อยลง กระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และที่สำคัญ คือ เกิดปัญหาความแออัด และแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของภาคท่องเที่ยวไทยในระยะยาว

การจัดลำดับและเพิ่มความสำคัญในการดำเนินมาตรการระยะยาวมีความท้าทาย เนื่องจากเห็นผลช้า แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะจะสร้างความยั่งยืนให้กับภาคท่องเที่ยว และเศรษฐกิจไทยอย่างแท้จริง โดยมุ่งเน้นมาตรการที่ทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวของไทย โดยใช้จุดแข็งด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต อัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และการแพทย์ ซึ่งไทยได้รับการยอมรับในเรื่องของมาตรฐาน และคุณภาพในการรักษาในระดับสากล (Joint Commission International : JCI) รวมทั้งการแพทย์แผนไทย นำมาบูรณาการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นการท่องเที่ยวที่แตกต่าง เพื่อลดการแข่งขันทางด้านราคา และเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยว ทำให้รายได้ตกอยู่กับประเทศไทยมากขึ้น รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวต่างชาติกลับมาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้น

การท่องเที่ยวได้ถูกพัฒนารูปแบบขึ้นมาอย่างมากมาย เพื่อให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การ

ท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน นอกจากนี้ยังมีการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวอย่างมากในขณะนี้ นั่นคือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) นับเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดเฉพาะทาง (Niche Market) และเป็นจุดขายสำคัญของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay Tourism) อันจะเป็นผลดีต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีจุดขายบริการทางด้านสุขภาพที่มีมาตรฐานสูง มีบุคลากรที่มีคุณภาพ และมีค่าใช้จ่ายถูกมากเมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก ตะวันออกกลาง หรือญี่ปุ่น ด้วยศักยภาพในการให้บริการด้านการแพทย์และบริการสุขภาพต่าง ๆ ที่มีในประเทศไทย นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศแล้ว ยังมีคนไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญอีกด้วย

นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยประกอบด้วย ๕ กลุ่มหลัก ช่วง ๓-๔ ปีที่ผ่านมา คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีปัญหาโรคหลอดเลือด - กระดูก และข้อ รวมถึงกระดูกคอ – หลัง กลุ่มระบบทางเดินอาหารและตับ กลุ่มผู้ป่วยมะเร็ง กลุ่มสมอง ประสาท และไขสันหลัง และกลุ่มสุดท้ายคือ นักท่องเที่ยวที่มีบุตรยาก ๕ กลุ่มนี้ ถือเป็นโอกาสของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวไทย เพราะว่าคนในปัจจุบันอยู่ในภาวะการทำงานที่เร่งรีบ ดังนั้นจะมีปัญหาสุขภาพทั้ง ๕ กลุ่มหลักดังกล่าว ที่เกิดจากการทำงานและส่งผลให้มีบุตรยากขึ้นตามมาด้วย อย่างไรก็ดีธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการขยายตัวสูง รัฐบาลจึงมีมาตรการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการขยายเวลาพำนักในราชอาณาจักรไทย ยกเว้นวีซ่าผู้ป่วยและผู้ติดตามกรณีเดินทางเข้ามารับการรักษาพยาบาล ในกลุ่มประเทศ CLMV และสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นเวลา ๙๐ วัน และมีการขยายระยะเวลาพำนักในราชอาณาจักรไทยสำหรับกลุ่มพำนักระยะยาว (Long Stay Visa) สำหรับชาวต่างชาติที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นเวลา ๑๐ ปี ให้แก่ชาวต่างชาติจาก ๑๔ ประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร แคนาดา และสหรัฐอเมริกา โดยทั้งสองมาตรการจะช่วยส่งเสริมในการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ ซึ่งไทยเป็นเป้าหมายสำหรับลูกค้ากลุ่มดังกล่าว เนื่องจากโลกกำลังกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ ทุกคนต้องการดูแลรักษาสุขภาพเพื่อให้ตัวเองมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เดินทางเข้ามาประเทศไทย ในอนาคตการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะทำรายได้มากขึ้นหากนักท่องเที่ยวสามารถอยู่ได้นานขึ้น แต่ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีจุดอ่อน คือเรื่องการสื่อสารด้านภาษาต่างประเทศที่ยังเป็นอุปสรรค จึงต้องทำการปรับกลยุทธ์การตลาด เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการทางการแพทย์ของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพึงพอใจมากที่สุด (สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๖๓)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงสนับสนุนให้เกิดการพัฒนามาตรฐานการบริการ เพื่อเป็นผู้นำการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับภูมิภาค โดยส่งเสริมและผลักดันให้สถานประกอบการมีการตรวจสอบการขึ้นทะเบียน และจัดทำฐานข้อมูลสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ส่งเสริมการสร้างสรรค์บริการการท่องเที่ยวที่โดดเด่นและมีมูลค่าเพิ่ม ดังนั้นจากกระแสความใส่ใจด้านสุขภาพที่เติบโตอย่างรวดเร็วดังกล่าว ทำให้หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยต่างให้การสนับสนุนธุรกิจเอกชนที่ให้บริการด้านสุขภาพ เพื่อขยายตลาดในต่างประเทศซึ่งครอบคลุมทั้งกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ที่ยังขาดความพร้อมของบริการด้านสุขภาพในประเทศ และกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าบริการด้านสุขภาพอยู่ในระดับสูงรวมทั้งยังต้องรอคิวการใช้

บริการนาน ประเทศไทยเห็นถึงความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสามารถสร้างรายได้จำนวนมากเข้าประเทศในแต่ละปี ข้อมูลจาก Global Wellness Institute รายงานว่านักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีค่าใช้จ่ายต่อหัวประมาณ ๕๐,๐๐๐ กว่าบาทต่อการเที่ยวหนึ่งครั้ง ซึ่งสูงกว่านักท่องเที่ยวแบบปกติถึง ๕๓ % แนวโน้มของกระแสรักษาสุขภาพเพราะมนุษย์มีความพยายามดูแลรักษาสุขภาพโดยเฉพาะยิ่งเมื่อมีโควิดระบาด ก็ยิ่งกระตุ้นกระแสรักสุขภาพมากขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรค่าต่อการศึกษาค้นหาคำตอบ เพื่อให้สามารถรับมือกับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและแนวโน้มพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว มีเป้าหมายผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวตามแหล่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความสุขให้แก่ผู้คน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะใช้ความรู้จากการศึกษาวิจัยนี้ เพื่อนำเสนอข้อมูลอีกแนวทางหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๒. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๓. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาให้สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐, แผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติในประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐), แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, การจัดมาตราฐาน ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรจากกรมการท่องเที่ยว บุคคลากรด้านแพทย์แผนไทย แพทย์แผนปัจจุบัน กลุ่มธุรกิจด้านสุขภาพที่ไม่ใช่แพทย์ และนักท่องเที่ยว รวมไม่น้อยกว่า ๑๒ คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ บุคลากรจากกรมการท่องเที่ยว จำนวน ๒ คน

๒.๒ บุคคลากรด้านแพทย์แผนไทย จำนวน ๒ คน

๒.๓ บุคคลากรด้านแพทย์แผนปัจจุบัน จำนวน ๒ คน

๒.๔ ผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจด้านสุขภาพที่ไม่ใช่แพทย์ จำนวน ๓ คน

๒.๕ นักท่องเที่ยว จำนวน ๓ คน

๓. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้จะเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๔ – พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๕ รวมทั้งสิ้น ๖ เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เป็นการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับใช้การวิจัยเชิงพรรณา (Descriptive Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล

๑.๑ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานเขียนทางวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ เอกสารทางราชการ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ และฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ แผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติในประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การจัดมาตราฐานการบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนของข้อมูลที่เชื่อมโยง หรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ รวมทั้งกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์นำมาวางแผนวิเคราะห์ศึกษาเป็นแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยต่อไป

๑.๒ ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi - Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ บุคคลากรด้านแพทย์แผนไทย แพทย์แผนปัจจุบัน ผู้ประกอบการค้า กลุ่มธุรกิจด้านสุขภาพที่ไม่ใช่แพทย์ บุคลากรจากกรมการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว เพื่อศึกษาความคิดเห็นโดยมีลักษณะสำคัญคือ เน้นหรือสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์อย่างเจาะลึก (In – Depth Interview) จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยคำถามที่ใช้จะเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย และให้ผู้สัมภาษณ์ตอบตามกรอบแนวคิดการศึกษา และมีอิสระในการตอบ โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมดทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิดได้ต่อไป

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๑ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒.๒ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒.๓ การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้ศึกษาได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้ศึกษาพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้ศึกษาจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้ศึกษาได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่มักจะใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ต่อไป

๓. การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน การรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้มา นำมาสรุปเพื่อเป็นแนวทางการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบสถานการณ์และสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถดำเนินการหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยต่อไป

๒. ทำให้ทราบโอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๓. ทราบถึงแนวทางในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย และพัฒนาให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

๔. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

คำจำกัดความ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	หมายถึง	การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ	หมายถึง	การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจด้วยการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจโดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพทั้งในหรือนอกที่พักแรมอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การอาบน้ำแร่/น้ำพุร้อน การนวดแผนไทย การอบสมุนไพร การบริการสุวคนธบำบัด (Aroma Therapy) และวารีบำบัด (Water Therapy) เป็นต้น
การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ	หมายถึง	การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจโดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่างๆ ที่หลากหลายตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกายรวมทั้ง การทำทันตกรรม การรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเปลี่ยนสะโพก การผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่า การผ่าตัดเสริมความงาม การพักฟื้น หรือการแปลงเพศ เป็นต้น ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานหรือบางครั้งเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism)
ธุรกิจบริการด้านสุขภาพ	หมายถึง	ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทุกสิ่งทุกอย่างในการดูแลความเป็นอยู่ด้านสุขภาพของมนุษย์ซึ่งครอบคลุมขอบเขตค่อนข้างกว้างตั้งแต่เรื่องยา อุปกรณ์ทางการแพทย์ และการบริการรักษาพยาบาล

บทที่ ๒
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจาก เอกสาร ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสาระความรู้ที่เป็นข้อมูลที่ถูกเผยแพร่ทางระบบอินเตอร์เน็ต โดยได้ศึกษาอย่างหลากหลาย และครอบคลุมที่เป็นเนื้อหาของงานวิจัยโดยละเอียด เพื่อเป็นแนวทางของการศึกษา และคาดว่าจะทำให้การศึกษาครั้งนี้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาศัยผ่านกระบวนการให้คำนิยาม และกระบวนการทำงานที่เสนอผ่านผู้รู้ นักวิชาการที่มีมุมมอง และแนวความคิดที่แตกต่างกัน นำมาประกอบการทำวิจัยให้เกิดความเชื่อมั่นเที่ยงตรงตามหลักระเบียบวิธีวิจัย เพื่อมาเป็นแนวทางในการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ดังมีประเด็นที่ศึกษาประกอบไปด้วย

๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔
๒. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐
๓. แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)
๔. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ
๕. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
๖. สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยว
๗. การบริหารจัดการการท่องเที่ยว
๘. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๙. กรอบแนวคิดของการวิจัย
๑๐. สรุป

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ – ๑๑ โดยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ครั้งนี้ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สคช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้นได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่งคง มั่งคั่ง และยั่งยืน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การ

พัฒนาประเทศไว้ทั้งหมด ๑๐ ยุทธศาสตร์ โดยมียุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และอีก ๔ ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

๑. การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

๒. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

๓. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

๔. ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๕. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน

๖. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย

๗. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์

๘. ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม

๙. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ

๑๐. ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ จะมียุทธศาสตร์ที่ ๓ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว คือ ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. การพัฒนาภาคบริการและการท่องเที่ยว

๑.๑ เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการที่มีศักยภาพทั้งฐานบริการเดิมและฐานบริการใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างเข้มแข็ง โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

๑.๑.๑ พัฒนาศักยภาพของฐานบริการเดิมให้เติบโตอย่างเข้มแข็ง เช่นการท่องเที่ยว บริการขนส่งโลจิสติกส์ การค้าส่ง การค้าปลีก อสังหาริมทรัพย์ บริการก่อสร้าง การต่อเรือ การซ่อมเรือ การบริการสาธารณูปโภค ธุรกิจด้านการกีฬา บริการทางการเงิน บริการสุขภาพ การจัดประชุมและนิทรรศการนานาชาติ (Meetings Incentive Travel Conventions Exhibition : MICE) เป็นต้น โดยส่งเสริมการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจบริการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้ประกอบการไทยให้สามารถปรับตัวได้ทันต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต พัฒนาระบบรับรองมาตรฐาน และกำหนดให้มีมาตรฐานธุรกิจภาคบริการตามมาตรฐานสากล ยกระดับคุณภาพให้สนองตอบต่อความต้องการของตลาด และพัฒนายกระดับโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดความเชื่อมโยงกันทั้งภายในและระหว่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจ รวมทั้งสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา โดยส่งเสริมให้ผู้ประกอบการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมเพื่อพัฒนาธุรกิจให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ตลอดจนสนับสนุนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เหมาะสมเพื่อขยายตลาดสินค้าและบริการทั้งในและต่างประเทศ

๑.๑.๒ ยกระดับฐานธุรกิจบริการใหม่ที่มีแนวโน้มขยายตัวและมีศักยภาพในการเติบโต อาทิ ธุรกิจบริการดิจิทัล การศึกษานานาชาติ ธุรกิจบันเทิง และคอนเทนต์ต่างๆ และบริการวิชาชีพ ให้ก้าวไปสู่บริการที่ทันสมัยมากขึ้นโดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ เช่น กิจการ Cloud

Service แอพพลิเคชั่นทางการเงิน และการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ เพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันบนฐานการพัฒนาเชิงธุรกิจ และกระจายผลประโยชน์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน

๑.๑.๓ สร้างกลไกการขับเคลื่อนภาคบริการที่เป็นเอกภาพ โดยกำหนดให้มีหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภาคบริการของประเทศ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ บูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาภาคบริการทั้งระบบ ควบคู่กับการกำกับดูแล และติดตามประเมินผลการพัฒนาให้เป็นไปตามกรอบทิศทางตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนการพัฒนาภาคบริการในภาพรวมและธุรกิจบริการรายสาขาที่มีศักยภาพ

๑.๒ พัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

๑.๒.๑ ส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยดำเนินการ

๑.๒.๑.๑ ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน อาทิ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการกระจายรายได้ไปสู่คนในชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ตลอดจนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพจากทั่วโลก

๑.๒.๑.๒ พัฒนากลุ่มคลัสเตอร์ท่องเที่ยวตามศักยภาพของพื้นที่ เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความต้องการของตลาด อาทิ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวทางทะเล การท่องเที่ยวสีเขียว การท่องเที่ยวเชิงศิลปะและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวกลุ่มมุสลิม

๑.๒.๑.๓ ฟื้นฟูความเชื่อมั่นและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของการท่องเที่ยวไทยในสายตาโลก

๑.๒.๑.๔ ดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดทั้งเชิงรับและเชิงรุกในตลาดเป้าหมาย ทั้งตลาดศักยภาพเดิมและตลาดใหม่ โดยมุ่งเน้นนักท่องเที่ยวคุณภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้เกิดความคุ้มค่าต่อประสบการณ์ มากกว่าการท่องเที่ยวที่คุ้มค่าเงิน รวมทั้งสนับสนุนให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้นเพื่อลดการพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ

๑.๒.๑.๕ พัฒนาทักษะฝีมือบุคลากรในภาคบริการและการท่องเที่ยว จัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ภาษาต่างประเทศทั่วประเทศ

๑.๒.๑.๖ พัฒนาระบบคมนาคมขนส่งให้เกิดความเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ

๑.๒.๒ ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัย จัดทำและบังคับใช้มาตรฐานด้านการท่องเที่ยว โดย

๑.๒.๒.๑ เร่งปรับกฎหมายและระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการสำหรับอนาคต โดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการ หลักการบังคับใช้กฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้สามารถนำไปสู่การอำนวยความสะดวก การพัฒนาภาคการผลิตและบริการได้ตรงตามทิศทางที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒.๒.๒ ทบทวน ปรับปรุง และพัฒนากฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมกีฬา ธุรกิจบริการและการท่องเที่ยวของประเทศให้สอดคล้องกับสภาวการณ์และการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการท่องเที่ยวของไทยสู่สากล

๑.๒.๒.๓ ส่งเสริมให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการท่องเที่ยวได้ตามสิทธิที่พึงมีพึงได้ของบุคคล

๑.๒.๓ ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นกลไกในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม ในการยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

๒. แผนงานพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวรองของประเทศ

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ สะท้อนให้เห็นจากรายได้การท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หรือโดยเฉลี่ย ๒๕.๙ ล้านคนในระหว่าง พ.ศ.๒๕๕๑ – ๒๕๕๘ ซึ่งส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศและเป็นประโยชน์ต่อการจ้างงานในภาคบริการเกี่ยวเนื่อง อย่างไรก็ตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ยังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวหลักที่ได้รับความนิยม และแหล่งท่องเที่ยวรองที่เริ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้าง เกิดความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว จากการเติบโตที่ขาดความตระหนักถึงความสมดุลระหว่างแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และประชาชนในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้การจัดทำแผนพัฒนาเพื่อฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหลักและรอง จึงเป็นมาตรการสำคัญเพื่อธำรงรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อสายตานักท่องเที่ยวผ่านความสวยงาม และอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถให้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในระยะยาว

๓. แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวรายสาขา

แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวรายสาขา อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางน้ำ และทางรถไฟ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความแตกต่างหลากหลายตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว รวมทั้งกระแสความนิยมของสังคม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่จึงได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นำการนวดแผนไทย และสปาเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในส่วนของกิจกรรมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ ด้วยความแตกต่างของรูปแบบกิจกรรม และปัจจัยสนับสนุนของการท่องเที่ยวแต่ละรายสาขา จึงมีความจำเป็นต่อการจัดทำแผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวให้

สอดคล้องกับตลาดการท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้เกิดความสนใจกิจกรรมท่องเที่ยวรายสาขาในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

๔. แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงกลุ่มพื้นที่และเมืองรองที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว จึงได้ออกกฎกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ๕ เขต ได้แก่ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันตก เขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันออก เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอันดามัน เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา และเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวในอีก ๓ เขต ประกอบด้วย เขตวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง เขตมรดกโลกด้านวัฒนธรรม และเขตวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง ๘ เขตจะครอบคลุมพื้นที่การท่องเที่ยวที่สำคัญทั่วประเทศ ซึ่งการจัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวจะเป็นแนวทางกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ และส่งเสริมการเชื่อมโยงเส้นทางระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองรองเพิ่มขึ้น

๕. แผนงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มนุษย์สร้างขึ้น

การขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถในการรองรับที่จำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว จึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นควรจัดทำแผนพัฒนาที่กำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม อัตลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยว และเกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย

๖. โครงการศึกษาแนวทางการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้เป็นไปตามขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Carrying Capacity)

แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากที่อยู่ในพื้นที่เชิงอนุรักษ์กำลังประสบปัญหาจากความแออัดของนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยกรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ ปัญหาคราบน้ำมันจากเรือโดยสาร ปัญหาการจัดการขยะจำนวนมาก หรือแม้แต่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ซึ่งยากต่อการฟื้นฟูในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น มาตรการที่จำเป็นในเบื้องต้นคือการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ จึงควรจัดทำโครงการศึกษาเพื่อประเมินความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยว และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจิตสำนึกต่อส่วนรวม

๗. แผนงานพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผู้ประกอบการ

เพื่อให้บุคลากรด้านการท่องเที่ยวภาครัฐ มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถตามแผนพัฒนาบุคลากร จึงต้องมีการวางแนวทางการพัฒนาส่งเสริมขีดความสามารถในการเรียนรู้ ให้แก่บุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อให้บุคลากรได้รับการพัฒนาขีดสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้สามารถ

ปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายในสายอาชีพของตน โดยเชื่อมโยงหรือตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายขององค์กรได้ในขณะเดียวกันด้วย

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ได้จัดทำในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ ส่วนด้านการท่องเที่ยวจะใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่น โดยยังคงยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และคนเป็นศูนย์กลาง ตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ได้กำหนดว่า “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติถือเป็นแผนระดับชาติที่มีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในการวางแผนการทำงานของหน่วยงานราชการและภาคเอกชนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนดังกล่าว โดยปัจจุบันประเทศไทยอยู่ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๓ เพื่อใช้ในปีงบประมาณ ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐ ทดแทนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ที่กำลังจะสิ้นสุดอายุในปีนี้ ซึ่งขั้นตอนปัจจุบันสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้มีการดำเนินการยกร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ แล้วเสร็จ และอยู่ระหว่างการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ ทั่วประเทศ จากนั้นจะนำเสนอต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ คณะรัฐมนตรี (ครม.) และรัฐสภา ก่อนนำขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้แผนฯ อย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ต่อไป

๑. หลักการและแนวคิด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ โดยมุ่งหวังให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ทำหน้าที่เป็นกลไกในการชี้ประเด็นที่มีลำดับความสำคัญสูงต่อการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปี และเพื่อผลักดันให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนสู่ความเจริญเติบโตที่ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดย (ร่าง) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ได้กำหนดทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาบนพื้นฐานของหลักการและแนวคิดที่สาคัญ ๔ ประการ ได้แก่

๑.๑ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่กับการใช้เงื่อนไข ๒ ประการเพื่อกำกับการกำหนดทิศทางและประเด็นการพัฒนาในส่วนต่างๆ ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ โดยการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการที่รอบด้าน และเงื่อนไขคุณธรรม โดยยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนและความเป็นธรรมในทุกมิติของสังคม

๑.๒ แนวคิด Resilience ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการลดความเปราะบางต่อความเปลี่ยนแปลง อันประกอบด้วยการพัฒนาความสามารถใน ๓ ระดับ ได้แก่

๑.๒.๑ การพร้อมรับ (Cope) หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติ ให้สามารถยืนหยัดและต้านทานความยากลำบาก รวมถึงฟื้นคืนกลับสู่สภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว

๑.๒.๒ การปรับตัว (Adapt) หมายถึง การปรับทิศทาง รูปแบบ และแนวทางการพัฒนาให้สอดรับกับความเปลี่ยนแปลง พร้อมกระจายความเสี่ยงและปรับตัวอย่างเท่าทันเพื่อแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่เกิดขึ้น

๑.๒.๓ การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน (Transform) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและปัจจัยพื้นฐานให้สอดรับกับความเปลี่ยนแปลง

๑.๓ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” โดยมุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งในมิติของการมีปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การมีปัจจัยสนับสนุนให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีโอกาสที่จะใช้ศักยภาพของตนในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการมุ่งส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไป

๑.๔ โมเดลเศรษฐกิจ BCG ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจใน ๓ รูปแบบควบคู่กัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว โดยอาศัยฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของประเทศอันประกอบด้วย ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม พร้อมกับการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อผลักดันให้ประเทศมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และสามารถกระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งได้อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ยังคำนึงถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศที่สืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะส่งผลให้บริบทของประเทศและของโลกเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนา

การวางกรอบการพัฒนาประเทศในระยะ ๕ ปี ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ มีความมุ่งหมายที่จะเร่งเพิ่มศักยภาพของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบที่รุนแรง และเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์ประโยชน์จากโอกาสที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและทันท่วงที การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งหมายถึงการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงสร้าง นโยบาย และกลไก เพื่อมุ่งเสริมสร้างสังคมที่ก้าวทันพลวัตของโลก และเกื้อหนุนให้คนไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์มีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มที่สูง และคำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้างต้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ได้กำหนดเป้าหมายหลักจำนวน ๕ ประการ ประกอบด้วย

๒.๑ การปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม โดยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการสำคัญให้สูงขึ้น และสามารถตอบโจทย์พัฒนาการของเทคโนโลยีและสังคมยุคใหม่ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงเศรษฐกิจท้องถิ่นและผู้ประกอบการรายย่อยกับห่วงโซ่มูลค่าของภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย รวมถึงพัฒนาระบบนิเวศที่ส่งเสริมการค้าการลงทุนและนวัตกรรม

๒.๒ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ โดยพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้งทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม เตรียมพร้อมกำลังคนที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ภาคการผลิตและบริการเป้าหมายที่มีศักยภาพและผลิตภาพสูงขึ้น รวมทั้งพัฒนาหลักประกันและความคุ้มครองทางสังคมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต

๒.๓ การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม โดยลดความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงรายได้ ความมั่งคั่ง และโอกาสในการแข่งขันของภาคธุรกิจ สนับสนุนช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสในการเลื่อนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงจัดให้มีบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

๒.๔ การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน โดยปรับปรุงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตและบริโภคให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ แก้ไขปัญหามลพิษสำคัญด้วยวิธีการที่ยั่งยืน โดยเฉพาะมลพิษทางอากาศ ขยะ และมลพิษทางน้ำ และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เพื่อมุ่งสู่ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) ภายในครึ่งแรกของศตวรรษนี้

๒.๕ การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่ โดยการสร้างความพร้อมในการรับมือและแสวงหาโอกาสจากการเป็นสังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยโรคระบาด และภัยคุกคามทางไซเบอร์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกทางสถาบันที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่ดิจิทัล รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารงานของภาครัฐให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีได้อย่างทันเวลา มีประสิทธิภาพ และมีธรรมาภิบาล

๓. หมุดหมายการพัฒนา

เพื่อถ่ายทอดเป้าหมายหลักไปสู่ภาพของการขับเคลื่อนที่ชัดเจนในลักษณะของวาระการพัฒนา (Agenda) ที่เอื้อให้เกิดการทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงาน และหลายภาคส่วนในการผลักดันการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ จึงได้กำหนดหมุดหมายการพัฒนา จำนวน ๑๓ ประการ ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงสิ่งที่ประเทศไทยปรารถนาจะ “เป็น” มุ่งหวังจะ “มี” หรือต้องการจะ “ขจัด” เพื่อสะท้อนประเด็นการพัฒนาที่มีลำดับความสำคัญสูงต่อการพลิกโฉมประเทศไทยสู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” และการบรรลุเป้าหมายหลักในช่วงระยะเวลา ๕ ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ โดยหมุดหมายการพัฒนาทั้ง ๑๓ ประการมีที่มาจากการประเมินโอกาส และความเสี่ยงของไทยในการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบของยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งได้มีการพิจารณาถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับโลก สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ รวมถึงผลการพัฒนาในประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้หมุดหมายการพัฒนา

ที่กำหนดขึ้นเป็นประเด็นที่มีลักษณะเชิงบูรณาการ ซึ่งสามารถนาไปสู่การพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ทำให้หมุดหมายแต่ละประการสามารถสนับสนุนเป้าหมายหลักได้มากกว่าหนึ่งข้อ โดยหมุดหมายทั้ง ๑๓ ประการ แบ่งออกได้เป็น ๔ มิติ ดังนี้

๓.๑ มิติภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย

หมุดหมายที่ ๑ ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง

หมุดหมายที่ ๒ ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน

หมุดหมายที่ ๓ ไทยเป็นฐานการผลิตยานยนต์ไฟฟ้าที่สำคัญของโลก

หมุดหมายที่ ๔ ไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง

หมุดหมายที่ ๕ ไทยเป็นประตูการค้าการลงทุนและยุทธศาสตร์ทางโลจิสติกส์ที่สำคัญของภูมิภาค

หมุดหมายที่ ๖ ไทยเป็นฐานการผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะที่สำคัญของโลก

๓.๒ มิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม

หมุดหมายที่ ๗ ไทยมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เข้มแข็ง มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้

หมุดหมายที่ ๘ ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน

หมุดหมายที่ ๙ ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคม ที่เพียงพอ เหมาะสม

๓.๓ มิติความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมุดหมายที่ ๑๐ ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

หมุดหมายที่ ๑๑ ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๓.๔ มิติปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศ

หมุดหมายที่ ๑๒ ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนา แห่งอนาคต

หมุดหมายที่ ๑๓ ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน

ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ จะมีหมุดหมายที่ ๒ ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน และหมุดหมายที่ ๔ ไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีรายละเอียดดังนี้

หมุดหมายที่ ๒ ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน

๑. สถานการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย และยังเป็นแหล่งสร้างรายได้สำคัญให้แก่เศรษฐกิจของประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย ๒.๙๙ ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๑๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และก่อให้เกิดการจ้างงาน ๘.๓ ล้านตำแหน่งในปี พ.ศ.๒๕๖๒ อีกทั้งยังมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยระหว่างปี พ.ศ.๒๕๕๘ – ๒๕๖๒ รายได้จากการท่องเที่ยวของไทยขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๒.๓ ต่อปี อย่างไรก็ดีการขยายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นผลมาจาก การเพิ่มขึ้นของ

จำนวนนักท่องเที่ยวเป็นหลัก กล่าวคือ จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยถึง ๕.๖ ต่อปี ในขณะที่นักท่องเที่ยวมีการใช้จ่ายต่อคนต่อวันที่ขยายตัวในอัตราที่ลดลง และมีระยะเวลาท่องเที่ยวต่อครั้งลดลง ทำให้การท่องเที่ยวของไทยในระยะหลังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านความยั่งยืนจากการเติบโตในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ นอกจากนี้ หากพิจารณาในมิติของการกระจายรายได้ พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวร้อยละ ๙๐ ยังกระจุกอยู่ในเมืองท่องเที่ยวหลัก ไม่สามารถกระจายไปสู่เมืองท่องเที่ยวรองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่อยู่ในเมืองหลักถึงประมาณร้อยละ ๙๘ ของรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งหมด

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา หรือโควิด – ๑๙ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๖๓ ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับการหดตัวอย่างรุนแรงของเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยรายได้จากการท่องเที่ยวลดลงถึงร้อยละ ๗๑ จากปี พ.ศ.๒๕๖๒ เหลือเพียง ๐.๗๙ ล้านล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และแม้ว่าจะมีมาตรการกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวของภาครัฐที่ผ่านมา เช่น โครงการเราเที่ยวด้วยกัน และโครงการกำลังใจ เป็นต้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อการฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยว เนื่องจากที่ผ่านมาโครงสร้างเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของไทยพึ่งพานักท่องเที่ยวต่างชาติถึงร้อยละ ๖๓.๙ อีกทั้งการหดตัวดังกล่าว ยังส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างหนัก โดยเฉพาะจากปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง และการขาดสภาพคล่อง ภาครัฐจึงได้มีมาตรการเสริมสภาพคล่องเร่งด่วน อาทิ มาตรการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ การพักชำระหนี้ แต่ธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่นอกระบบ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงมาตรการฟื้นฟู และเยียวยาของภาครัฐได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้แนวโน้มของการแพร่ระบาดยังคงรุนแรง และยืดเยื้อ จากการแพร่กระจายของโรคโควิด – ๑๙ สายพันธุ์ใหม่ๆ ทั่วโลก ทำให้ฉากทัศน์ของเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของไทยในระยะต่อไปยังคงมีความไม่แน่นอน

ศักยภาพของการท่องเที่ยวไทยยังมีข้อได้เปรียบจากประเทศคู่แข่ง ด้วยทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาค ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม และความมีอัธยาศัยไมตรีของคนไทย โดยในปี พ.ศ.๒๕๖๒ สภาเศรษฐกิจโลกได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (Travel & Tourism Competitiveness Index : TTCI) ให้ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๓๑ จาก ๑๔๐ ประเทศ ปรับตัวดีขึ้น ๓ อันดับ จากปี พ.ศ.๒๕๖๐ โดยมีจุดแข็งสำคัญได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในอันดับที่ ๑๐ ด้านโครงสร้างพื้นฐานการบริการนักท่องเที่ยว อยู่ในอันดับที่ ๑๔ และการแข่งขันด้านราคา อยู่ในอันดับที่ ๒๕ อย่างไรก็ดี ยังมีประเด็นท้าทายที่ต้องให้ความสำคัญ ได้แก่ ด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม อยู่ในอันดับที่ ๑๓๐ ด้านความมั่นคงปลอดภัย อยู่ในอันดับที่ ๑๑๑ และด้านสุขภาพและสุขอนามัย อยู่ในอันดับที่ ๘๘ โดยจุดอ่อนดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวในระยะต่อไป ซึ่งถูกขับเคลื่อนโดยแนวโน้มสำคัญประกอบด้วย ๑ . ความห่วงกังวลด้านสุขภาพและสุขอนามัย

๒. การเติบโตของสังคมผู้สูงอายุ

๓. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อการท่องเที่ยว

๔. ความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน

การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องคำนึงปัจจัยเสี่ยงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยว และปัญหาที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยมีความท้าทายต่อการบรรลุเป้าหมายในหลายประเด็น สรุปได้ดังนี้

๑. การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวมากขึ้น และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ

๒. การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวไทย โดยเฉพาะในเมืองท่องเที่ยวรองและผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวภายในประเทศ และก่อให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของมาตรฐานความสะอาดและปลอดภัย สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๔. การพัฒนาปัจจัยเอื้อให้เกิดการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการพัฒนากำลังคนและธุรกิจให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงระเบียบและกฎหมายที่ล้าสมัย และเป็นอุปสรรค การใช้เทคโนโลยีและข้อมูลในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เป้าหมายการพัฒนา ความเชื่อมโยงของหมุดหมายกับยุทธศาสตร์ชาติและเป้าหมายหลักของแผน หมุดหมายที่ ๒ ไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ที่มุ่งเน้นการสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว รักษาการเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับ และเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับเป้าหมายหลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ใน ๔ เป้าหมาย ได้แก่

๒.๑ การปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม โดยยกระดับให้ภาคการท่องเที่ยวมีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น และส่งเสริมให้ผู้ประกอบการรายย่อยและชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับห่วงโซ่มูลค่าได้

๒.๒ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่

๒.๓ การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม

๒.๔ การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

หมุดหมายที่ ๔ ไทยเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง

๑. สถานการณ์การพัฒนาที่ผ่านมาการให้บริการทางการแพทย์ชาวต่างชาติเพิ่มขึ้น แต่ต้องคำนึงผลกระทบต่อโอกาสในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนไทย ปี พ.ศ.๒๕๖๒ โดยมีชาวต่างชาติมาใช้บริการทางการแพทย์ ๓.๖ ล้านคน สร้างรายได้ ๔๑,๐๐๐ ล้านบาท จากราคาค่าบริการ และชื่อเสียงของบุคลากรทางการแพทย์ที่ดีกว่าประเทศอื่นเมื่อเทียบบริการในระดับเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงการกระจายบุคลากรทางการแพทย์ในประเทศ ยังคงมีความเหลื่อมล้ำกันในระหว่างภาค และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ พบว่าประเทศไทยยังมีสัดส่วนแพทย์ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คนเพียง ๐.๕ เทียบกับเกาหลีใต้ ๒.๔ และสิงคโปร์ ๑.๙ ขณะที่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้และการให้บริการชาวต่างชาติอาจทำให้มีการไหลออกของบุคลากรภาครัฐสู่ภาคเอกชน ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่

ห่างไกล ถึงแม้ปัจจุบันมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาให้บริการทางการแพทย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกและลดภาระงานของบุคลากร แต่ยังคงต้องคำนึงถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้น จากการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยมีมูลค่าการตลาดสูงเป็นอันดับ ๔ ของเอเชียแปซิฟิก แต่ยังมีปัญหาความเชื่อมั่นด้านคุณภาพมาตรฐานของสถานบริการ ในปี พ.ศ.๒๕๖๒ ไทยมีอัตราการใช้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๑๒.๖ ล้านคน สร้างรายได้ ๔๐๙,๒๐๐ ล้านบาท และเกิดการจ้างงาน ๕๓๐,๐๐๐ คน อีกทั้งมีสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ขึ้นทะเบียน ๔,๓๕๒ แห่ง โดยเฉพาะสปาไทย และนวดแผนไทย เป็นเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ แต่ยังคงต้องปรับปรุงในเรื่องคุณภาพมาตรฐานทั้งด้านภาพลักษณ์และราคาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการมาใช้บริการ

ประเทศไทยส่งออกเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์มูลค่าต่ำ แต่นำเข้าสินค้าที่มีมูลค่าสูง โดยผลิตภัณฑ์ส่งออกร้อยละ ๘๘ เป็นวัสดุสิ้นเปลืองทางการแพทย์ ขณะที่ผลิตภัณฑ์นำเข้าร้อยละ ๔๒ เป็นครุภัณฑ์ทางการแพทย์ อาทิ เครื่องอัลตราซาวด์ เครื่องเอกซเรย์ เครื่องตรวจคลื่นไฟฟ้าในสมอง และร้อยละ ๔๐ เป็นวัสดุสิ้นเปลืองทางการแพทย์ เช่น ผลิตภัณฑ์ทางจักษุวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้การสนับสนุนภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม ทั้งในด้านการวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการใช้ในประเทศยังมีจำกัด ส่งผลให้ผู้ใช้เครื่องมือแพทย์นำเข้าจากต่างประเทศเพราะต้นทุนที่ถูกกว่า การผลิตยาและวัคซีนส่วนใหญ่เป็นการผลิตขั้นปลายโดยนำเข้าวัตถุดิบเพื่อผลิตยาและวัคซีนสำเร็จรูป ปี พ.ศ.๒๕๖๒ ตลาดยาในประเทศไทยมีมูลค่า ๑.๘๔ แสนล้านบาท โดยร้อยละ ๙๐ ผลิตเพื่อการบริโภคในประเทศ แต่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตยาสำเร็จรูปที่นำเข้าวัตถุดิบมาจากต่างประเทศ แม้ว่าในช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๗ – ๒๕๖๑ การส่งออกยาจะมีมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ ๘ ต่อปี แต่คิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ ๐.๒ ของมูลค่าส่งออกสินค้าทั้งหมด เนื่องจากยาที่ส่งออกเป็นยาสามัญที่มีมูลค่าต่ำ ขณะที่ปัจจุบันมีการผลิตวัคซีนหลายชนิดแบบปลายน้ำ โดยนำเข้ามาผสมหรือแบ่งบรรจุ แต่ที่ผลิตได้เองตั้งแต่ต้นน้ำมีเพียง ๒ ชนิด คือวัคซีนบีซีจี และวัคซีนไอกรนชนิดไร้เซลล์ เนื่องจากต้องมีการวิจัยและใช้เทคโนโลยีสูง อย่างไรก็ตามการแพร่ระบาดของ โควิด – ๑๙ ส่งผลให้มีการวิจัยและพัฒนาวัคซีนเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยคาดการณ์ว่าตลาดวัคซีนโลกจะ มีมูลค่าสูงถึง ๘๓.๕ พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ.๒๕๗๐

การส่งออกสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบที่มีราคาและมูลค่าเพิ่มต่ำ แต่นำเข้าในรูปสารสกัดซึ่งมีราคาสูง ประเทศไทยส่งออกสมุนไพรเป็นอันดับหนึ่งของอาเซียน แต่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของวัตถุดิบสมุนไพร เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องคุณภาพที่ยังไม่ได้มาตรฐาน รวมถึงขาดงานวิจัยเพื่อเป็นหลักฐานข้อมูลด้านวิทยาศาสตร์ที่จะรองรับคุณประโยชน์สมุนไพร สะท้อนได้จากข้อมูลการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยในปัจจุบันที่ยังมีจำนวนน้อย นอกจากนี้การกำหนดพิกัดศุลกากรของผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังไม่ถูกต้องและครบถ้วน อาทิ แอลกอฮอล์ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญในกระบวนการสกัดสารสำคัญในสมุนไพร มีการเก็บภาษีค่อนข้างสูงส่งผลต่อต้นทุนการผลิต อย่างไรก็ตาม การแพร่ระบาดของโควิด – ๑๙ ทำให้เกิดการเร่งวิจัย ทำให้พบว่าสมุนไพรไทยหลายชนิดมีส่วนช่วยในการป้องกัน/รักษาโควิด – ๑๙ อาทิ ฟ้าทะลายโจร กระชายขาว ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาสมุนไพรไทยศักยภาพทางด้านวิชาการ และวิจัยทางการแพทย์ของไทยยังไม่สามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ โดยนอกจากไทยจะมีช่องว่างในการพัฒนางานวิจัยให้เป็นที่ยอมรับแล้ว ยังมีปัญหาในการนำงานวิจัย

และนวัตกรรมมาต่อยอดในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากระบบนิเวศการวิจัยที่ไม่เอื้อและยังขาดโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการรองรับ อาทิ ศูนย์ทดสอบและห้องปฏิบัติการที่ได้มาตรฐานสากล บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ ส่งผลให้อุตสาหกรรมการแพทย์ของไทยยังจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าผลิตภัณฑ์จากต่างประเทศ

การเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพและโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อความเสี่ยงในการรับมือกับโรคระบาดอุบัติใหม่อุบัติซ้ำเพิ่มขึ้นในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออุบัติใหม่จากต่างประเทศมาเป็นระยะ อาทิ โรคซาร์ส โรคไข้หวัดนก โรคไข้ซิก้า โรคไข้หวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่ ๒๐๐๙ โรคเมอร์ส และล่าสุด โควิด – ๑๙ ที่มีการแพร่ระบาดทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาคการท่องเที่ยวและการส่งออกของไทย ส่งผลให้ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เศรษฐกิจไทยหดตัวอย่างรุนแรง จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงไตรมาสแรกของปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี พ.ศ.๒๕๖๒ ร้อยละ ๓๘.๐๑ รวมทั้งยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตของประชาชน และก่อให้เกิดวิกฤตในระบบสุขภาพ ดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้าง ระบบ อุปกรณ์ และกำลังคนในการควบคุมและจัดการโรคระบาดให้มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดต่อระบบสาธารณสุข และเศรษฐกิจของประเทศ

๒. เป้าหมายการพัฒนา ความเชื่อมโยงของหมุดหมายกับยุทธศาสตร์ชาติ และเป้าหมายหลักของแผนการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางทางการแพทย์ และสุขภาพสูง จะสอดรับกับเป้าหมายของแผนฯ ๑๓ ในการปรับโครงสร้างภาคการผลิต และบริการสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม โดยการใช้นวัตกรรม ในการผลิตสินค้าและจัดบริการทางการแพทย์และสุขภาพ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับวางแนวทางในการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสุขภาพ และระบบบริการสุขภาพ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ที่มีสมรรถนะสูงทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับขีดความสามารถบริการทางการแพทย์และสุขภาพ ตลอดจนลดผลกระทบต่อการเข้าถึงบริการของคนไทย ซึ่งจะเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติที่สำคัญในด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในประเด็นเป้าหมาย ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ที่กำหนดอุตสาหกรรมการแพทย์แบบครบวงจร เป็นอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคตที่อาศัยความเชี่ยวชาญด้านการแพทย์ของไทยสร้างอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม และบริการทางการแพทย์ การใช้เทคโนโลยีการแพทย์ใหม่ๆ ยกระดับการให้บริการการแพทย์อย่างมีคุณภาพในระดับสากล รวมทั้งเชื่อมโยงอุตสาหกรรมทางการแพทย์และบริการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ในประเด็นเป้าหมายสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ ที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ยังคงน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มากำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเป็นหลักนำทางในการขับเคลื่อนแผนตลอดจนยึดโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นในการนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่เศรษฐกิจเติบโต สังคมก้าวหน้า ควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลในระยะยาว

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะกลไกหลักในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยการท่องเที่ยวของไทยสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศได้เป็นอย่างมาก และมีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (Travel & Tourism Competitiveness Index) อยู่ในอันดับที่ ๓๔ จาก ๑๓๖ ประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของไทยสามารถเพิ่มขีดความสามารถของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ดีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาวการณ์โลกและพฤติกรรมของผู้บริโภค อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยจึงต้องมีการปรับตัวตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และวางแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อรักษาและพัฒนาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลกจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยจะต้องพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพ แต่ยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศ ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทยตลอดจนให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ทั้งนี้การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะ ๒๐ ปี ในระยะแรกให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง วางรากฐานด้านการท่องเที่ยวที่เน้นมาตรฐาน และคุณภาพระดับสากล สิ่งสำคัญที่สุดคือ การสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว การบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความปลอดภัย และไม่ให้นักท่องเที่ยวถูกเอารัดเอาเปรียบ แล้วจึงกระจายการท่องเที่ยวทั้งในมิติของพื้นที่ และรายได้สู่ชุมชน ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวในการเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย โดยแผนแม่บทด้านการท่องเที่ยวประกอบด้วย ๖ แผนย่อยดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม

สร้างสรรค์คุณค่าสินค้า และบริการ การท่องเที่ยวมุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม ผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตเพื่อสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองพฤติกรรมความต้องการนักท่องเที่ยว และสร้างทางเลือกของประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

๒. การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ

ส่งเสริมให้ไทยเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ครอบคลุมการจัดประชุมและนิทรรศการ การจัดงานแสดงสินค้า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นรางวัล การจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา รวมถึงการพักผ่อนระหว่างหรือหลังการประกอบธุรกิจ หรือการทำกิจกรรมต่างๆ อันเป็นการดึงดูดกลุ่มนักเดินทางเพื่อธุรกิจ และนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ อีกทั้งส่งเสริมให้การจัดงานธุรกิจ และกิจกรรมต่างๆ เป็นการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายของ

ประเทศ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่นำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรม รวมถึงการสร้างเวทีเจรจาการค้า และการลงทุนของธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับอุตสาหกรรมเป้าหมาย

๓. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย

พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย ทั้งสินค้า บริการ บุคลากร ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว เน้นสร้างความแตกต่าง และความเป็นเอกลักษณ์จากการให้บริการตามแบบอย่างความเป็นไทยที่โดดเด่นในระดับสากล ร่วมกับการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาไทยที่พัฒนาต่อยอดกับความคิดสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ

๔. การท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวไทย เป็นแหล่งสร้างรายได้ใหม่ให้กับประเทศ โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชน ครอบคลุมการท่องเที่ยวทางทะเลและชายฝั่ง และการท่องเที่ยวในลุ่มน้ำสำคัญ โดยการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวทางน้ำให้ได้มาตรฐาน สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงบริบทของพื้นที่และชุมชนในพื้นที่

๕. การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค

ยกระดับให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในภูมิภาคอาเซียน โดยใช้ประโยชน์จากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ แผนการลงทุนพัฒนาโครงข่ายคมนาคมทั้งทางถนน ราง น้ำ และอากาศ และกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในประเทศ อนุภูมิภาค และอาเซียน บนฐานอัตลักษณ์เดียวกัน เพื่อส่งเสริมให้เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวร่วมกัน

๖. การพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว

พัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน ด้านการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวไทย

ในส่วนของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว จะมีแผนย่อยที่ ๓ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับแผนย่อยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แผนย่อยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย

พัฒนาและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทยทั้งสินค้า บริการ บุคลากร ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยว มุ่งเน้นการสร้างความแตกต่าง และเอกลักษณ์จากการให้บริการตามแบบอย่างความเป็นไทยที่โดดเด่นในระดับสากล ร่วมกับการใช้องค์ความรู้ และภูมิปัญญาไทยที่พัฒนาต่อยอดกับความคิดสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

๑. ยกระดับคุณภาพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ได้มาตรฐานระดับสากล ทั้งคุณภาพของสถานประกอบการ และคุณภาพของผู้ให้บริการที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญ ให้ความสำคัญเรื่องความสะอาด และความปลอดภัยในสถานประกอบการ ซึ่งครอบคลุมการให้บริการในธุรกิจสปา

และบริการเสริมความงาม นวดแผนไทย โยคะ การดูแลผู้สูงอายุ สถานพักฟื้นเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพและการผ่อนคลาย

๒. สร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบใหม่บนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีศักยภาพในการบำบัด ฟื้นฟู รักษาสุขภาพ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยในการให้บริการ พร้อมทั้งสร้างความหลากหลายของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การใช้น้ำพุร้อน น้ำแร่ สปาโคลน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

๓. พัฒนายกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้านแพทย์แผนไทยให้มีมาตรฐานระดับสากล และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยการวิจัยพัฒนานวัตกรรมต่อยอดให้เกิดสินค้าใหม่ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ พร้อมสร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์การแพทย์แผนไทย

๔. ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวทางการแพทย์ที่ไทยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อสร้างการรับรู้อย่างแพร่หลายในตลาดกลุ่มเป้าหมาย หรือกลุ่มตลาดที่มีความสนใจเฉพาะด้านได้แก่ ศัลยกรรมเสริมความงาม การตรวจสุขภาพประจำปี ทันตกรรม จักษุวิทยา การรักษาภาวะผู้มีบุตรยาก ศัลยกรรมกระดูก และผ่าตัดหัวใจ เป็นต้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการการแพทย์ครบวงจรของไทย

ตารางที่ ๒ – ๑ ตารางแสดงเป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ปี ๖๑-๖๕	ปี ๖๖-๗๐	ปี ๗๑-๗๕	ปี ๗๖-๘๐
๑. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย เพิ่มขึ้น	อัตราการขยายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย(เฉลี่ยร้อยละ)	ขยายตัวร้อยละ ๕	ขยายตัวร้อยละ ๘	ขยายตัวร้อยละ ๑๐	ขยายตัวร้อยละ ๑๐
๒. อันดับด้านรายได้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย	อันดับด้านรายได้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดย Global Wellness Institute ดีขึ้น	อันดับที่ ๑๒	อันดับที่ ๑๐	อันดับที่ ๘	อันดับที่ ๗
๓. สถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบริการทางการแพทย์ได้รับมาตรฐานเพิ่มขึ้น	อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ได้รับมาตรฐานการท่องเที่ยว (เฉลี่ยร้อยละ)	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๕	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๗	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐	เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๔

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติของจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว การจัดอันดับความนิยม และมูลค่าทางเศรษฐกิจจากธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงโอกาสจากการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยวโลกและธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำ เทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ในอนาคตอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหลายประเทศจะใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องพัฒนายกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางน้ำ และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค ทั้งนี้หากประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวไทยจะเป็นเครื่องมือในการสร้าง และกระจายรายได้และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

ผู้บริหารยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่หลากหลาย ท้าทาย และเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก จะต้องทำงานในแต่ละวันที่ยาวนาน ต้องแก้ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนตลอดเวลา ต้องเจอกับสภาพการแข่งขันทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับภายในประเทศ ต้องใช้เวลาติดตามระเบียบข้อบังคับของรัฐรวมทั้งถูกกดดันจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มากมายนับวันงานบริหารยิ่งยุ่งมากขึ้น อันสืบเนื่อง มาจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยไม่คาดคิด ภาวะวิกฤติทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาเหล่าผู้บริหารจึงต้องเสี่ยงกับภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และความหลากหลายต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องใช้ความสามารถทั้งศาสตร์ และศิลป์แสวงหาโอกาส และความได้เปรียบให้เกิดขึ้นแก่องค์การที่ตนเองรับผิดชอบได้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารหลายอย่าง เช่น

แลนดักท์ (Landugt, อ้างถึงใน กำจัด สินธุชัย, ๒๕๓๙) เห็นว่า ความหมายของการบริหารตามพจนานุกรมนั้น หมายถึงว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการ หรือการจัดการเกี่ยวกับราชการหรือหน่วยงานของรัฐ

ไซม่อน (Simon, อ้างถึงใน กำจัด สินธุชัย, ๒๕๓๙) ได้ให้คำนิยามความหมายอย่างกว้างว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งร่วมกันไว้

ชุบ กาญจนประกร (๒๕๐๙) ได้ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง การร่วมมือดำเนินการหรือปฏิบัติงานใดๆ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการบริหารคือ “การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น” คำนิยามนี้เป็นการระบุว่าผู้บริหารไม่ได้ลงมือทำงานด้วยตนเอง แต่ทำงานโดยการสั่งให้คนอื่นทำ อีกความหมายหนึ่ง

“การบริหาร คือ กิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล” ตามความหมายนี้ การบริหาร ได้แก่ กิจกรรมในการวางแผน การจัดองค์การ การจูงใจ และการควบคุมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัตถุให้บรรลุเป้าหมายขององค์การด้วยดี

ในอีกความหมายหนึ่ง “การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคน และวัตถุเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร” คำจำกัดความนี้เน้นการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัตถุให้เกิดผลประโยชน์ต่อองค์การ ความหมายของการบริหารที่ครอบคลุมที่สุด คือ “การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง” และผู้บริหารจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ดี มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้

คำว่า “การบริหาร” นั้น นอกจากใช้คำในภาษาอังกฤษว่า “Administration” ยังมีคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้ คือ คำว่า “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ทางวิชาการจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ก็ด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือเหตุผลประการที่หนึ่ง เพื่อไม่ต้องการให้ใช้คำที่มีความหมายหนักไปในทางการจัดการธุรกิจของเอกชน และเหตุผลประการที่สอง เพื่อไม่ต้องการใช้คำที่จะทำให้เกิดความสับสน เพราะคำว่า “การจัดการ” (Management) นั้น มีความใกล้เคียงกับคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) ซึ่งมีความหมายแคบ จำกัดลงไปว่า เป็นผู้บริหารงานขององค์การแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นเมื่อพูดถึงการบริหารงานโดยทั่วๆ ไป หรือการบริหารราชการจึงนิยมใช้คำว่า “Administration” และเพื่อความกระจ่างชัดระหว่างคำสองคำนี้ ผู้เขียนจึงนำเอานิยามความหมายของคำว่า “การจัดการ” มาแสดงไว้ในที่นี้ด้วย เพื่อเป็นแนวทางของการศึกษาสืบต่อไป

การจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (Effective) โดยการสั่งการและการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น (Weihrich & Koontz, 1993) การจัดการเป็นงานสำคัญที่ผู้บริหารทุกคนต้องทำให้ได้ตามเป้าหมายอย่างชาญฉลาด ในอดีตสภาพแวดล้อม และการแข่งขันไม่รุนแรง องค์การต่างๆ เพียงแต่ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายก็เพียงพอ แต่ความรุนแรงของการแข่งขัน และความผันผวนของสภาพแวดล้อมในปัจจุบันยิ่งทวีความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ธุรกิจต้องดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทางที่ชัดเจน การจัดการจึงเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา และสร้างความก้าวหน้าแก่ธุรกิจ ประสิทธิภาพ หมายถึงการทำงานให้ได้ผลลัพธ์ (Outputs) โดยการใช้ทรัพยากร หรือปัจจัยนำเข้า (Inputs) ให้คุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งจะให้ความสำคัญกับวิธีการหรือกระบวนการในการทำงาน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ได้แปรรูปให้มีอัตราส่วนสูงที่สุด ขณะที่ประสิทธิผลหมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการซึ่งจะให้ความสนใจกับการทำงานให้สำเร็จเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

เวเบอร์ (Weber, อ้างถึงใน โสพส ปัญจะวิสุทธ์, ๒๕๐) นักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงชาวเยอรมันว่าด้วยองค์กรแบบ Bureaucracy งานของเขาถูกตีพิมพ์ในเยอรมันในปี ค.ศ.๑๙๒๑ เป็นรูปแบบองค์กรที่

มีประสิทธิภาพดีที่สุด และสามารถใช้ได้อย่างสอดคล้องกับองค์กรที่สลับซับซ้อน ซึ่งเกิดขึ้นในสังคมใหม่ องค์กรแบบ Bureaucracy ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จะต้องมีการจัดการชั้นตำแหน่งและสายงานบังคับบัญชาอย่างชัดเจน และสามารถทราบได้อย่างชัดเจนว่าหน่วยงานใดขึ้นอยู่กับหน่วยงานใด

๒. การจัดแบ่งงานกันทำจะต้องขึ้นอยู่กับความชำนาญเฉพาะอย่างในหน้าที่นั้น ๆ ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน

๓. มีระบบกฎเกณฑ์ คือต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นแบบแผนเพื่อก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน และการประสานงานกัน

๔. มีระบบของระเบียบวิธีในการปฏิบัติงานในลักษณะ และสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของทุกๆ คนเสมอกัน

๕. ความสัมพันธ์ของคนจะต้องไม่เอาความรู้สึกส่วนตัว หรือเรื่องส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง คือจะต้องไม่มีความชอบ ความรัก ความเกลียดชังมาเกี่ยวข้องในองค์กร เพราะผู้ปฏิบัติงานในองค์กรจะตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลจริงๆ จะต้องหลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา

๖. การเลือกคนเข้าทำงาน และการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง จะต้องพิจารณาจากความรู้สึกและความสามารถเป็นเกณฑ์

อย่างไรก็ดีองค์กรแบบ Bureaucracy ของ Weber นี้ เป็นองค์กรในรูปของอุดมคติไม่มีองค์กรใดในโลกของความเป็นจริงจะเป็นไปตามนี้ทุกประการ แต่จะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งของทฤษฎีนี้ปรากฏอยู่ในทุกองค์กรเสมอ

เดท (Date, 2002) ได้เขียนเอาไว้ว่า คำนิยามความหมายประการหนึ่งของการบริหาร (Management) ที่ได้ยินกันอยู่บ่อยๆ ก็คือการบริหารงานนั้น คือการทำให้งานนั้นลุล่วงสำเร็จไปโดยใช้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำ (Management is Getting Things Done Though Other People)

ไซม่อน (Simon, 1971) ได้ให้คำนิยาม และให้ความหมายอย่างกว้างว่า การบริหาร (Administration) หมายถึงกิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน (The Activities of Groups Operation to Accomplish Common Goats) และได้ให้ตัวอย่างของการบริหารว่า เมื่อคนสองคนช่วยกันเข็นก้อนหินซึ่งคนเพียงคนเดียวทำให้ขยับเขยื้อนไม่ได้การบริหารก็เกิดขึ้นแล้ว การกระทำที่ดูเป็นเรื่องธรรมดาๆ นั้นมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ๒ ประการ ของสิ่งที่เรียกว่า การบริหาร (Administration) คือ มีจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Purpose) คือ การเคลื่อนก้อนหินไปให้ได้ และมีการกระทำที่ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน (Cooperative Action) คือ การที่คนมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไปได้ใช้พลังร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลบางอย่างบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ชุบ กาญจนประกร (๒๕๐๙) ได้ให้ความหมายของ คำว่า Administration การบริหาร หมายถึงการร่วมมือดำเนินการหรือปฏิบัติงานในองค์กรใดๆ

ติน ปรัชญพฤทธิ์; และอิสระ สุวรรณบล (๒๕๑๔) ได้เขียนคำอธิบายไว้ว่า คำว่า “Administration” นั้นนำมาจากภาษาลาตินว่า “Administrare” ซึ่งแปลได้ว่า การรับใช้ การจัดการ การปฏิบัติภารกิจ และการอำนวยการ (To Serve, to Manage, to Conduct, to Direct)

ในทางการบริหารเรามักจะเน้นความหมายของคำว่า “Administration” ไปในแง่ของการรับใช้ เพราะเราถือว่าข้าราชการต้องเป็นผู้รับใช้ประชาชน มิใช่เป็นเจ้านายของประชาชน

เฟยอล (Fayol, 1949) เป็นนักทฤษฎีการบริหารคนแรกที่ให้ความสนใจศึกษาจัดองค์กรและการบริหาร (Principles of Organizing and Management) โดยเห็นว่าการบริหารงานจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning)

๒. การจัดองค์การ (Organizing)

๓. การอำนวยการ (Directing)

๔. การประสานงาน (Coordinating)

๕. การควบคุมงาน (Controlling)

นอกจากนี้ Fayol ยังได้พิจารณาต่อไปถึงหลักการบริหารอีกว่าควรประกอบด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ๑๔ ประการ ดังนี้

๑. หลักการแบ่งงาน (Division of Work) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management)

๒. การกำหนดอำนาจหน้าที่ (Authority) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ควรจะได้สัดส่วนกัน

๓. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) คือภายในโครงสร้างขององค์การหนึ่งๆ จะประกอบด้วยหน่วยงาน ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนมากมายตามหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาควรมีผู้บังคับบัญชาเพียงผู้เดียว เพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในการปฏิบัติตามคำสั่ง

๔. เอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) หมายถึงเอกภาพของทิศทางในการปฏิบัติงานที่มีวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว และมีแผนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกัน

๕. หลักการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization of Authority) เพื่อให้ สอดคล้องกับหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา และเอกภาพในการอำนวยการ

๖. หลักการบังคับบัญชาที่ต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ (Scalar Chain) คืออำนาจที่ใช้ในการบังคับบัญชาจะลดหลั่นลงมาเป็นลำดับตามสายการบังคับบัญชา จากระดับสูงลงมาระดับล่าง

๗. องค์การจะต้องมีวินัย (Discipline) เพื่อเป็นกฎข้อบังคับใช้ในการปกครอง และควบคุมพฤติกรรมของคนในองค์การ

๘. องค์การจะต้องมีระเบียบ (Order) เป็นหลักในการปฏิบัติงาน

๙. ผู้ปฏิบัติงานจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน

๑๐. ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินเดือนควรได้สัดส่วนกับผลการปฏิบัติงานที่กระทำเพื่อให้เกิดความพอใจทั้งสองฝ่าย คือองค์การ และผู้ปฏิบัติงาน

๑๑. องค์การจะต้องมีความยุติธรรม และความเสมอภาค

๑๒. องค์การจะต้องสร้างความมั่นคงในชีวิตการทำงาน (Security of Tenure) ให้กับผู้ปฏิบัติงาน

๑๓. องค์การจะต้องสนับสนุนความคิดริเริ่มของบุคคล

๑๔ ผู้ปฏิบัติงานควรปฏิบัติงานร่วมกันในลักษณะเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Esprit de Corps) คือมีความจงรักภักดี มีความจริงใจ และสุจริตใจต่อกันและกัน เพื่อประโยชน์ขององค์การโดยส่วนรวม

กุลลิค และ เออร์วิค (Gulick and Urwick, 1937) ได้เสนอขบวนการบริหารไว้ ๗ ขั้นตอน หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCORB” ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานของการศึกษาการบริหาร ขบวนการทั้ง ๗ ขั้นตอนประกอบด้วย

๑. P = Planning การวางแผน หมายถึงการเตรียมการไว้ล่วงหน้าก่อนลงมือปฏิบัติจริง

๒. O = Organizing การจัดองค์การ หมายถึงการวางโครงสร้างการทำงานภายในองค์การเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๓. S = Staffing การจัดบุคคลเข้าทำงาน หมายถึงการจัดบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ให้รับผิดชอบงานในตำแหน่ง เป็นภารกิจเกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมด ในเรื่องเกี่ยวกับการสรรหาการฝึกอบรม ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมของการทำงานที่ดี

๔. D = Directing การอำนวยการ หมายถึงเป็นกิจกรรมที่เป็นภาระหน้าที่สำคัญของผู้บริหารที่จะต้องทำการตัดสินใจ สั่งการ ออกคำสั่ง และควบคุมการทำงาน

๕. Co = Coordinating การประสานงาน หมายถึงภาระหน้าที่ในการเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของงานเข้าด้วยกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ พยายามสร้างระบบการติดต่อสื่อสารการสร้างกลุ่มทำงาน

๖. R = Reporting การรายงานผลการปฏิบัติงาน หมายถึง การรายงานถึงสภาพการทำงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เป็นการแสดงถึงข้อเท็จจริง ปัญหา และอุปสรรค ในการดำเนินงานตลอดจนการชี้แจง หรือประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน

๗. B = Budgeting งบประมาณ หมายถึงเป็นการศึกษาถึงการใช้จ่ายเงินในการบริหารงบประมาณ รวมตลอดถึงการวางแผน การคลัง การทำบัญชี และการควบคุม เพื่อให้มีการใช้จ่ายเงินตรงตามเป้าหมายของการบริหารที่กำหนดไว้

โปแลนด์ (Poland, 1971) ได้เสนอความเห็นว่า หลัก POSDCORB ของ Gulick นั้นได้ครอบคลุมรวมถึงกระบวนการที่สำคัญของการบริหาร แต่ไม่ได้รวมถึงเรื่องการประเมินผลไว้ด้วย เพราะฉะนั้นจึงควรเพิ่มเรื่องการประเมินผล คือเพิ่ม E (Evaluation) เข้าไปด้วยอีกหนึ่งตัวจะได้เป็น POSDECORB

๒. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๑ ความหมายของการจัดการ

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ (๒๕๔๑) ได้กล่าวถึงการจัดการไว้ว่า ในองค์การซึ่งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาร่วมกันเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ โดยที่บุคคลเดียวไม่สามารถกระทำได้เพียงลำพังนั้น การทำงานของแต่ละบุคคล หรือแต่ละกลุ่มจะต้องประสานกัน และมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยอาศัยกลุ่มของกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนและชี้นำแนวทาง สำหรับการทำงานเหล่านั้น กลุ่มของกิจกรรมดังกล่าวมานี้ หมายถึงการจัดการ (Management) ซึ่งจะเพิ่มความสำคัญ และความซับซ้อนยิ่งขึ้นเมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้น

นักวิชาการ และนักทฤษฎีการจัดการจำนวนมาก ต่างก็ได้พยายามนิยามความหมายคำว่า การจัดการ ไว้ซึ่งมีทั้งคล้ายคลึงกัน และที่แตกต่างกันไปบ้างในบางประเด็น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ที่ได้นิยามคำว่า “การจัดการ” หมายถึง

๒.๑.๑ กระบวนการใช้ทรัพยากรขององค์การ เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการทำหน้าที่ด้านการวางแผน การจัดการ การนำ และการควบคุม

๒.๑.๒ กระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ และประสานความพยายามของบุคลากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

๒.๑.๓ กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินการ เพื่อประสานกิจกรรมของบุคคลอื่นให้บรรลุผลสำเร็จ ในสิ่งที่บุคคลคนเดียวไม่สามารถกระทำได้โดยลำพัง

จากคำนิยามดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การจัดการเป็นเรื่องของการใช้ทรัพยากรขององค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามของบุคคล หรือบุคคลอื่นเพื่อสร้างความสำเร็จให้กับองค์การ

๒.๒ ความสำคัญของการจัดการ

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ (๒๕๔๑) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการ ไว้ดังนี้

๒.๒.๑ การจัดการเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ทุกองค์การดำเนินไปได้ทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ หรือภาครัฐบาล หรือเป็นองค์การทางการศึกษา องค์การทางศาสนา ฯลฯ ต่างก็ต้องดำเนินการโดยอาศัยการจัดการทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าความสำคัญของการจัดการอยู่ที่กิจกรรมทางการจัดการที่มีต่อเจ้าขององค์การ ซึ่งรวมถึงผู้ถือหุ้นและสมาชิกทุกคนในองค์การ รวมตลอดถึงประชาชนในสังคมซึ่งเป็นผู้ใช้สินค้า และบริการอันเป็นผลผลิตขององค์การนั้นๆ

๒.๒.๒ การตัดสินใจทางการจัดการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตการกำหนดนโยบาย และเป้าหมายขององค์การ ซึ่งมีผลกระทบต่อองค์การ และสังคมโดยส่วนรวมด้วย อาจกล่าวได้ว่า การจัดการมีความสำคัญต่อมาตรฐานการครองชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในแง่ของความรับผิดชอบที่การจัดการมีต่อการผลิตสินค้าและบริการ ที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ผู้รับบริการ ต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และต่อความสันติสุขของสังคม

๒.๒.๓ การจัดการก่อให้เกิดสภาวะการจ้างงาน ซึ่งมีผลต่อการยกระดับรายได้และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นรวมทั้งการได้บริโภคสินค้า และบริการที่มีคุณภาพดียิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การจัดการมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย

๒.๓ ปัจจัยและกระบวนการในการจัดการ

การที่นักจัดการพัฒนาสังคมไม่ว่าจะปฏิบัติอยู่ในระดับใดจะสามารถนำเอานโยบายของฝ่ายการเมือง หรือนโยบายและคำสั่งของผู้บังคับบัญชาไปปฏิบัติจัดทำให้เกิดผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากที่เขาผู้นั้นจะต้องมีความสำนึกถึงสังคม และประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ตนเองถูกวางตัว หรืออาสาเข้ามาในการรับผิดชอบในการสร้างประโยชน์แล้ว นักจัดการผู้นั้นยังจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ และความรอบรู้ที่จะกำหนดระบบงาน ระเบียบ และเทคนิคในการปฏิบัติงาน สร้างความพร้อมและมีความสามารถที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการทำงานของคน และหน่วยงานของตนอีกด้วย ระบบงานระเบียบ และเทคนิคในการปฏิบัติงานที่กล่าวถึง สามารถแยกออกได้เป็น ๕ ด้าน ดังนี้คือ

๒.๓.๑ M 1 (Mechanism) ได้แก่ด้านการจัดองค์การ ซึ่งหมายถึงการกำหนดรูปแบบ และภารกิจขององค์กร การแบ่งส่วนงานขององค์กร การกำหนดกิจกรรมของแต่ละส่วนงาน การกำหนดตำแหน่งงาน (Position) พร้อมหน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจ (Authority) ของแต่ละตำแหน่ง แต่ละส่วน แต่ละระดับ (Level) และขององค์กรเป็นส่วนรวม การกำหนดโครงสร้าง และความสัมพันธ์ของงานของส่วนต่างๆ ของแต่ละองค์กร และการสร้างระบบการควบคุมให้ทุกส่วนขององค์กรได้เป็นไปอย่างสืบเนื่อง และมีเอกภาพ (Unity)

๒.๓.๒ M 2 (Money) ได้แก่ ด้านการเงิน ที่จะต้องจัดหามาเพื่อดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในจำนวน และกำหนดเวลาที่ถูกต้องสอดคล้องกัน ดังนั้นการพิจารณาเรื่องแหล่งเงิน การจัดสรรเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกิจกรรม และรายการต่างๆ ให้ได้สัดส่วนที่จะให้ผลตอบแทนดีที่สุด และการควบคุมการใช้จ่ายให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์โดยไม่รั่วไหล สูญเสีย หรือฟุ่มเฟือย โดยไม่จำเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้การทำงานได้ดำเนินการไปอย่างราบรื่นจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี การเงินจึงเป็นส่วนสำคัญที่นักจัดการจะต้องดูแล

๒.๓.๓ M 3 (Manpower) ได้แก่ด้านบุคลากร ซึ่งการจัดการที่ดีจำเป็นจะต้องได้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างอื่นมาบรรจุให้กับตำแหน่ง และหน้าที่การงานที่กำหนดไว้ แต่จะต้องให้มีจำนวนพอเพียงไม่มากไปหรือน้อยไป การจัดการด้านบุคลากรยังครอบคลุมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการให้ค่าตอบแทน และผลประโยชน์ที่สมดุลย์กับภาวะการณ์ปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ความจำเป็นที่จะต้องดูแลความเรียบร้อยในการปฏิบัติ และการเพิ่มพูนความรู้และสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรภายในหน่วยเป็นระยะๆ ด้วย

๒.๓.๔ M 4 (Materials & Building) ได้แก่การจัดหา และมีไว้ซึ่งเครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ปฏิบัติงาน สถานบริการที่เหมาะสมทันสมัยพอเพียง และมีประสิทธิภาพที่จะสามารถช่วยให้การดำเนินงานตามหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ ได้เป็นไปอย่างได้ผลหรือสมประโยชน์ที่สุด ทั้งนี้การจัดการด้านนี้ยังรวมถึงการเสาะแสวงหา การคิดค้น การออกแบบ การควบคุมการใช้งาน การบำรุงรักษา และเปลี่ยนชิ้นส่วน หรือส่วนประกอบ การซ่อมแซมสิ่งที่บกพร่องชำรุดเสียหาย หรือมีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำกว่าระดับที่ต้องการ และการถอดถอนจากประจำการ หรือรื้อถอนเพื่อจัดหาหรือจัดทำสิ่งทดแทนภายในกำหนดเวลาที่สมควรได้

๒.๓.๕ M 5 (Methodology and Information) ได้แก่ องค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร ที่นักจัดการจะต้องนำมาใช้ในการวางแผน การเลือกใช้กลวิธี (Strategy) และกิจกรรม (Activity) ที่ควรจะดำเนินการ การจัดหน่วยงาน และวางระบบงาน การติดต่อสื่อสาร การอำนวยการ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา

๓. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

๓.๑ ความหมายของการบริหารและการจัดการ คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีที่มาในเชิงพัฒนาการขององค์ความรู้ที่แตกต่างกัน แต่ปัจจุบันได้มีการกำหนดองค์ความรู้ทั้งสองด้านมาผสมผสาน และประยุกต์เข้ากับองค์กรสมัยใหม่ จึงทำให้ทั้งสองคำนี้มีความหมายเช่นเดียวกัน และสามารถใช้แทนกันได้ เพียงแต่ความนิยมคุ้นเคยหรือความนึกคิดเชิงภาษาที่แตกต่างกันไปบ้างเท่านั้น กล่าวคือ มีนัย (Sense) ที่แตกต่างกันในด้านต่อไปนี้

๓.๑.๑ เกี่ยวกับประเภทขององค์กรและหน่วยงาน คำว่า “การบริหาร” นิยมใช้ในหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานราชการ ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งบริหาร หรือนักบริหาร (Administration) มีการบัญญัติศัพท์สาขาวิชาที่ศึกษาด้านนี้ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์” (Public Administration) ขณะที่คำว่า การจัดการ มักหมายถึงการบริหารงานในองค์กรภาคเอกชน หรือธุรกิจมากกว่าการบริหารรัฐกิจดังจะพบเสมอว่า ตำแหน่งสำคัญในองค์กรเอกชนใช้คำว่า “ผู้จัดการ” (Manager)

๓.๑.๒ เกี่ยวกับระดับหรือขอบข่ายความรับผิดชอบของการดำเนินการ การบริหารบางครั้งเป็นคำที่ผู้ใช้ให้ความหมายถึงการทำหน้าที่ในระดับนโยบาย คือการตัดสินใจให้แนวทาง และรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นในภาพรวม ส่วนการจัดการเน้นการดำเนินงานในระดับปฏิบัติ (Policy Implementation) ซึ่งเป็นหน้าที่ต้องรับผิดชอบรองลงมา หรือเป็นหน่วยงานระดับกลาง หรือระดับล่าง ในทางวิชาการทั้งการบริหารและการจัดการ ไม่ได้มีความหมายแตกต่างกันคำว่าการจัดการสามารถใช้ได้ในองค์กรภาครัฐ และใช้กับการดำเนินงานระดับนโยบายเช่นกัน ทั้งนี้เพราะแนวความคิดการจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Thought) เน้นการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งศาสตร์การบริหาร (Administrative Science) ศาสตร์การจัดการ (Management Science) ตลอดจนพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) เข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก (วิชัย รูปขำดี, ๒๕๔๒)

๓.๒ องค์ประกอบและกระบวนการจัดการ กระบวนการจัดการ (Management Process) หมายถึง ขั้นตอนการทำงานที่ทำหน้าที่จัดการพึงปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ คือมีสิ่งนำเข้ามาผ่านในระบบการจัดการ และจะได้ผลงานหรือผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานออกมาตามที่ต้องการ โดยมีผู้พยายามชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบของกระบวนการจัดการที่เหมาะสมว่าควรจะประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

กุลลิค และ เออร์วิค (Luther Gulik & Lyndall Urwick, อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ ฤทธิ์สรไกร, ๒๕๓๘) ได้มององค์ประกอบของการจัดการที่มีประสิทธิภาพภายใต้กระบวนการบริหารว่ามีกิจกรรมที่สำคัญ ๗ ประการ หรือที่เรียกกันย่อๆ ว่า POSDCORB Model ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการงบประมาณ

ฮอดเก็ตต์ (Hodgetts, อ้างถึงใน วิชัย รูปขำดี, ๒๕๔๒) มองกระบวนการจัดการภายใต้แนวคิดเชิงระบบว่า กระบวนการจัดการที่แท้จริง ก็คือการทำหน้าที่ของการจัดการ (Management Function) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของการจัดการภายใต้เรื่องที่สำคัญ ๔ เรื่อง ได้แก่

๑. การวางแผนกำหนดทิศทางของหน่วยงาน (Planning the Enterprises Direction)

๒. การจัดโครงสร้างองค์กรและบุคคล (Organizing and Staffing the Structure)

๓. การอำนวยการเชิงการนำ และการผลักดันบุคลากร (Leading and Influencing the Personnel)

๔. การควบคุมในเชิงการปฏิบัติการ และในด้านทรัพยากร (Controlling Organizational Operations and Resources)

ธงชัย สันติวงษ์ (๒๕๓๕) ได้ระบุถึงหน้าที่ในการบริหาร (Management Functions) ที่สำคัญมีด้วยกัน ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดวิถีทางที่จะปฏิบัติไว้เป็นการล่วงหน้าซึ่งจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามความต้องการ การวางแผนจะต้องมีกระบวนการนึกคิด (Conceptual Thinking) ที่สมบูรณ์ และเป็นสาระถูกต้อง เพื่อให้สามารถช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) พัฒนากลยุทธ์ (Strategies) จัดทำแผนงาน (Programs) จัดสรรงบประมาณ การใช้ทรัพยากรต่างๆ (Budget) กำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติ (Procedures) และแนวนโยบาย (Policies) ที่ดีที่สุดสำหรับองค์การของตน ภายหลังจากที่ได้มีการวิเคราะห์และคาดการณ์ (Forecast) สภาพเหตุการณ์ต่างๆ อย่างระมัดระวัง และรอบคอบที่สุดแล้ว เป้าหมายสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่วางแผนคือ จะต้องตัดสินใจเลือกและรู้จักทำแผนต่างๆ ให้ได้แผนงานที่ดีที่สุด และเหมาะสมกับกำลังความสามารถขององค์การ ที่จะเป็นหนทางให้องค์การสามารถหาประโยชน์จากการทำงาน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ได้คาดการณ์ไว้แล้ว

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการกำหนดจัดเตรียม และจัดความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการบริหารสิ่งของ และทรัพยากร ต่างๆ (Things) ภายหลังจากที่ได้ใช้ดุลพินิจ และมีข้อตัดสินใจที่ยุติแล้วว่าจะทำอะไรบ้าง การดำเนินการเพื่อจัดองค์การตามกระบวนการนี้ จะประกอบด้วยงานที่ต้องทำดังนี้ คือ จัดทำโครงสร้างองค์การ (Organization Structure) กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดจะแบ่งสรรกันไปทำ ระบุขอบเขตของตำแหน่งงานต่างๆ พิจารณาให้ทราบถึงรายละเอียดความยากง่ายของงานแต่ละตำแหน่ง เพื่อให้สามารถทราบถึงคุณสมบัติของคนที่ต้องการได้

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) คือ ภาระหน้าที่ ที่เกี่ยวกับการบริหารตัวคน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสาะหา และคัดเลือกให้ได้มาซึ่งคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับลักษณะงานต่างๆ ที่ได้พิจารณามาแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ประกันได้ว่างานต่างๆ จะได้รับการปฏิบัติงานลุล่วงไปอย่างได้ผลที่สุด ภาระหน้าที่นี้จะสำคัญที่สุดที่จะต้องสามารถเข้าใจ และทำการฝึกอบรม และพัฒนาคนงานให้มีความสามารถมีความพร้อม โดยเฉพาะการจัดหาคนในระดับผู้บริหารรองลงมา

๔. การจัดการ (Directing) หมายถึงความพยายามที่จะให้การกระทำต่างๆ ของทุกฝ่ายในองค์การเป็นไปในทางที่จะส่งเสริมให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ด้วยการพยายามเอาชนะใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกฝ่ายให้ร่วมมือกันทำงาน และเสริมต่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ การรู้จักมอบหมายงาน ชักจูงใจ และกระตุ้นให้ทุกคนทำงานดี การรู้จักประสานงานของทุกฝ่ายให้เข้ากันได้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นภาระที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้การสั่งการสมบูรณ์ และสำเร็จผลได้ในที่สุด ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนและกลุ่มคน จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้สามารถบังคับบัญชาให้การทำงานของคนงานแต่ละคนได้ผลสูงสุด และช่วยให้งานของทุกฝ่ายสอดคล้อง และเสริมกัน ในอันที่จะสำเร็จตามวัตถุประสงค์เดียวกันได้

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การบังคับ หรือกำกับให้การทำงานต่างๆ เป็นไปตามแผน เพื่อที่จะป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในประการทั้งปวง ผู้บริหารทุกคนย่อมต้องคอยควบคุมงานต่าง ๆ ที่ตนรับผิดชอบอยู่เสมอ กระบวนวิธีการควบคุมภายใต้ระบบการควบคุมที่จัดขึ้น คือการวัดผลงานที่ทำไปด้วยการเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด เพื่อช่วยให้ทราบถึงข้อแตกต่างที่ผิดไป

จากแผน และสามารถดำเนินการแก้ไขเข้าสู่ทิศทางที่ถูกต้องได้ เนื่องจากงานที่ทำทุกอย่างจำต้องอาศัยคนเป็นผู้ทำการควบคุม จึงควรมีจุดสนใจที่การควบคุมให้ปฏิบัติงานเป็นผลดีเสมอ การรู้จักใช้ระบบการตอบแทนและลงโทษ จึงเป็นศิลปะสำคัญที่ผู้บริหารทุกคนจำต้องเข้าใจด้วยเสมอ

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การบริหาร คือ กิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่วนการจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสั่งการและการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ส่วนการบริหารจัดการ คือการประสานงานและการบริหารหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่าง ประกอบไปด้วยการวางแผน การบริหารทัพยากรบุคคล และการควบคุมองค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์อย่างหนึ่ง เป็นกิจกรรมนันทนาการรูปแบบหนึ่งตามปกติทั่วไป ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ การท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นกิจกรรมที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่าธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกหากเปรียบเทียบกับธุรกิจอื่นด้วยกัน โดยในส่วนนี้จะนำเสนอความหมายของการท่องเที่ยว บทบาทความสำคัญของการท่องเที่ยว และองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ดังนี้

๑. ความหมายของการท่องเที่ยว

คำว่า “การท่องเที่ยว” (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายขว้างขวาง แต่มิได้หมายความเพียงเฉพาะแต่การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความบันเทิงดังส่วนมากที่เข้าใจ การเดินทางเพื่อการติดต่อธุรกิจ เพื่อการกีฬา เพื่อการศึกษาหาความรู้ หรือเพื่อการประชุมสัมมนา ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวด้วยกันทั้งสิ้น อีกความหมายของคำว่าการท่องเที่ยวนั้นสามารถกำหนดได้โดยเงื่อนไข ๓ ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐) ดังต่อไปนี้

๑. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อาศัยอื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary)

๒. การเดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary)

๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

เมื่อเอ่ยถึงคำว่า “ท่องเที่ยว” ในปัจจุบันเรามองเห็นภาพชาวต่างประเทศสะพายกล้องถ่ายรูปเดินกันเป็นกลุ่มใหญ่บ้างเล็กบ้างอยู่ตามวัด วัง โบราณสถาน หรือนุ่งน้อยห่มน้อยอาบแดดอยู่ตามชายหาด และอีกจำนวนไม่น้อยที่ไปเที่ยวชมป่าเขาลำเนาไพร เรามักจะมองเห็นว่าชาวต่างประเทศเหล่านี้ได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทางไปชมสถานที่ต่างๆ ค่าซื้อของฝากของที่ระลึก โดยที่เราไม่คิดว่านั่นเป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในบ้านเมืองของเรา ในขณะเดียวกันเรามักจะไม่คิดถึงคนไทยที่เดินทางท่องเที่ยวอยู่ภายในประเทศทั้งๆ ที่นักท่องเที่ยวคนไทยเหล่านี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากทุกปี เพราะการเดินทางท่องเที่ยวนั้นเป็นการผ่อนคลายความเคร่งเครียดพร้อมๆ กับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ได้เห็นภูมิประเทศที่แปลกตา และได้สร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นด้วย เมื่อการคมนาคมสะดวก การเดินทางท่องเที่ยวกลายเป็นความนิยม ธุรกิจต่างๆ ก็เกิดขึ้นเพื่อ

รองรับการเดินทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจที่พักและอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการค้า ของที่ระลึก ธุรกิจเหล่านี้ขายบริการให้กับตัวนักท่องเที่ยวเอง และยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น การก่อสร้างอาคาร ที่พัก ร้านอาหาร การผลิตสินค้าเกษตรกรรม เพื่อขายให้แก่ธุรกิจที่พักและอาหาร การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อส่งร้านค้าของที่ระลึก เป็นต้น ธุรกิจเหล่านี้จะก่อให้เกิดงานอาชีพใหม่ๆ และการกระจายเงินตราซึ่งถือเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศนั่นเอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๙)

ในปี พ.ศ.๒๕๐๖ (ค.ศ.๑๙๖๓) องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยว” ไว้ว่า “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักฐานหรือไม่พำนักอยู่เป็นการถาวร”

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวดังนี้ “Tourism Comprises the Activities of the Person Traveling to and Staying in Places Outside their usual Environment for not more than one Consecutive Year for Leisure, Business and other Purpose.” จากความหมายนี้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (ไม่มากกว่า ๑ ปี ติดต่อกัน) เดินทางด้วยความสมัครใจ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อธุระและวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (๒๕๔๖) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

ไพฑูรย์ พงศะบุตร และวิลาสวงศ์ พงศะบุตร (๒๕๔๒) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งไม่ใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลนั้น และเป็นการไปเยือนชั่วคราวโดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้

สุจารี จันทรสุข (๒๕๔๑) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีมานานหลายทศวรรษ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคมเชิงมนุษยสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางระบบเศรษฐกิจ การพักผ่อนหย่อนใจ แต่เดิมนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปถึงถิ่นใดจะมีการรับตัวให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้านให้สอดคล้องกับประเภทของนักท่องเที่ยว หรืออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวถือเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจจากที่อยู่อาศัยปกติ เป็นที่อื่นชั่วคราวด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ภราเดช พยัฆวิเชียร (๒๕๓๙) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนไหว (Movement) ของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมทั้งการเดินทางระหว่างหรือข้ามประเทศ (International) และการเดินทางภายในประเทศ (Domestic) การท่องเที่ยวยังถือเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันซึ่งก่อให้เกิดการแสดงออกหรือไม่แสดงออกในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ ความรู้สึก (Feeling) แรงบันดาลใจ (Motivation) ความเข้าใจในมนุษย์ (Human Understanding) ความพอใจ

(Satisfaction) ความเพลิดเพลิน (Pleasure) การแสดงออกหรือพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้จะเป็นการเชื่อมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประชาชาติในโลก ทำให้โลกใบนี้แคบลงและเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

เสรี วังไพรจิตร (๒๕๓๓) ได้ให้ความหมาย คำว่าการท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ หรือความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำต่อกันและกัน (ปฏิสัมพันธ์) ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ ในกระบวนการดึงดูดต้อนรับนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือนอื่นๆ

สุรเชษฎ์ เชษฐมาส (๒๕๔๑) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยภูมิลำเนาไปยังสถานที่อื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อน หรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวันในภูมิลำเนาของตนเอง ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของสถานที่ที่เดินทางท่องเที่ยวผ่าน หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไป และจะต้องทำการพักค้างแรมในสถานที่นั้นๆ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) คือการเดินทางที่นำไปสู่ประสบการณ์ที่แท้จริง และมีการเชื่อมโยงด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในงานศิลปะมรดก หรือคุณลักษณะพิเศษของสถานที่ และยังก่อให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตนั้นขึ้นมา การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร (Gastronomic Tourism) จึงหมายถึงการผสมผสานของธรรมชาติของพื้นที่ วัฒนธรรม การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง การเป็นเจ้าบ้านที่ดี และเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ ซึ่งรวมเป็นประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้จากที่แห่งนั้นโดยเฉพาะการสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งการลิ้มลองรสชาติอาหาร การเรียนรู้กระบวนการประกอบอาหาร เป็นต้น

ประเวศ วะสี (๒๕๕๔) ได้นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อยกระดับจิตสำนึก ศักดิ์ศรี และคุณค่าของการเป็นคนไทย ที่เรียกว่ามิติที่จิตวิญญาณ มิใช่มีแต่มิติทางวัตถุหรือเงินทองเท่านั้น

๒. เพื่อกระตุ้นการวิจัย เช่น การวิจัยประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาความรู้ในท้องถิ่นด้านต่างๆ โดยมีการทำเป็นระบบฐานข้อมูลไว้

๓. เพื่อส่งเสริมด้านวัฒนธรรม โดยให้เยาวชน และประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในชุมชนหรือท้องถิ่นของตัวเอง ซึ่งมิได้มีความหมายถึงศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น หากยังรวมถึงวิถีชีวิตของชนกลุ่มนั้นๆ ด้วย

๔. เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจน ซึ่งชุมชนสามารถให้บริการที่พัก อาหาร สินค้าชุมชน โดยสร้างความเชื่อมโยงกับการวิจัยประวัติศาสตร์ หรือทรัพยากรในท้องถิ่น

๕. เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กับมนุษย์ได้สัมผัส และพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น เพราะการท่องเที่ยวเป็นการเคลื่อนไหวให้คนได้มาพบ และมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การที่มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์กันนั้น จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

๖. สร้างรายได้ และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับรายได้อย่างเป็นธรรม และเห็นความยุติธรรมนั้น ผู้รับรายได้จะพยายามรักษาระบบซึ่งวิธีการหนึ่งที่สำคัญคือจะต้องมีการพัฒนาระบบบัญชี ที่สามารถดูได้เข้าใจโดยง่าย โดยระบบบัญชีนี้จะเป็นทั้งข้อมูล และการสื่อสาร เพื่อแสดงความยุติธรรม

๗. ก่อให้เกิดความสุขอย่างสร้างสรรค์ ความสุขที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวัฒนธรรม ความสุขที่ได้จากการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในชุมชน การท่องเที่ยวควรนำไปสู่การสร้างสรรค์ ดังนั้นต้องมีการตั้งเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดี เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนแล้ว ได้สัมผัส ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดี จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดแรงบันดาลใจในการกระทำสิ่งที่ดีด้วย

๘. การพัฒนาด้านการศึกษา การท่องเที่ยวสามารถมีส่วนในการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนา การวิจัย การเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการอบรมบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นได้

๙. ส่งเสริมให้เกิดความความโปร่งใสและยุติธรรม การท่องเที่ยวสามารถเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลในสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นระบบที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายทั้งชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลภายใน ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวยังต้องมีการสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการถ่ายเทข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้กล่าวคือทั้งจากภายในสู่ภายนอก และจากภายนอกสู่ภายใน การรับรู้ข้อมูลต่างๆ นี้เอง ทำให้เกิดกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการสร้างสังคมโปร่งใส

๑๐. การพัฒนาระบบการจัดการ การทำให้ระบบมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

สำหรับกลุ่มนักวิชาการต่างชาติก็ได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายเช่นกัน คือ

Holloway (1983) กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือการที่ผู้คนเดินทางออกจากบ้านที่พำนักของตน หรือสถานที่ทำงานเดินทางสู่สถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างการพักอาศัยชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ โดยอาจจะมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร หรือท่องเที่ยว

McIntosh and Goeldner (1984) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่รวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ และบริการต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เชื่อมโยงเกี่ยวพันกับกิจกรรมหรือส่งถึงความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

Coltman (1989) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐบาลในท้องถิ่น และประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงต่อกัน โดยความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ประการดังกล่าวต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในการท่องเที่ยว

Gee, Makens and Choy (1989) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการเดินทางที่ทำให้นักเดินทางมีความเพลิดเพลินและสนุกสนาน ซึ่งนักเดินทางก็มีความหมายถึง นักท่องเที่ยวนั่นเอง

Mill (1990) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบทั้งหมดของกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยมุ่งเน้นการสร้างความประทับใจในการบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว

Pond (1993) กล่าวว่า การท่องเที่ยวต้องเป็นกิจกรรมที่มุ่งในการให้การบริการ อำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว สร้างความสะดวกสบายให้เกิดขึ้นในการท่องเที่ยว

Davidson (1995) กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือการเดินทางออกจากที่พักเป็นระยะเวลาสั้น ๆ เพื่อไปเยี่ยมญาติมิตร หรือเพื่อเป้าหมายอื่น ๆ

จากคำนิยามและความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ทั้งหมดข้างต้นนั้นสามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของมนุษย์ จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวด้วยความสมัครใจไป มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะเดินทางไปท่องเที่ยว และจะต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความนันทนาการ เพื่อความผ่อนคลายความตึงเครียด เพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อการติดต่อธุรกิจตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องหรือเพื่อน เพื่อการพักผ่อน เพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา (อาทิ การแข่งขันกีฬา ซีเกมส์ โอลิมปิก) เพื่อประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัย และสามารถกำหนดความหมาย และลักษณะของการท่องเที่ยว

๒. บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยนั้นถือว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงมีนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่ง คือการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ โดยจัดวางมาตรการ และกระบวนการที่ถูกต้องในการวางแผนงาน เพื่อขยายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้กว้างขวางขึ้น และทำรายได้เป็นเงินอัตราต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมอาหารท่องเที่ยวจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของหน่วยงานภาครัฐและกลุ่มธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว ในการพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีมาตรฐาน และมีปริมาณที่เพียงพอต่อการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว หรือจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี รวมถึงการสรรค์สร้างสถานที่ท่องเที่ยงแห่งใหม่ การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การสนับสนุนงานประเพณีแต่ละท้องถิ่น การผลิตสินค้าหรือของที่ระลึกให้มีคุณภาพมาตรฐาน ราคาเหมาะสม เป็นต้น นอกจากนี้การเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ หรือระหว่างประเทศทำให้เกิดมิตรไมตรี ความเข้าใจ และการยอมรับในความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี (อุดม เชยกีวงศ์ และคณะ, ๒๕๔๕) ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๒.๑ บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม

๒.๑.๑ การท่องเที่ยวมีส่วนในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าในอันดีระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน รวมถึงก่อให้เกิดสันติภาพ

๒.๑.๒ การท่องเที่ยวทำให้ประชาชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาผลิต หรือประดิษฐ์สิ่งของในรูปแบบของสินค้าพื้นเมือง หรือสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อไว้จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

๒.๑.๓ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึก และตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมตลอดจนการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ ความหวงแหน ความรักผืนแผ่นดินที่อาศัยอยู่

๒.๑.๔ การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ มีการลงทุนด้านการผลิต ประชาชนสามารถมีงานทำ

๒.๑.๕ การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ทำให้ประชาชนในชุมชนชนบทมีงานทำ โดยที่ไม่ต้องเดินทางออกไปหางานทำนอกชุมชน

๒.๒ บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

๒.๒.๑ การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ทุกวันทุกเวลาตามความเหมาะสม

๒.๒.๒ การท่องเที่ยวเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตหมุนเวียนเป็นวงจรภายใน ประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดอัตราการว่างงานลง

๒.๒.๓ การท่องเที่ยวนั่นก่อให้เกิดรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมหาศาล นับเป็นรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าส่งออกประเภทอื่น

๒.๒.๔ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการหมุนเวียน และการกระจายรายได้ไปสู่ระดับภูมิภาค การพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมิภาคนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปถึงภูมิภาคนั้นๆ เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่น เช่น ธุรกิจที่พักแรม ร้านสะดวกซื้อ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ มากมาย

๒.๒.๕ การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต การนำทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย โดยเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในรูปของการผลิตสินค้าและการบริการ

๒.๒.๖ รายได้จากการท่องเที่ยว มีผลกระทบทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า ๒ เท่าตัว

๒.๓ บทบาทและความสำคัญของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๒.๓.๑ บทบาทของนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยวจะต้องปฏิบัติตัวให้เหมาะสมในระหว่างการเดินทางตามเงื่อนไข และกติกาของแต่ละท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๒.๓.๒ บทบาทของมัคคุเทศก์ ได้แก่ บทบาทสำคัญในการที่จะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวตามธรรมชาติไว้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุด มัคคุเทศก์จึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยว

๒.๓.๓ บทบาทของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ได้แก่ การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวก่อนที่จะมีการเดินทางไปท่องเที่ยว เพื่อช่วยลดการสูญเสียทรัพยากรทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เช่น การจัดทำแผนการเดินทาง และส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงการขายสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่ที่มีการจัดการไม่เหมาะสม การให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้คน และระบบนิเวศของพื้นที่ที่จะไปเยือน ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติขณะเดินทาง การจัดปฐมนิเทศให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่ควรสนใจเป็นพิเศษ เป็นต้น

๒.๓.๔ บทบาทของประชาชนภายในพื้นที่ หมายถึง กลุ่มบุคคล ๒ กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น และบุคคลจากภาครัฐบาล ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในด้านบวก และด้านลบ ได้แก่

๒.๓.๔.๑ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากร หากพบเห็นสิ่งใดผิดปกติ จำเป็นจะต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรับทราบ เพื่อทำการแก้ไข นอกจากนี้ ประชาชนในพื้นที่จะต้องช่วยกันส่งเสริม อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติ และดูแลความสะอาดของสถานที่นั้น ๆ ด้วย

๒.๓.๔.๒ รัฐบาลมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการระบบในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวให้เป็นระบบระเบียบ หน่วยงานจากภาครัฐบาลต้องกำหนดรูปแบบ กฎระเบียบกติกา ให้มีการกวดขันอย่างเข้มงวด โดยไม่ปล่อยให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวจนสูญเสียความสมดุล มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืน ให้การสนับสนุนงบประมาณ และบุคลากรในการอนุรักษ์ และพัฒนา ซึ่งภาครัฐบาลควรกำหนดวิธีการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การกำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์สัตว์ป่า การกำหนดพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปบทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวได้ว่า เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ และมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์ให้สอดคล้องต่อแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวได้ต่อไป

๓. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจรได้แก่

๓.๑ นักท่องเที่ยว (Tourist) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ได้กำหนดนิยามของนักท่องเที่ยวไว้ซึ่งสอดคล้องกับองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) คือ นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้หนึ่งผู้ใดที่พำนักอาศัยในถิ่นพำนักของตน และถือสัญชาติของถิ่นพำนักนั้นเดินทางไปอีกสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่ถิ่นพำนักของตน ไม่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง หรือค้างคืน เพื่อจุดประสงค์หลักคือ การพักผ่อนหย่อนใจ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดรายได้ หรือผลกำไรจากแหล่งที่ไปเยือน

นิคม จารุมณี (๒๕๔๔) ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยวไว้ ๒ ประเภท คือ ๑) นักท่องเที่ยวค้างคืน (Tourist) หมายถึง ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวที่มาพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ ๒๔ ชั่วโมงขึ้นไป วัตถุประสงค์ของการเดินทางคือ การเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อนฟื้นฟู ทัศนศึกษา การแข่งขันกีฬา การติดต่อธุรกิจ หรือการประชุมสัมมนา ๒). นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionists) คือ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว และอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง

ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากต่างประเทศจึงหมายถึง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางไปพำนักอยู่ประเทศหนึ่ง เดินทางไปยังสถานที่อื่นภายในประเทศนั้นๆ นอกเหนือจากการพำนักอาศัยตามปกติของนักท่องเที่ยว โดยมีระยะเวลามากกว่า ๒๔ ชั่วโมง หรือหนึ่งคืน โดยมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่กิจกรรมเพื่อหารายได้จากสถานที่นั้น การเดินทางเพื่อใช้เวลาพักผ่อนวันหยุด เพื่อสุขภาพ การศึกษา ศาสนา และการกีฬา เป็นต้น (อุดม เชยกีวงศ์ และคณะ, ๒๕๔๘)

๓.๒ ตลาดการท่องเที่ยวหมายถึง ความพยายามที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้เดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการ

ท่องเที่ยว และการบริการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ซึ่งในกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการส่งเสริม และการพัฒนาการขาย และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยการตลาดท่องเที่ยวสามารถทำได้ ๒ วิธี คือ

๓.๒.๑ การให้การบริการทั้งในด้านข้อมูลข่าวสารทางด้านการท่องเที่ยวครอบคลุมในทุกๆ ด้าน

๓.๒.๒ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายโดยการผ่านสื่อในช่องทางต่างๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐)

๓.๓ การขนส่ง (Transportation) การท่องเที่ยวทุกประเภท สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากถิ่นที่พำนักอาศัยเป็นถิ่นประจำสัญชาติ ไปยังสถานที่พำนักอื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยการเคลื่อนย้ายของนักท่องเที่ยวการขนส่งจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยว เพราะการขนส่งเป็นการบริการที่จะทำให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจได้เองตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการขนส่งจึงเป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยวและการเดินทางในลักษณะที่แตกต่างกัน (สมบัติ กาญจนกิจ, ๒๕๔๔) ดังนี้

๓.๓.๑ การขนส่ง ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังจุดหมายปลายทาง แล้วเดินทางกลับมายังจุดที่เริ่มออกได้

๓.๓.๒ การขนส่ง ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีความสะดวกสบาย ซึ่งการขนส่งถือเป็นบริการหลักของการท่องเที่ยว ควรมีการบริการที่เต็มรูปแบบ ครบวงจร หรือควรมีบริการเสริมต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

๓.๔ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, ๒๕๔๘) กล่าวว่า สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวจะต้องมีไว้เพื่ออำนวยความสะดวก และให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามายังทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นให้ได้รับความสะดวกสบาย และความประทับใจ ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกอยากใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวในสถานที่แห่งนั้นมากยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว หมายถึง สรรพสิ่งที่สามารถรองรับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบาย และปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สิน โดยปกติสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเหล่านี้ หน่วยงานภาครัฐบาลจะเป็นผู้จัดหา และพัฒนาเพื่อบริการแก่ประชาชนในแหล่งสถานที่ท่องเที่ยว และถือเป็นผลพลอยได้ในการมีไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

๓.๕ ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resource)

วินิจ วีรยางกูร, (๒๕๓๒) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม วัฒนธรรมประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ในกรณีสำหรับประเทศไทยนั้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ ๑ ธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงาม ได้แก่ ภูเขา ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกชาติ ทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เป็นต้น

ประเภทที่ ๒ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี หรือกิจกรรม เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของศาสนพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต สภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ตลาดน้ำ ตลาดท้องถิ่น ถนนคนเดิน เป็นต้น

ประเภทที่ ๓ โบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือทางศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของมนุษย์ จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวด้วยความสมัครใจไป มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ และมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทยองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) นักท่องเที่ยว ๒) ตลาดการท่องเที่ยว ๓) การขนส่ง ๔) สิ่งอำนวยความสะดวก และ ๕) ทรัพยากรท่องเที่ยว

สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยว

๑. สภาพแวดล้อมและบริบทการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักของโลกที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาวการณ์โลกและพฤติกรรมของผู้บริโภค อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยจึงต้องมีการปรับตัวตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และวางแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเพื่อรักษาและพัฒนาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของประเทศ จากการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งในตลาดโลกและในประเทศ สามารถสรุปสาระสำคัญสถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในระยะ ๒๐ ปี ดังนี้

๑.๑ สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวในตลาดโลก

จากข้อมูลขององค์กรการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) เผยแพร่เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๔ คาดว่าผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมจากการระบาดครั้งใหญ่ของโควิด ๑๙ ทั่วโลกต่อการท่องเที่ยวระหว่างประเทศทำให้ GDP โลกลดลงไปมากกว่า ๔ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๕๖๓ -พ.ศ.๒๕๖๔ โดยเป็นการลดลง ๒.๔ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ และ ๑.๗ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ.๒๕๖๓ และ พ.ศ.๒๕๖๔ ตามลำดับ และยังพบว่าการฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ขึ้นอยู่กับการรับวัคซีนโควิด ๑๙ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งหลายประเทศพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งอัตราการฉีดวัคซีนป้องกันโควิด ๑๙ ของแต่ละประเทศแตกต่างกันอย่างมาก ตั้งแต่ต่ำกว่า ๑% ไปจนถึงมากกว่า ๖๐% นอกจากนี้ยังพบว่าภาคการท่องเที่ยวจะฟื้นตัวเร็วขึ้นในประเทศที่มีอัตราการฉีดวัคซีนสูง เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา และคาดว่าการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศอาจจะกลับมาอยู่ในระดับก่อนเกิดโควิด ๑๙ คือตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๖๖ เป็นต้นไป โดยมีอุปสรรค ได้แก่

การจำกัดการเดินทาง การกักกันไวรัสที่ช้า ความเชื่อมั่นของผู้เดินทางต่ำ และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ทั้งนี้เป็นการประมาณการโดยคำนึงถึงผลกระทบจากการลดการท่องเที่ยวระหว่างประเทศเท่านั้น ไม่รวมถึงนโยบายต่างๆ เช่น โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจที่อาจทำให้ผลกระทบจากการแพร่ระบาดต่อภาคการท่องเที่ยวโลกลดลง การสูญเสียงานข้ามประเทศในด้านการจ้างงาน พบว่าการลดลงของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการว่างงานของแรงงานไร้ฝีมือโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น ๕.๕% โดยมีความแปรปรวนสูงระหว่าง ๐% - ๑๕% ขึ้นอยู่กับความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ โดยค่าจ้างแรงงานคิดเป็นประมาณ ๓๐% ของค่าใช้จ่ายบริการท่องเที่ยวทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา

๑.๒ สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทย

แนวโน้มการเติบโตของการท่องเที่ยวปี พ.ศ.๒๕๖๔ จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้าไทยประมาณ ๑.๒ ล้านคน ลดลง ๘๒% จากปีก่อนมีจำนวนนักท่องเที่ยว ๖.๗ ล้านคน และลดลงจากเป้าหมายเดิมที่ตั้งไว้ว่าปีนี้จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าไทย ๓ ล้านคน หรือลดลง ๕๕% คาดมีรายได้ประมาณ ๘.๕ หมื่นล้านบาท คิดเป็นรายได้ที่ลดลงจากปีก่อน ๗๔% ส่วนนักท่องเที่ยวคนไทยอาจลดลงต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้เหลือเพียง ๕๐ – ๖๐ ล้านคน/ครั้ง ลดลงประมาณ ๓๔ – ๔๕% จากปีก่อนที่มีจำนวน ๙๐.๕๕ ล้านคนครั้ง และลดลงจากเดิมที่ตั้งเป้าหมายมีนักท่องเที่ยวไทยประมาณ ๙๐ – ๑๐๐ ล้านคน/ครั้ง คาดมีรายได้รวมประมาณ ๒.๗ – ๓.๒ แสนล้านบาท หรือลดลง ๓๓% - ๔๓% จากรายได้ปีก่อน ๔.๘๒ แสนล้านบาท และลดลงจากเดิมที่ตั้งเป้าหมายมีรายได้จากการท่องเที่ยวของคนไทยรวม ๕.๕ แสนล้านบาท สำหรับเป้าหมายที่รัฐบาลตั้งไว้ขณะที่ยังไม่ปรับเป้า คือ จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติจะมีประมาณ ๓ ล้านคน ลดลงจากปีก่อน ๕๕% สร้างรายได้ประมาณ ๓ แสนล้านบาท ลดลง ๑๐% จากปีก่อนที่มีรายได้ ๓.๓ แสนล้านบาท มีนักท่องเที่ยวไทยเที่ยวไทยจำนวน ๑๐๐ – ๑๒๐ ล้านคน/ครั้ง เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ๑๐% - ๓๒% มีรายได้ ๕.๕ แสนล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ๑๔% โดยเป้าหมายรวมของการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศจะสร้างรายได้ประมาณ ๘.๕ แสนล้านบาท การท่องเที่ยวภายในประเทศประสบภาวะถดถอย ซึ่งก่อนการระบาดของโควิด คนไทยเดินทางท่องเที่ยวเกือบ ๑๐๐ ล้านคน/ครั้ง โดยถ้ามีการล็อกดาวน์นานกว่า ๓ เดือน คนไทยจะเดินทางท่องเที่ยวเหลือเพียง ๕๐ – ๖๐ ล้านคน/ครั้ง หากควบคุมสถานการณ์ได้ต้องใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน คนไทยจึงจะกล้าเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้นไตรมาส ๔ ของปีนี้สถานการณ์อาจยังไม่กลับมาเป็นปกติ จากข้อมูลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ในช่วง ๘ เดือนแรกของปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ปรับตัวลดลงทุกพื้นที่เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน โดยในด้านการเข้าพักแรม จะเห็นว่าพื้นที่กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออก ซึ่งปกติจะเป็นจุดหมายปลายทางที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวไทยเนื่องจากมีระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มีการปรับตัวลงลงมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ซึ่งเป็นผลจากมาตรการล๊อกดาวน์ที่ค่อนข้างเข้มงวดในช่วงที่ผ่านมา

ตารางที่ ๒ – ๒ อัตราการเข้าพักและจำนวนผู้เข้าพักจำแนกตามภูมิภาค ในช่วง ม.ค. - ส.ค. ของปีพ.ศ. ๒๕๖๔ เทียบกับปี พ.ศ.๒๕๖๓

ภูมิภาค	อัตราการเข้าพัก (%)	% การเปลี่ยน	จำนวนผู้เข้าพัก (คน)	%การเปลี่ยน

	๒๕๖๔	๒๕๖๓	แปลง	๒๕๖๔	๒๕๖๓	แปลง
กรุงเทพมหานคร	๘.๙	๓๐.๙	- ๒๒.๑	๒,๔๕๒,๔๔๑	๘,๗๘๐,๙๘๑	- ๗๒.๑
ภาคกลาง	๙.๔	๒๔.๔	- ๑๕.๐	๘๖๗,๗๔๒	๒,๐๔๙,๘๖๖	- ๕๗.๗
ภาคตะวันตก	๑๕.๔	๓๔.๓	- ๑๘.๙	๒,๔๕๙,๒๐๙	๔,๖๗๔,๓๐๕	- ๔๗.๔
ภาคตะวันออก	๗.๘	๒๘.๙	- ๒๑.๒	๑,๖๒๐,๘๑๗	๖,๗๗๓,๔๘๒	- ๗๖.๑
ภาคใต้	๖.๘	๒๔.๑	- ๑๗.๓	๒,๕๖๑,๕๓๐	๘,๙๙๖,๕๒๓	- ๗๑.๕
ภาคเหนือ	๑๔.๐	๓๒.๕	- ๑๘.๔	๓,๔๐๕,๒๙๘	๗,๙๖๖,๐๑๕	- ๕๗.๓
ภาคะวันออกเฉียงเหนือ	๑๕.๓	๒๘.๖	- ๑๓.๓	๓,๖๗๔,๐๖๕	๖,๓๐๖,๖๗๗	- ๔๑.๗

ที่มา : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๕.

สรุปสถานการณ์ธุรกิจในภาคการท่องเที่ยวในช่วง ๘ เดือนแรกของปี พ.ศ.๒๕๖๔ พบว่า ธุรกิจในทุกพื้นที่ต่างประสบปัญหาในด้านรายได้ที่ลดลง โดยได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้นจากการแพร่ระบาดของโควิด ๑๙ ระลอกที่ ๓ เป็นสำคัญ ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าผลกระทบจากการล็อกดาวน์เมื่อช่วง พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓ ธุรกิจจำนวนมากขาดสภาพคล่องทำให้ต้องหยุดหรือเลิกกิจการ และแรงงานถูกเลิกจ้าง ขณะที่มาตรการเยียวยาต่างๆ อาจจะไม่เพียงพอหากมีการล๊อกดาวน์ต่อไปอีก ซึ่งปัจจัยที่สำคัญคือการเร่งฉีดวัคซีนโควิด ๑๙ แก่ประชาชนให้ได้ ๑๐๐ ล้านโดสภายในปี พ.ศ.๒๕๖๔ ตามแผนที่จะทำให้ทั้งธุรกิจและประชาชนกลับมาดำเนินกิจการการดำเนินชีวิต และจับจ่ายใช้สอยได้ตามปกติ

๒. การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศคู่แข่งและประเทศต้นแบบรายสำคัญ

บทเรียนจากประเทศต้นแบบและประเทศคู่แข่งรายสำคัญ ทำให้ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น การทบทวนวิเคราะห์แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในด้านการท่องเที่ยวอย่างเช่นประเทศ จีน สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย มัลดีฟส์ และประเทศต้นแบบ เช่น ญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ สิงคโปร์และมาเลเซีย สามารถสรุปข้อเรียนรู้สำคัญได้ คือ หลายประเทศเน้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการพัฒนาคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การคมนาคมเพื่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพของบุคลากร และการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเพื่ออำนวยความสะดวกด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในด้านทิศทางการพัฒนาบางประเทศเลือกที่จะตั้งเป้าหมายดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจง ในขณะที่บางประเทศตั้งเป้าหมายการพัฒนาเชิงกลุ่มการท่องเที่ยวที่ประเทศนั้นๆ มีศักยภาพ การบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการเน้นย้ำในทุกแผนพัฒนา เนื่องจากการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันแผนให้เป็นรูปธรรม และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

๓. ผลการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนมาจากเศรษฐกิจโลกที่พัฒนาขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว

กอปรกับการเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเพิ่มการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวรอง ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งการปรับใช้เทคโนโลยีในการท่องเที่ยว เนื่องจากการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันและสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยี ทั้งในด้านการเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญและการเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้ความต้องการของนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน จากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์ ซึ่งนับเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะดึงเอาจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่วิถีไทยมานำเสนอต่อนักท่องเที่ยวได้อย่างมีเอกลักษณ์ ในขณะเดียวกันประเทศต้นแบบและคู่แข่งรายสำคัญของประเทศไทยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว โดยมีการเน้นย้ำการพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวอย่างองค์รวม อันประกอบด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม การอำนวยความสะดวก คุณภาพของบุคลากร และการปรับใช้เทคโนโลยี อีกทั้งยังมีการผลักดันการดำเนินงานอย่างบูรณาการ ทั้งระหว่างภาครัฐ ภาครัฐกับเอกชน และภาครัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นอีกบทเรียนข้อสำคัญของประเทศไทยในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นกลไกนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้จากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ซึ่งมุ่งให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นการวางหลักการการพัฒนาให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้และกระจายรายได้อย่างยั่งยืน อันจะช่วยขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นประเทศรายได้สูงที่พัฒนาแล้วตามเจตจำนงของแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี อย่างไรก็ดีประเทศไทยยังประสบปัญหาในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความปลอดภัย การท่องเที่ยวไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของอุตสาหกรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มความสะดวก ความปลอดภัย และการเชื่อมต่อสู่พื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพบุคลากรการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสการพัฒนา และสนับสนุนการกระจายรายได้อย่างแท้จริง โดยมีการส่งเสริมการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการปรับใช้เทคโนโลยี รวมถึงการวางระบบบริหารอย่างเป็นรูปแบบเพื่อเพิ่มการบูรณาการในการทำงาน บนหลักการที่มุ่งส่งเสริมความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนของประเทศไทย ผ่านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโลกและสอดรับกับศักยภาพของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย บนเอกลักษณ์ของความเป็นไทยที่โดดเด่นและมีคุณภาพระดับโลก เพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถเป็นแหล่งสร้างและกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยวทั่วโลก มีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทวีปยุโรปเป็นทวีปที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนมากที่สุด โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวของการท่องเที่ยวนั้นมาจากทั้งปัจจัยโดยตรง คือการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวต่างชาติและประชาชนในประเทศ รวมถึงการใช้จ่ายของรัฐบาลในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และปัจจัยโดยอ้อม คือการลงทุนโดยธุรกิจและการใช้จ่ายของรัฐบาลในอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่อง นอกจากนี้ภาคบริการและการท่องเที่ยวยังเป็นแหล่งจ้างงานสำคัญของโลก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยนั้นสร้าง

รายได้ให้กับประเทศเป็นอย่างสูง ซึ่งมีมูลค่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกว่าร้อยละ ๑๗ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก

การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ด้วยภาวะการแข่งขันในตลาดท่องเที่ยวโลก การก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และแนวโน้มการแข่งขันในอนาคตที่จะยิ่งทวีความเข้มข้นมากขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การกำหนดนโยบายและการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ช่วยสนับสนุนการส่งเสริมการตลาด และการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวพบว่า การบริหารจัดการยังมีจุดอ่อน ข้อด้อยอยู่หลายประการ ได้แก่ ขาดการบูรณาการงบประมาณและการประสานงานทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวขาดทิศทางที่ชัดเจน บุคลากรขาดทักษะ และความรู้ด้านการจัดการ และภาษา ขาดระบบการจัดการข้อมูลในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และกฎระเบียบที่ล้าสมัยไม่ทันต่อการแข่งขันและการเปิดเสรีด้านการท่องเที่ยวการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว จึงต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว เพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ ดังกล่าว โดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาคมผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ พัฒนาระบบข้อมูลและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีการพัฒนาทั้งสามฝ่าย โดยเฉพาะบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาคมและภาคเอกชนในท้องถิ่น เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วประชาชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ดังนั้น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจึงได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเป็น ๔ กลยุทธ์หลัก ดังนี้

๑. กลยุทธ์บูรณาการการทำงานผ่านกลไกการขับเคลื่อนทั้งระบบ

มุ่งเน้นให้มีการบูรณาการการทำงานผ่านกลไกการขับเคลื่อนตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับพื้นที่ ระดับท้องถิ่น รวมถึงกลไกการขับเคลื่อนงานในแต่ละเรื่องที่สำคัญ (Issue Based) มีการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ อย่างเป็นระบบทั้งกลไกการทำงาน กลไกการสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรและปัจจัยที่ช่วยสนับสนุน การดำเนินงาน โดยมีมาตรการที่สำคัญดังนี้

๑.๑ เพิ่มบทบาทการขับเคลื่อนของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยการจัดตั้งสำนักคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ การปรับปรุงโครงสร้างและบุคลากรของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาให้สอดรับกับภารกิจการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวในรายสาขา หรือประเด็นการพัฒนาที่มีความจำเป็นเร่งด่วน เพิ่มบทบาทในการจัดสรรงบประมาณเชิงบูรณาการด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมบทบาทของกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยว

๑.๒ บูรณาการการทำงานร่วมกับกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับชุมชน โดยมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเป็นแกนกลางในระดับนโยบาย และคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง ๘ เขต เป็นแกนกลางในระดับพื้นที่เพื่อบูรณาการการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวร่วมกับคณะกรรมการบริหารงานกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.ก.) และคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) สำหรับการดำเนินงานในระดับท้องถิ่นจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว โดยการบูรณาการจะดำเนินการผ่านกลไกการจัดทำแผนและการจัดทำงบประมาณเชิงบูรณาการ ทั้งงบบูรณาการด้านการท่องเที่ยว งบประมาณของหน่วยงาน งบประมาณของจังหวัด/กลุ่มจังหวัด กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย กองทุนเพื่อช่วยเหลือเยียวยานักท่องเที่ยว

๒. กลยุทธ์พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผู้ประกอบการ

กลยุทธ์นี้มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผู้ประกอบการ เพื่อให้บุคลากรด้านการท่องเที่ยวภาครัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พัฒนาผู้ประกอบการและผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐาน และจรรยาบรรณ ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการบุคลากรเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีมาตรการและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๒.๑ การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งระบบ พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม ทั้งในระดับผู้บริหาร นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติการให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และองค์ความรู้อื่นที่เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่โดยพัฒนาบุคลากรภาครัฐและเอกชนใน ๕ กลุ่ม ได้แก่

๒.๑.๑ กลุ่มนักบริหาร นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานภาครัฐและท้องถิ่น ให้มีสมรรถนะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และยกระดับการท่องเที่ยวไทยให้มีคุณภาพ

๒.๑.๒ กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว ให้มีทักษะและองค์ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพ การบริหารจัดการธุรกิจ การตลาด ภาษา เทคโนโลยีและสารสนเทศ นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

๒.๑.๓ กลุ่มผู้ให้บริการแรงงาน พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพมาตรฐานและมีจรรยาบรรณ

๒.๑.๔ กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๑.๕ กลุ่มประชาชนชนโดยทั่วไป ทั้ง ๒ กลุ่มดังกล่าวต้องเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และพัฒนาทักษะในการผลิตและจำหน่ายสินค้าของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

๒.๒ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการท่องเที่ยวสร้างความเข้มแข็งและเครือข่ายทางธุรกิจของผู้ประกอบการ และพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ เพิ่มช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม เพื่อการขยายธุรกิจและปรับปรุงบริการ ซึ่งจะต้องมีความร่วมมือกันระหว่างกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงแรงงาน

กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมีแผนงาน/โครงการที่สำคัญ ได้แก่ แผนงานจัดทำฐานข้อมูลเพื่อพัฒนาและเคลื่อนย้ายแรงงานบุคลากรการท่องเที่ยวทั้งระบบ แผนงานจัดตั้งองค์กรหลักในการดูแลการเคลื่อนย้ายแรงงานตามข้อตกลงร่วมอาเซียน MRA

๓. กลยุทธ์การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยข้อมูลและสารสนเทศจำนวนมาก แต่ปัจจุบันข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย มาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ขาดการจัดเก็บข้อมูลที่จำเป็น ขาดการบริหารจัดการ และขาดการใช้ประโยชน์ข้อมูลอย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (Tourism Intelligence Center) โดยการนำเทคโนโลยีการจัดเก็บ ออกแบบ และกลั่นกรองข้อมูล สร้างระบบการบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์ข้อมูลเพื่อช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวของไทย เพื่อการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบายของผู้บริหาร และเพื่อบริการข้อมูลและสารสนเทศ ซึ่ง TIC มีบทบาทหน้าที่ในการเชื่อมโยงและนำเข้าข้อมูล พัฒนาเป็นคลังข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว วิเคราะห์และประยุกต์ใช้ข้อมูลด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยและพัฒนาเป็นศูนย์ปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวของประเทศ มีมาตรการและแนวทางการดำเนินงานดังนี้

๓.๑ การบริหารจัดการ Tourism Intelligence Center (TIC) จัดตั้งศูนย์ TIC และห้องปฏิบัติการทางการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานใหม่ หรือการแก้ไขกฎกระทรวงและพัฒนาระบบ Project Management Office จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาศูนย์ TIC และพัฒนาโครงสร้างศูนย์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินการ TIC ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาบุคลากร สำหรับการบริหารและใช้ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นด้วยการจัดหาบุคลากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของศูนย์ TIC อาทินักวิเคราะห์ นักวิจัย นักจัดการข้อมูลสารสนเทศ และพัฒนาทักษะให้ตอบรับกับความต้องการ

๓.๒ พัฒนาคลังข้อมูลและงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวของประเทศ บริหารจัดการฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เพื่อวางแผน/กำหนดนโยบาย และให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยรวบรวมฐานข้อมูลและงานวิจัยที่มีการจัดเก็บในปัจจุบันอย่างเป็นระบบ รวมทั้งพัฒนาและวางฐานข้อมูลบน G - Cloud ทั้งฐานข้อมูล Demand, Supply, KPI และงานวิจัย เชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล และงานวิจัยที่มีอยู่ปัจจุบัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการจัดเก็บข้อมูล และเชื่อมโยงข้อมูลให้ได้มาตรฐานที่ตรงกันและสามารถใช้ประโยชน์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สำรวจ/จัดเก็บข้อมูลและศึกษาวิจัยใหม่เพื่อให้ได้ข้อมูลและงานวิจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการได้ครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องและทันสมัยเป็นไปตามความต้องการ

๓.๓ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ทุกระดับ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์สำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ในการตัดสินใจเชิงนโยบาย วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว และบริหารจัดการระบบท่องเที่ยว ด้วยการ

๓.๓.๑ พัฒนา Modelและ software อาทิ TSA, Thailand Gateway, TTCI

๓.๓.๒ พัฒนาระบบนำเสนอข้อมูล/รายงาน เช่น GISApplication ฯลฯ

๓.๓.๓ พัฒนาระบบ ICT อาทิ ระบบ Tourism Supply Chain Management, Smart Destination,Clever FIT และ Quick Thainess ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริการนักท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการ ประชาชนโดยทั่วไปพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง Real timeอาทิ ระบบสารสนเทศเพื่อการวางแผนการท่องเที่ยว และช่วยเหลือนักท่องเที่ยว Online และพัฒนาระบบThai Event ระบบ KM

๓.๔ กลยุทธ์ปรับปรุงกฎหมายและกลไกการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เนื่องจากปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวหลายฉบับยังล้าสมัย ไม่ทันต่อสถานการณ์ จนทำให้กลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหรือเป็นข้อเสียเปรียบต่อประเทศคู่แข่ง ในขณะที่บางฉบับหน่วยงานรับผิดชอบไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างจริงจัง จึงควรมีมาตรการและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๓.๔.๑ ปรับปรุงกฎหมายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการทบทวนและแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยว เช่น พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๑ พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๐ พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.๒๕๕๑ พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ.๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติโรงแรมพ.ศ.๒๕๔๗ รวมทั้งแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานสนับสนุนการท่องเที่ยว ผลักดันให้มีการออกกฎหมายใหม่หรือกฎหมายลูก เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานการท่องเที่ยวธุรกิจรถยนต์เช่า และธุรกิจการจัดประชุมและการจัดแสดงสินค้า เป็นต้น

๓.๔.๒ การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการปรับปรุงกลไกการควบคุมการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ น้ำเสีย รถทัวร์ รถแท็กซี่ เป็นต้น หาวิธีการ/มาตรการจูงใจให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายในทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้อง การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย และส่งเสริมและกำกับติดตามการบังคับใช้กฎหมายด้านการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานเจ้าภาพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น พระราชบัญญัติตรวจคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.๒๕๔๖ พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ.๒๕๓๗ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ.๒๖๓๕ พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ.๒๕๔๖ พระราช บัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.๒๕๔๒ พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ.๒๕๔๗ พระราชบัญญัติการท่าเรือแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๔๓ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.๒๕๔๐ พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ.๒๕๔๐ พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ.๒๕๔๒ และพระราชบัญญัติการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๓๘ เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว จะต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ โดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ พัฒนาระบบข้อมูลและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กานดา ธีรานนท์ (๒๕๖๑) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย : สถานการณ์และศักยภาพทางการแข่งขันในภูมิภาคอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นเครื่องมือที่สามารถขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า มีจำนวนชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาเพื่อเข้ารับบริการรักษาพยาบาลเฉลี่ย ๑.๒ ล้านคนต่อปี ในขณะที่ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้ประมาณการรายได้การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ที่ผ่านมาไว้ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท และ ๙๖,๙๓๐ ล้านบาทตามลำดับ และมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องตามจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย อีกทั้งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวที่ผู้คนหันมาให้ความสนใจกับการใส่ใจดูแลรักษาสุขภาพกันมากยิ่งขึ้น จึงนับว่าเป็นโอกาสที่ดีของประเทศไทย ด้วยจุดแข็งที่เป็นข้อได้เปรียบทางการแข่งขันอาทิ เช่น ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล รูปแบบและวิธีการรักษาจากภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงปัจจัยส่งเสริมด้านการเดินทางเข้าสู่ภูมิภาคนี้

จุไรรัตน์ ฉิมพาลี (๒๕๖๓) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการให้บริการในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ จะต้องพิจารณาถึงคุณลักษณะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ ทั้ง ๗) ด้าน ได้แก่ ๑) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๒) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๓) โครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๔) ราคาหรือค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๕) การติดต่อสื่อสาร ๖) บุคคล และ ๗) กระบวนการให้บริการ และจำเป็นจะต้องมีตัวแบบการวัดคุณภาพที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการบริการที่เป็นรูปธรรม ๒) ด้านการบริการที่สร้างความน่าเชื่อถือ ๓) ด้านการบริการที่มีความใส่ใจ และ ๔) ด้านการบริการด้วยทักษะความรู้

ชัยนันต์ ไชยเสน (๒๕๖๒) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนวัตกรรมการพัฒนาอาหารเพื่อสุขภาพสำหรับโรงแรมในจังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวสุขภาพของไทยและโลก เป็นธุรกิจที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาจังหวัดภูเก็ต ได้ใช้บริการเชิงการแพทย์ เช่น การตรวจสุขภาพ ทันตกรรม และศัลยกรรมด้านความงาม และมีการแบ่งเวลาส่วนหนึ่งไปใช้บริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ เช่น สปา นวดแผนไทย และรับประทานอาหารไทย ผลการสังเคราะห์จากการทบทวนงานวิจัย บทความ และสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพเป็นกิจกรรมที่กำลังได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น และอาหารเพื่อสุขภาพสามารถสร้างความเชื่อมโยงกับโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่าง ๆ ได้ ดังนั้นร้านอาหารในโรงแรมของจังหวัดภูเก็ต สามารถนำตัวอย่างรูปแบบของนวัตกรรมการบริการเชิงส่งเสริมสุขภาพ ๖ ด้านมาเป็นต้นแบบ และบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในองค์กร พร้อมทั้งนำวัตถุดิบที่เป็นเอกลักลักษณ์ของอาหารไทยโดยเฉพาะผัก ผลไม้ และสมุนไพรไทยมาผสมผสานเพื่อพัฒนาออกแบบรายการอาหารเพื่อสุขภาพ และนำไปเชื่อมโยงกับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมายังจังหวัดภูเก็ต จะทำให้ร้านอาหารเพิ่มทางเลือกให้นักท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่ม และ

ประชาสัมพันธ์อาหารไทยเพื่อสุขภาพ ที่ให้ผลในการบำรุงรักษาหรือบำบัดโรค แต่ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาฝึกอบรมบุคลากรให้มี ความรู้ ทักษะ เกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ และเข้าใจพฤติกรรมการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพของนักท่องเที่ยวในแต่ละสัญชาติ เพื่อส่งมอบการบริการที่เหนือความคาดหวังและเกิดความประทับใจ

ณัฏฐ์วรดี คณิตินสุทธิทอง (๒๕๖๐) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการของตลาดและศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบันแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่ การดูแลร่างกาย การดูแลจิตใจ และการดูแลจิตวิญญาณ กระแสความนิยม และความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคตมีความหลากหลายมากขึ้น และเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องการคือ ๑) ปัจจัยด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงามของภูมิประเทศ ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว ความสะดวก และค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ความน่าสนใจของ Package ท่องเที่ยว การแนะนำจากบริษัททัวร์ โรงแรม รถโดยสาร หน่วยงาน และบุคคลอื่นๆ และ ๒) ปัจจัยด้านบริการสุขภาพคุณภาพของบริการ ได้แก่ ความหลากหลายบริการ ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ความพอเพียงของบุคลากรที่ให้การดูแลสุขภาพ ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน โดยภาคเหนือจะเน้นเรื่องความสงบและการบำบัดจิตใจ ภาคกลางเน้นการพักผ่อนร่างกาย จิตใจ และสัมผัสกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ภาคใต้เน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรม และกรุงเทพมหานครเน้นการดูแลสุขภาพภายใต้ภาวะที่เร่งรีบ โดยช่องว่างทางธุรกิจ คือ ๑) ขาดการเชื่อมโยงระหว่างผู้ให้บริการสุขภาพกับผู้ให้บริการท่องเที่ยว ๒) บ่อน้ำร้อน/น้ำพุร้อน ที่มีอยู่ ไม่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๓) บริการสุขภาพที่ได้รับความนิยมในกระแสโลกแต่มีผู้ให้บริการในประเทศไทยไม่เพียงพอ และ ๔) ขาดแคลนบุคลากรที่มีศักยภาพในการดูแลสุขภาพบางประเภท

นฤมล รัตนไพจิตร, ราตรี เขียวรอด และ ตรีวนันท์ เนื่องอุทัย (๒๕๖๑) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดนครศรีธรรมราชผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช สนใจเป็นเรื่องของการนวดแผนไทย การนวดแผนโบราณ การประคบสมุนไพร และการใช้น้ำมันหอมระเหย หากเป็นการเดินทางท่องเที่ยวจะเป็นการเดินทางเพื่อการไปเยี่ยมญาติ เยี่ยมเพื่อน และเพื่อการพักผ่อน มีการเดินปีละ ๒ ครั้ง สถานที่ท่องเที่ยวที่ไปมากที่สุดคือ สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น ทะเล น้ำตก ภูเขา โดยเป็นการเดินทางที่เน้นความประหยัด มีครอบครัวและญาติเป็นผู้แนะนำการท่องเที่ยว เดินทางไปกันเองกับครอบครัวและญาติด้วยรถยนต์ส่วนตัว ส่วนใหญ่เลือกเดินทางตามโอกาสที่สะดวก ไม่จำเป็นต้องเดินทางท่องเที่ยวในเทศกาลท่องเที่ยว มีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้งน้อยกว่า ๒,๐๐๐ บาท ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากสื่อโทรทัศน์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ และ ภาวะสุขภาพ นอกจากนั้นยังพบว่า เพศไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีลักษณะบุคลิกภาพแบบชอบเก็บตัวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากกว่าผู้สูงอายุที่มีลักษณะบุคลิกภาพแบบชอบเข้าสังคม คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ; ผู้สูงอายุ; จังหวัดนครศรีธรรมราช

พิมพ์ชนก มูลมิตร์, (๒๕๖๒) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถทุนทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชน เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ด้านการให้บริการในการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้ง ๕ แหล่ง พบว่า มีความโดนเด่นของผลิตภัณฑ์การเกษตรปลอดสารพิษ วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน และอาหารพื้นเมือง การรวมกลุ่มชุมชนเข้มแข็ง มีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ แนวทางพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวพบว่า มีความต้องการในการพัฒนาศักยภาพทางด้าน ๑) การพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบการ และยุวมัคคุเทศก์ ๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๓) การพัฒนาทักษะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ๔) การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชม ๕) การจัดการมาตรฐานโฮมสเตย์ ๖) การจัดการสุขลักษณะในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และ ๗) การจัดการด้านความปลอดภัย แนวทางพัฒนาขีดความสามารถทุนทรัพยากรมนุษย์ในการให้บริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคตะวันตกให้มีศักยภาพ และคุณลักษณะที่สำคัญได้เป็นด้าน คือ ๑) ด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยว ๒) ด้านความรู้ความเข้าใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๓) ด้านทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ ๔) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ ๕) ด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย

ภคินี วัชรปรีดา (๒๕๕๙) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาและปัจจัยของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม มาจากความต้องการของชุมชนในการที่จะรักษาภูมิปัญญาด้านอาหาร และสมุนไพรของชุมชนเอาไว้ และต้องการสร้างรายได้เสริม โดยในกระบวนการของการจัดการท่องเที่ยวประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ๑) การจัดการด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน และ ๓) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีระดับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นภาคีในการจัดการท่องเที่ยว ๒ ระดับ ได้แก่ ภาคีในระดับชุมชน และภาคีในระดับจังหวัด ภาคีเหล่านี้เป็นที่มาขององค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวและเป็นองค์กรหรือหน่วยงาน ที่สนับสนุนและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม ได้ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในด้านดี

วารีพร ชูศรี และ วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล (๒๕๖๒) ได้เขียนบทความทางวิชาการเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย บทความทางวิชาการนี้เป็นการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันทางด้านตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดยพบว่า มีการเติบโตไปในทิศทางบวก ในปี พ.ศ.๒๕๖๐ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ล้านบาท และมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นในอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี ซึ่งความได้เปรียบทางด้านการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ วิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับการบำบัดความเครียดโดยการแสวงหาวิธีการผ่อนคลาย เช่น การนวดสปา เป็นต้น ด้านสภาพแวดล้อมภายในประเทศที่มีผลทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเติบโต เช่น อัตราค่ารักษาพยาบาลที่ถูกกว่าประเทศเพื่อนบ้าน คุณภาพของ

การรักษาการผ่าตัดทางด้านศัลยกรรมเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ประเทศไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะในผลิตภัณฑ์การให้บริการ เช่น การบริการนวดแผนไทย การบริการอบสมุนไพร และการประคบสมุนไพร

วุฒิชาติ สุนทรสมัย และปิยะพร ธรรมชาติ (๒๕๕๙) รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มชุมชนและตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ กลุ่มปลูกและแปรรูปสมุนไพรไทย มีความสนใจ และเข้าใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี มีความรู้ด้านสมุนไพรและการบำบัดเพื่อสุขภาพ รวมถึงชุมชนเองก็มีศักยภาพเพียงพอต่อการรวมกลุ่มในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่าย และทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของธุรกิจชุมชนอันนำมาซึ่งการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

สุฎาวรรณ สุวรรณสิงห์ (๒๕๖๑) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผลการศึกษาพบว่า ๑) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจในด้านสถานที่เป็นลำดับแรก รองลงมาด้านผลิตภัณฑ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและด้านราคา ๒) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการมาใช้บริการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมากกว่า ๑ ครั้ง ด้วยตัวคนเดียว ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจการบริการสุวคนธบำบัด (Aroma Therapy) โดยมีวัตถุประสงค์ในการมาใช้บริการเพื่อพักผ่อน และรู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากอินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์ ๓) ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย พบว่า ลูกค้าต้องการความสะอาดเป็นอย่างมาก และต้องการให้แสดงจุดขายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ชัดเจน ดังนั้นควรมีการทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอยู่เสมอ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาใช้บริการเกิดความประทับใจและมาใช้บริการในครั้งต่อไป และเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านสุขภาพให้เด่นชัด เพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เพิ่มขึ้นด้วย

สุนิษา เพ็ญทรัพย์ และ ปวันรัตน์ แสงสิริโรจน์ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษา บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ผลการวิจัยพบว่า

๑. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา ถัดมาได้แก่ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว พนักงาน/เจ้าหน้าที่บริษัท ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และอื่น ๆ ตามลำดับ มีรายได้ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ของการท่องเที่ยวครั้งนี้ คือ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รองลงมา เพื่อผ่อนคลายความเครียด เพื่อบำบัดโรคภัย และพบปะเพื่อนฝูง ตามลำดับ ความถี่ในการท่องเที่ยว ๑ – ๒ ครั้งต่อสัปดาห์ รองลงมา หลายครั้งต่อสัปดาห์ ทุกวันไม่เคย ตามลำดับ รูปแบบของการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวกับเพื่อน/ครอบครัว รองลงมา เที่ยวคนเดียว และบริษัทนำเที่ยว ตามลำดับ เดินทางท่องเที่ยวในวันหยุดสัปดาห์ รองลงมา เดินทางท่องเที่ยวในวันธรรมดา และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตามลำดับ ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวภายใน

วันเดียว รองลงมาค้างคืน ๑ คืน ค้างคืน ๒ คืน และค้างคืน ๓ คืน ตามลำดับ และใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางท่องเที่ยว รองลงมามอเตอร์ไซค์ รถโดยสารประจำทาง และรถจักรยาน ตามลำดับ

๒. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านสถานที่อยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านความร่มรื่น บรรยากาศดี เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีบริเวณให้นั่งพักผ่อนอย่างเพียงพอกับมีความสะดวกในการเดินทาง มีการดูแลสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว และความสะอาดของบริเวณโดยรอบตามลำดับ

๓. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านการอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คือด้านน้ำแร่มีความสะอาดบริสุทธิ์ โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านบ่อแช่น้ำพุร้อนมีให้บริการเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว ป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้บ่อน้ำพุร้อน การดูแลและซ่อมแซมบริเวณโดยรอบของบ่อน้ำพุร้อน มีศาลาและห้องอาบน้ำไว้บริการ อยู่ในระดับมากตามลำดับ

๔. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านด้านบุคลากรผู้ให้บริการอยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านความเต็มใจในการให้บริการ ความพร้อมที่จะให้บริการ ความสุภาพอ่อนโยน การให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และการให้คำแนะนำในเรื่องต่างๆ แก่ผู้ใช้บริการบ่อน้ำพุร้อนตามลำดับ

๕. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านอาบน้ำแร่แช่น้ำเพื่อสุขภาพ มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีบริการเช่าจักรยานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน และมีร้านขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม และเลือกซื้อของฝาก ตามลำดับ

๖. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาใช้บริการที่บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนองมีความพึงพอใจโดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก

๗. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เป็นเพศชายและเพศหญิง มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมทุกด้านแตกต่างกัน นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมทุกด้านแตกต่างกัน และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

อรนภา ทัศนัยนา (๒๕๕๙) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาสาหรับผู้สูงอายุโดยมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาของมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย กระบวนการในการบริหารจัดการ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการวางแผน (Planning) จำนวน ๑๐ องค์ประกอบ คือ การกำหนดหน่วยงานหลัก การสรรหาผู้บริหารและคณะกรรมการดำเนินการ การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย วัตถุประสงค์ กำหนดแผนการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการ กำหนดกิจกรรม กำหนดแผนด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการจัดการการตลาด และกำหนดตัวชี้วัดและการประเมินผลแผน ๒) ด้านการจัดองค์การ (Organizing) จำนวน ๕ องค์ประกอบ คือ การกำหนดงานออกแบบและจัดกลุ่มงาน การกำหนดขอบเขตและหน้าที่การทำงาน กำหนดผังโครงสร้างองค์การ กำหนดคุณสมบัติและคัดเลือกวิทยากร ผู้นำกิจกรรมด้านสุขภาพ กีฬา นันทนาการและการท่องเที่ยว

กำหนดการปฐมนิเทศและอบรมสัมมนา ๓) ด้านการนำไปปฏิบัติ (Implementing) จำนวน ๓ องค์ประกอบ คือ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม มีอายุ ๕๕ ปีขึ้นไป มีสภาวะสุขภาพที่ช่วยเหลือตนเองได้ และไม่มีภาวะโรคที่เป็นอันตรายต่อการเข้าร่วมกิจกรรม กระบวนการประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรม ผลที่ได้รับ ประกอบด้วย ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์ด้านสุขภาวะ ๔ ด้าน คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ และความรู้ ๔) ด้านการควบคุม (Controlling) จำนวน ๓ องค์ประกอบ คือ กำหนดมาตรฐานการควบคุม การประเมินผลที่สอดคล้องกับมาตรฐาน การปรับปรุงแก้ไข ซึ่งรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาสำหรับผู้สูงอายุโดยมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

อริศรา ห้องทรัพย์ และกุลพิชญ์ โภไคยอุดม (๒๕๕๘) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพทั่วไปปัญหาการจัดการความต้องการการพัฒนา และพัฒนาแนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย วิธีการดำเนินการวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอนโดยขั้นตอนที่ ๑) ใช้แบบสำรวจสภาพทั่วไปและปัญหาการจัดการ โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและใช้แบบสอบถามความต้องการการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อน จำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ผลการวิจัยในขั้นตอนที่ ๑ จะนำไปพัฒนาเป็นแบบสอบถามในขั้นตอนที่ ๒ และขั้นตอนที่ ๒) ใช้แบบสอบถามพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางไปพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๓๐ คน และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นไปได้ที่จะนำแนวทางไปพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด สรุปผลการวิจัย ปัญหาการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ๙ ประเด็นสำคัญ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงภูมิทัศน์ รถโดยสารรับส่ง สภาพสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ อัตราค่าบริการที่เหมาะสม ป้ายนิทรรศการแนะนำกิจกรรมในเทศกาลพิเศษ และความปลอดภัยพื้นฐาน ความต้องการการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อน พบว่า มีความต้องการการพัฒนาอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความต้องการการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนจากกลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนมีความต้องการการพัฒนาไม่แตกต่างกัน

Cheng Che Lin, Lin Fang Chen, Chi Min Wu, & Tso Jen Chen (2018) สำรวจปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวสปาในไต้หวันของนักท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) มีภูมิทัศน์หรือทิวทัศน์ที่สวยงาม เพื่อความเพลิดเพลินของนักท่องเที่ยว ๒) มีสิ่งปลูกสร้างหรือที่พักที่สวยงาม และให้ความรู้สึกผ่อนคลายเหมาะแก่การพักผ่อน รวมถึงการให้บริการที่ดีของพนักงานที่เกี่ยวข้อง ๓) การบริหารจัดการที่ดีของหน่วยงานที่กำกับดูแล ๔) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน

เพื่อกระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยว ๕) การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

Clark-Kennedy & Cohen (2017) สำรวจคุณลักษณะของนักท่องเที่ยว แรงจูงใจและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนที่ใหญ่ที่สุดของประเทศออสเตรเลีย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง แรงจูงใจที่กระตุ้นการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวที่น้ำพุร้อน ได้แก่ ความต้องการการพักผ่อน ความเป็นอิสระ และความเงียบสงบ ความรู้สึกผ่อนคลาย และหลีกหนีจากความวุ่นวาย สำหรับประสบการณ์ที่ได้จากน้ำพุร้อน ได้แก่ สุขภาพโดยทั่วไปดีขึ้น และมีการนอนหลับที่ดีขึ้นเหมาะสำหรับผู้ที่มีอาการปวดหลัง โรคไขข้อ โรคเครียด หรือวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และโรคนอนไม่หลับ เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความสะอาดของน้ำ อุณหภูมิของน้ำ เสียงไหลของน้ำ หรือเสียงธรรมชาติบริเวณแหล่งน้ำพุร้อน องค์ประกอบทางเคมีของน้ำและกลิ่นของน้ำ

Vajirakachorn & Srisomyong (2020) วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของบ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 5A’s พบว่า ๑) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถใช้รถยนต์ในการเดินทาง เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกปลอดภัย ๒) กิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการนวดเพื่อสุขภาพ อาบน้ำร้อน แช่เท้าต้มไข่ และเดินชมทิวทัศน์ภายในบริเวณน้ำพุร้อน ๓) สิ่งอำนวยความสะดวก บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ดมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวอย่างครบครัน เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ และที่จอดรถ มีการบริหารจัดการโดยชาวบ้านและผู้นำชุมชน ๔) สิ่งดึงดูดใจ บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด มีภูมิทัศน์โดยรอบสวยงาม และมีบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ ๕) ที่พัก บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด มีที่พักไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการค้างคืน และพัฒนาเป็นโฮมสเตย์ในอนาคต

กรอบแนวคิดของการวิจัย

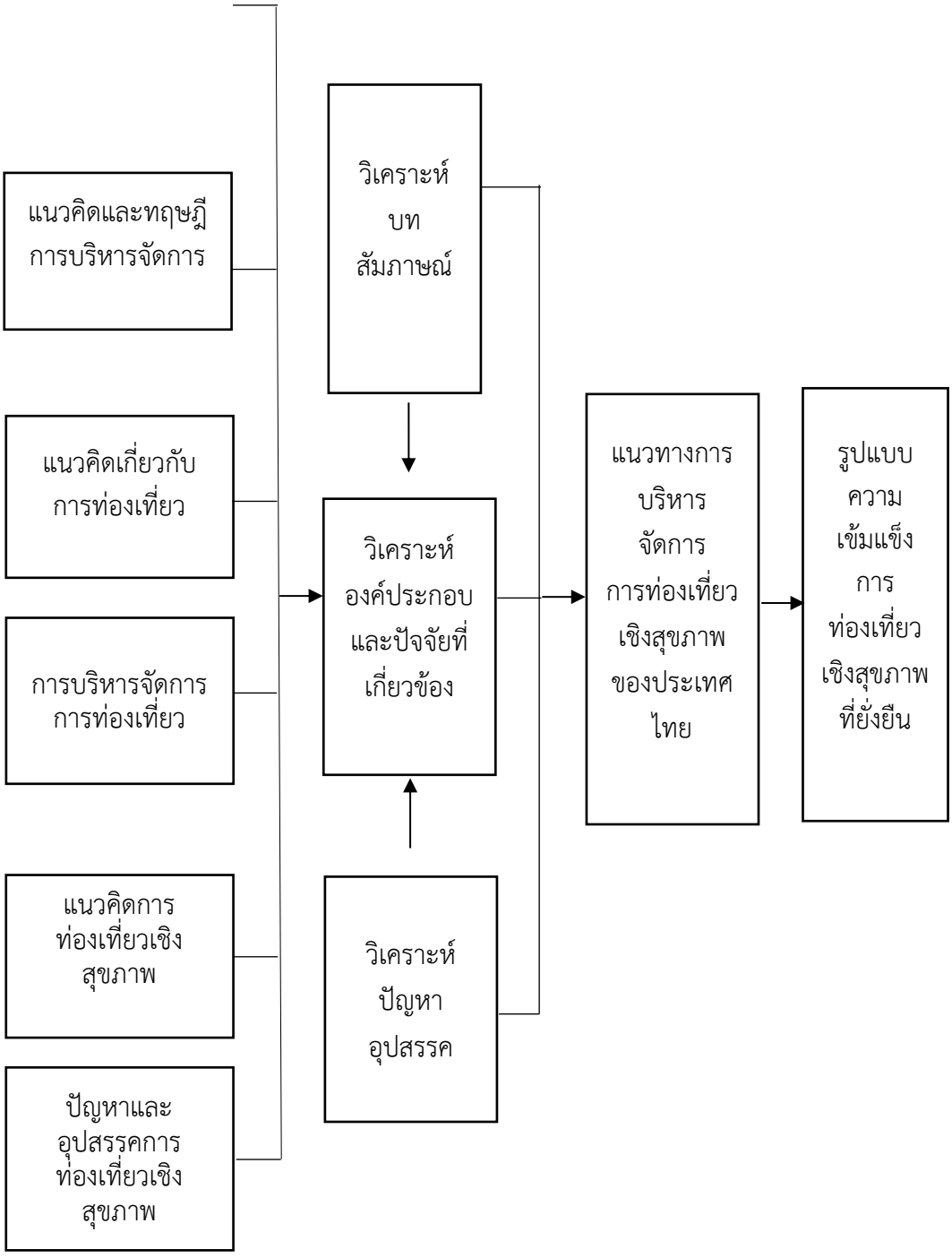

สรุป

จากแนวคิด และการทบทวนวรรณกรรม รวมถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่สอดคล้องที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เห็นถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)

ได้จัดทำในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่วนด้านการท่องเที่ยวจะใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน บทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้นำในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม เป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ร่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ยังคงน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มากำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งเป็นหลักนำทางในการขับเคลื่อนแผน ตลอดจนยึดโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นในการนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่เศรษฐกิจเติบโต สังคมก้าวหน้า ควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลในระยะยาว แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวของไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติของจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว การจัดอันดับความนิยม และมูลค่าทางเศรษฐกิจจากธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว รวมถึงโอกาสจากการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยวโลกและธุรกิจสายการบินต้นทุนต่ำ เทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ในอนาคตอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหลายประเทศจะใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องพัฒนายกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวทางน้ำ และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค ทั้งนี้หากประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวไทยจะเป็นเครื่องมือในการสร้าง และกระจายรายได้และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

การบริหาร คือ กิจกรรมในการใช้ทรัพยากรขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่วนการจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยการสั่งการและการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ส่วนการบริหารจัดการ คือการประสานงานและการบริหารหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่าง ประกอบไปด้วยการวางแผน การบริหารทัพยากรบุคคล และการควบคุมองค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของมนุษย์ จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวด้วยความสมัครใจไป มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ บทบาทและความสำคัญของการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ และมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบคือ ๑) นักท่องเที่ยว ๒) ตลาดการท่องเที่ยว ๓) การขนส่ง ๔) สิ่งอำนวยความสะดวก และ ๕) ทรัพยากรท่องเที่ยว

สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยว มีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทวีปยุโรปเป็นทวีปที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนมากที่สุด โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวของ

การท่องเที่ยวนั้นมาจากทั้งปัจจัยโดยตรง คือการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวต่างชาติและประชาชนในประเทศ รวมถึงการใช้จ่ายของรัฐบาลในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และปัจจัยโดยอ้อม คือการลงทุนโดยธุรกิจและการใช้จ่ายของรัฐบาลในอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่อง นอกจากนี้ภาคบริการและการท่องเที่ยวยังเป็นแหล่งจ้างงานสำคัญของโลก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยนั้นสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นอย่างสูง ซึ่งมีมูลค่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกว่าร้อยละ ๑๗ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก ซึ่งจะส่งผลดีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้นซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว จะต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ โดยการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ผ่านกลไกการดำเนินงานตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ มีการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ พัฒนาระบบข้อมูลและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นับเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย

บทที่ ๓
การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ทำการศึกษาเนื้อหาอยู่ในบริบทของวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย โดยมีลำดับการศึกษาดังนี้

๑. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๒. การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๓. การจัดมาตรฐานการบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๔. ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๕. สรุป

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๑. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) นั้น ได้มีบุคคล และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่างก็มีความคิดเห็นและให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่แตกต่างกันไป ได้แก่

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (๒๕๔๖) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) ว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิต และพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ

วรรณา วงษ์วานิช (๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหมายถึง การท่องเที่ยวพักผ่อนไปท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิธีการใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง จิตใจสดชื่นแจ่มใสควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้รับมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปพักผ่อนยังต่างจังหวัด ซึ่งปัจจุบันนิยมกันมากในรูปแบบของศูนย์สุขภาพ โดยมีหลักสำคัญ คือ

๑. สถานที่นั้นควรจะมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม ร่มรื่น สะอาด ปราศจากมลพิษต่างๆ
๒. มีสิ่งอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย
๓. มีบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านสุขภาพ อนามัย สุขภาพกาย สุขภาพจิต ที่พร้อมจะช่วยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา
๔. มีระบบการจัดการด้านการออกกำลังกายและสันทนาการที่ถูกต้อง และปลอดภัยโดยจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสม มีกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพทางด้านร่างกาย และจิตใจ
๕. มีแพทย์และพยาบาลคอยดูแล และพร้อมที่จะปฏิบัติการได้ทันที

๖. นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ความรู้ประสบการณ์ด้านต่างๆ ความประทับใจพร้อมที่จะกลับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีสืบต่อไป

อารัญ บุญชัย และจินดา ตันศราวิพุธ (๒๕๔๖) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิต และพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยว เพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ โดยทั่วไปการท่องเที่ยวสุขภาพจึงมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิธีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษา และสร้างเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่องใส เป็นการเพิ่มพูนพละกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล และสามารถนำกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) อาจแบ่งออกได้ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยว และความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็น ๒ ประเภทหลักดังนี้

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิต และพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในที่พักแรม หรือนอกที่พักแรมอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการ และมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การนวด อบ ประคบสมุนไพร การบริการสุวคนธบำบัด (Aroma Therapy) และวารีบำบัด (Water Therapy) การอาบน้ำแร่หรือน้ำพุร้อน การฝึกกายบริหารท่าฤาษีดัดตน การฝึกปฏิบัติสมาธิแนวพุทธศาสน์ การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และอื่นๆ โดยทั่วไปจึงมักนิยมการเดินทางไปท่องเที่ยวในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่สวย สดงดงาม โดยจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลายบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวนั้นด้วย และเลือกพักแรมในสถานที่พักตากอากาศประเภทโรงแรม หรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพ หรือศูนย์กีฬาให้บริการส่งเสริมสุขภาพที่มีมาตรฐานคุณภาพอย่างแท้จริง เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในสถานที่พักแรมนั้นๆ จัดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นในการให้บริการดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการจึงต้องดำเนินการพัฒนาบริการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพจึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมาก และมีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมสุขภาพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปในตัวอีกด้วย

๒.๒ การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Heath Healing Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิต และพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่างๆ การทำฟันและการรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม การผ่าตัดแปลงเพศ และอื่นๆ เป็นต้น โดยเลือกใช้บริการในโรงพยาบาล

หรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง ดังนั้นผู้ประกอบการและผู้ให้บริการต้องดำเนินการพัฒนาบริการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมบำบัดรักษาสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งประโยชน์ต่อการรักษาฟื้นฟูสุขภาพนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถแบ่งตามลักษณะสุขภาพของการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังเป็นที่นิยมอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในปัจจุบัน โดยการออกกำลังกาย และดูแลสุขภาพอย่างถูกวิธี เช่น การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ การฝึกไทเก๊ก การอาบน้ำแร่หรือสปา การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ และการพักผ่อนในที่มีอากาศบริสุทธิ์ใกล้ชิดธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยมีสถานที่ให้บริการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพหลายประเภท เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การนั่งสมาธิในวัดสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

๒. การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยวหรืออยู่ในระยะพักฟื้น การท่องเที่ยวลักษณะนี้นักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และเป็นธรรมชาติรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ และออกกาลังกายอย่างเบาๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้บริการลักษณะนี้ เช่น ชีวาศรม สถานพักตากอากาศชายทะเล เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงเนื่องจากค่ารักษาพยาบาลในประเทศไทยถูกกว่าต่างประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และฝีมือหลายด้าน เช่น การทำทันตกรรม การเปลี่ยนสะโพก การเปลี่ยนข้อเข่า การผ่าตัดเพื่อเสริมความงาม เป็นต้น

๓. รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ

ในประเทศไทยได้มีการจัดรูปแบบกิจกรรมการให้บริการการส่งเสริมสุขภาพที่แตกต่างหลากหลายบรรจุไว้ในโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) ที่บริษัทนำเที่ยวเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่

๓.๑ การนวดแผนไทย ถือเป็นวิธีบำบัดรักษาโรคของไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม เริ่มต้นมาจากความพยายามในการบรรเทาอาการ ปวดเมื่อย ฟกช้ำ ด้วยการสัมผัสจับต้อง หรือกดบริเวณที่เจ็บเพื่อช่วยเหลือตนเอง นวดเพื่อช่วยเหลือตนเอง และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นการนวด เริ่มจากการนวดตนเอง นวดเพื่อช่วยเหลือบุคคลในครอบครัว และกระจายกว้างขวางออกไปในชุมชน นอกจากนี้ในค่ายมวยซึ่งมักเกิดอุบัติเหตุจากการต่อสู้ เช่นไหล่หลุด เคล็ด ขัดยอก จึงมีการบำบัดขั้นต้นด้วยการกด จับ ดัด ดึง เพื่อให้เข้าที่ ทำให้เรียนรู้สืบทอดกันมา และพัฒนาเป็นท่าต่างๆ สรุปบทเรียนเป็นศาสตร์และศิลปะที่ใช้ในการบำบัดรักษาตราบจนถึงปัจจุบันประโยชน์ของการนวดแผนไทย คือ

๓.๑.๑ ช่วยทำให้ระบบหมุนเวียนของโลหิตดี สุขภาพแข็งแรง

๓.๑.๒ ช่วยทำให้การเคลื่อนไหวของสรีระคล่องแคล่วอย่างธรรมชาติ

๓.๑.๓ สามารถบรรเทาโรค และอาการปวดต่างๆ ของข้อต่อ และกล้ามเนื้อ

๓.๑.๔ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและถ่ายทอดความเอื้ออาทรต่อผู้ถูกนวด

แผนภาพที่ ๓ – ๑ การนวดแผนไทย

ที่มา : http://www. th.wikipedia.org/wiki/การนวดแผนไทย, ออนไลน์, ๒๕๖๔.

๓.๒ การนวดเท้า มีหลักการพื้นฐาน คือ อวัยวะทั้งหมดของร่างกายจะมีการแสดงออกที่สัมพันธ์กับบริเวณเท้าทั้งหมด โดยอวัยวะส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับบริเวณส้นเท้า แล้วกระจายไปสู่ปลายเท้า การนวดเท้าแบบไทยจึงมีวิธีการนวดและการกดจุดบนเท้า ซึ่งจะไปมีผลที่อวัยวะอื่นๆ ที่อยู่ไกลได้ โดยยังไม่สามารถอธิบายถึงประสาทที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงแบบแพทย์แผนปัจจุบันได้ การนวดเท้าแบบไทยเป็นการนวดโดยรวม เพื่อกระตุ้นเส้นสายให้ลมเดินสะดวก โดยเริ่มจากฝ่าเท้า หลังเท้า แล้วไปที่ขา ประโยชน์ของการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ คือ

๓.๒.๑ ช่วยส่งเสริมสุขภาพโดยกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต น้ำเหลือง และกระตุ้นการทำงานของระบบต่างๆในร่างกายให้ทำงานสมดุลดี

๓.๒.๒ ช่วยป้องกันโรคบางอย่าง เช่น ท้องผูก หืด ปวดหัว โรคไต โรคเครียด ไมเกรน เป็นต้น

๓.๒.๓ ส่งผลดีทางด้านสุขภาพจิต รู้สึกสบายลดความตึงเครียด และสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว

แผนภาพที่ ๓ – ๒ การนวดเท้า

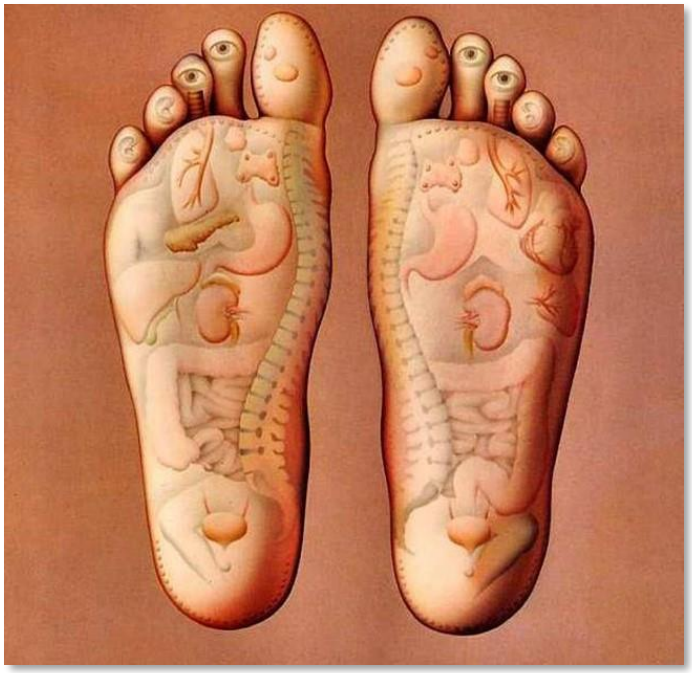

ที่มา : https://www.สุขภาพน่ารู้.com/ความลับของฝ่าเท้า, ออนไลน์, ๒๕๕๗.

๓.๓ การอบ/ประคบสมุนไพร หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพและการบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกรรมวิธีอบไอน้ำผสมกลิ่นหอมจากพืชสมุนไพร หรือกรรมวิธีประคบร้อนจากพืชสมุนไพร ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยโบราณ

๓.๓.๑ การอบสมุนไพร เป็นการอบตัวด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพร เป็นวิธีบำบัดรักษาอย่างหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้มจากประสบการณ์การนั่งกระโจมในหญิงหลังคลอด โดยใช้ผ้าทำเป็นกระโจม หรือนั่งในสุ่มไก่ที่ปิดคลุมมิดชิด และมีหม้อต้มสมุนไพรซึ่งเดือดทำให้สามารถอบและสูดดมไอน้ำสมุนไพร และผิวหนังได้สัมผัสไอน้ำด้วยกัน ช่วยให้การไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น ทำให้ร่างกายสดชื่น ผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล ต่อมาจึงเป็นที่นิยมในประชาชนทั่วไป จึงได้มีการจัดทำเป็นห้องอบตัวด้วยไอน้ำสมุนไพร ๒ แบบคือ การอบแห้งหรือที่เรียกว่า “เซาว์น่า” (Sauna) โดยใช้ความร้อนจากถ่านหินบนเตา และการอบเปียก โดยใช้หม้อต้มสมุนไพรที่มีท่อส่งไอน้ำเข้าไปภายในห้องอบ

๓.๓.๒ การประคบสมุนไพร เป็นวิธีบำบัดรักษาของแพทย์แผนไทยอีกวิธีหนึ่ง โดยการนำสมุนไพรสดที่มีตัวยาสำคัญเช่น หัวไพล ขมิ้นอ้อย ตะไคร้ ผิวมะกรูด ฯลฯ ห่อใส่ผ้ารวมกัน โดยใช้วิธีนึ่งให้ร้อนเพื่อให้เกิดน้ำมันหอมระเหยเป็นสารในการออกฤทธิ์ ซึ่งเมื่อผสานกับความร้อนด้วยตัวยาตามสรรพคุณของสมุนไพร จะซึมผ่านผิวหนังด้วยการประคบสัมผัสไปตามบริเวณที่ต้องการ ส่วนใหญ่จะนิยมทำกันในหญิงหลังคลอด และผู้ที่ต้องการให้ร่างกายสดชื่นผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล

แผนภาพที่ ๓ – ๓ การอบ/ประคบสมุนไพร

ที่มา : http://today.line.me/th/ลูกประคบสมุนไพร ดีเท่ากับแผ่นประคบร้อนหรือไม่, ออนไลน์, ๒๕๖๔.

๓.๔ สุวคนธบำบัด (Aroma Therapy) หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพ และการบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกลิ่นหอม ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากน้ำมันหอมระเหย (Essential Oil หรือ Volatile Oil) ที่สกัดได้จากส่วนต่างๆ ของพืชสมุนไพร เช่น ดอก ใบ ราก ผล เปลือกไม้ ยางไม้ (Resins, Gums, Exudates) รวมถึงสารในพืชบางชนิด เช่น Coumarin และกลิ่นหอมที่ได้มาจากสัตว์ เช่น ปลาวาฬ (อำพันทองหรือ Ambergris เป็นสารหอมที่ได้จากสำรอกปลาวาฬ) ชะมด (ชะมดเช็ด หรือ Civet เป็นสารหอมที่ได้จากสิ่งขับถ่ายจากกระเปาะของต่อมคู่ใกล้กับอวัยวะสืบพันธ์ของตัวชะมด) บีเวอร์ กวาง เป็นต้น โดยวิธีการใช้น้ำมันหอมระเหยที่นิยมใช้ในสุวคนธบำบัดมีอยู่ ๓ วิธี ดังนี้

๓.๔.๑ การสูดดมโดยตรง เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก โดยสูดดมกลิ่นหอมจากน้ำมันหอมระเหยที่หยดบนสำลีหรือกระดาษทิชชู หรือสูดดมไอระเหยจากน้ำมันระเหยที่หยดลงในเตาต้มน้ำร้อน ๕ - ๑๐ หยด ไอน้ำจะพากลิ่นน้ำมันหอมระเหยกระจายออกไปทั่วบริเวณ สร้างบรรยากาศให้มีกลิ่นหอม และบำบัดอาการต่างๆ แล้วแต่ชนิดของน้ำมันหอมระเหย

๓.๔.๒ การผสมน้ำ โดยการเติมน้ำมันหอมระเหยลงในอ่างอาบน้ำ เป็นวิธีการที่ดีในการผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจ กลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหยจะผ่านเข้าสู่ร่างกายได้สองทางคือ การสูดดมกลิ่นที่ระเหยขึ้นมาจากน้ำ และการแทรกซึมเข้าทางผิวหนัง น้ำในอ่างอาบน้ำไม่ควรร้อนเกินไป และปริมาณน้ำมันหอมระเหยไม่ควรเกินหกหยด ถ้าในเด็กควรลดปริมาณน้ำมันหอมระเหยลงสักครึ่งหนึ่ง โดยต้องผสมให้เข้ากับน้ำที่เตรียมไว้แล้ว

๓.๔.๓ การใช้กับผิวหนังโดยตรง โดยทาน้ำมันหอมระเหยบนผิวหนัง แล้วนวดร่างกายด้วยมือเปล่าแบบลูบไล้ไปมาด้วยน้ำหนักที่สม่ำเสมอ จะช่วยคลายเครียดและลดความปวดเมื่อยได้ดี

แต่ไม่ควรเอาน้ำมันหอมระเหยชนิดเข้มข้นมานวด ควรจจะทำให้น้ำมันหอมระเหยเจือจางเสียก่อนใช้ทาบนผิวหนัง

แผนภาพที่ ๓ – ๔ สุวคนธบำบัด

ที่มา : http:// housedecorationideas.org/6 กลิ่นหอมจากธรรมชาติ/ ออนไลน์, ๒๕๖๔.

๓.๕ การบริการอาบน้ำแร่ (Spa) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย คือแหล่งน้ำแร่ (Mineral Water) ที่พบในรูปของน้ำพุร้อน หรือบ่อน้ำร้อน เนื่องจากเชื่อกันว่าน้ำแร่ชนิดต่างๆ มีคุณค่าทางการบำบัดรักษาและส่งเสริมสุขภาพจากการดื่มหรืออาบ โดยรู้จักไปในนามของ “สปา” (Spa) ในประเทศไทยน้ำแร่ก็เป็นสิ่งที่คนไทยรู้จักคุณค่ามานาน ซึ่งมีให้บริการอยู่ในแหล่งบ่อน้ำแร่และบ่อน้ำพุร้อนในหลายจังหวัด เช่น ระนอง เชียงใหม่ เชียงราย อุทัยธานี ยะลา ฯลฯ แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและทันสมัยเท่าที่ควรเหมือนอย่างในต่างประเทศ

แผนภาพที่ ๓ – ๕ การอาบน้ำแร่

ที่มา : http://www. tripgether.com/บ่อน้ำพุร้อนหินดาด กาญจนบุรี อาบน้ำแร่, ออนไลน์, ๒๕๖๑.

๓.๖ วารีบำบัด (Water Therapy) หมายถึง กิจกรรมสร้างเสริมและบำบัดรักษาสุขภาพ โดยวิธีการสร้างความสมบูรณ์แข็งแรง และเพิ่มสมรรถภาพที่ดีของร่างกายด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่อาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบด้วยการออกกำลังกายในน้ำด้วยวิธีการทำกิจกรรมแอโรบิกในน้ำ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไฮโดรเทอราปี (Hydrotherapy) การออกกำลังกายแอโรบิกในน้ำ สามารถช่วยสร้างเสริมและบำบัดรักษาสุขภาพได้ เพราะน้ำมีแรงพยุงตัวที่ช่วยลดในส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ดี และช่วยเสริมสร้างกล้ามเนื้อได้เร็วขึ้น สำหรับผู้สูงอายุที่มีอาการปวดหลัง หรือปวดข้อสามารถใช้วิธีไฮโดร แอโรบิก (Hydro - Aerobics) โดยการออกกำลังกายในสระน้ำที่มีระดับน้ำสูงเพียงแค่หน้าอก และเป็นพื้นสระน้ำแบบระนาบเดียวกันทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีวิธีการวารีบำบัดแบบง่าย ๆ คือ การอาบน้ำร้อนน้ำเย็นสลับกัน โดยเริ่มต้นอาบน้ำร้อนก่อนประมาณ ๓ - ๕ นาที แล้วสลับการอาบด้วยน้ำเย็น ซึ่งจะมีผลทำให้ร่างกายเกิดความกระปรี้กระเปร่าขึ้น แต่ถ้าก่อนนอนอยากให้ร่างกายรู้สึกสบายและหลับง่ายก็ให้ใช้วิธีการอาบน้ำอุ่น เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำงานช้าลง ประโยชนของวารีบำบัดด้วยวิธีนี้จะช่วยสร้างภูมิต้านทานต่อโรคต่าง ๆ ช่วยปรับฮอร์โมน และช่วยผ่อนคลายของระบบประสาทที่มีอาการตึงเครียดได้

แผนภาพที่ ๓ – ๖ วารีบำบัด

ที่มา : https://hmong.in.th/wiki/Water_aerobics, ออนไลน์, ๒๕๖๕.

๓.๗ การฝึกกายบริหารท่าฤาษีดัดตน การออกกำลังกายโดยฝึกกายบริหารนับเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพที่ดี ซึ่งมีวิธีการทำให้ร่างกายเกิดการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการใช้พลังงานขับเหงื่อออกมา โดยให้มีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นกระดูกข้อต่อ กล้ามเนื้อ และอวัยวะภายในต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ การดัดตนยังอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างท่าทางการเคลื่อนไหวกับการหายใจเป็นหลักสำคัญ จึงต้องมีการนั่งสมาธิร่วมด้วย จะช่วยทำให้จิตใจสบายคลายเคลียด หมอไทยโบราณจึงเชื่อมโยงประสบการณ์ของท่าฤาษีดัดตนที่บอกเล่าสืบต่อกันมา และค้นคว้าเพิ่มเติมให้เป็นท่ากายบริหารแบบไทย และสรุปท่าทางการดัดตนให้มีความสุภาพและสามารถปฏิบัติได้โดยคนทั่วๆ ไปไม่ผาดโผนหรือฝืนร่างกายจนเกินไป ประโยชน์ของการฝึกกายบริหารท่าฤาษีดัดตนมีดังนี้

๓.๗.๑ ช่วยให้เกิดความเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของแขนขา หรือข้อต่อต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างคล่องแคล่ว บางท่าจะมีการกดหรือบีบนวดร่วมไปด้วย รวมทั้งฝึกลมหายใจเข้าออกอย่างลึก ๆ และช้า ๆ

๓.๗.๒ มีการใช้สมาธิร่วมด้วย จะช่วยยกระดับจิตใจให้พ้นอารมณ์ขุ่นมัวหงุดหงิด ความง่วง ความเครียด และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการหายใจ หากมีการฝึกหายใจให้ถูกต้อง

๓.๗.๓ ทำให้โลหิตหมุนเวียนดี เลือดลมเดินได้สะดวก นับเป็นการออกกำลังกายซึ่งสามารถทำได้ในทุกอิริยาบถ

๓.๗.๔ เป็นการต่อต้านโรคภัยบำรุงรักษาสุขภาพให้มีอายุยืนยาว

แผนภาพที่ ๓ – ๗ การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน

ที่มา : https://health.kapook.com/ ออกกำลังกาย ฤๅษีดัดตน, ออนไลน์, ๒๕๖๕.

๓.๘ การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์ (Buddhist Meditation) เพื่อสร้างความสงบเยือกเย็นของจิตใจท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่ร่มรื่นงดงาม หรือนั่งวิปัสสนาบำเพ็ญภาวนาขั้นสูงในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในวัดป่าธรรมชาติ โดยมีการให้คำปรึกษา แนะนำวิธีปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการคลายเครียดในชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาเรียนรู้ปรัชญาชีวิต และจิตวิญญาณตะวันออก ช่วยให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสุขภาพกายและใช้แก้ไขโรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกัน และมีอิทธิพลต่อกัน ผู้มีจิตใจผ่องใสเบิกบานย่อมช่วยให้กายเอิบอิ่มผิวพรรณผ่องใส สุขภาพกายดี เป็นภูมิต้านทานโรคไปในตัว

แผนภาพที่ ๓ – ๘ การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์

ที่มา : http://www.sites.google.com/ การทำสมาธิในพุทธศาสนา, ออนไลน์, ๒๕๖๕.

๓.๙ การบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ อาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร หมายถึง การนำสมุนไพรมาปรุงเป็นอาหารและเครื่องดื่ม ที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากพืชสมุนไพรมีสารอาหารที่จำเป็น และมีประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของร่างกายอยู่ครบถ้วน ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โปรตีน เกลือแร่ กรดอินทรีย์ ไวตามิน และน้ำย่อย เป็นต้น ในทัศนะของแพทย์แผนไทย การกินอาหารตามธาตุเป็นประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุทั้ง ๔ นี้ต้องมีความสมดุลกัน ซึ่งจะทำให้สุขภาพเป็นปกติ ไม่เจ็บป่วย อาหารที่มนุษย์รับประทานเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่จะบำรุงธาตุให้สมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่มีพืชสมุนไพรเป็นส่วนประกอบจะมีสรรพคุณในการปรับธาตุที่หย่อนหรือกำเริบให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ

แผนภาพที่ ๓ – ๙ อาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

ที่มา : http:// www.cooking.kapook.com/ น้ำหมักผลไม้, ออนไลน์, ๒๕๖๒.

๓.๑๐ การบริการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม การนำสารสกัดจากสารธรรมชาติและสมุนไพรมาใช้ในการผลิตเครื่องสำอางค์ เพื่อลดอันตรายและการแพ้สารสังเคราะห์ ซึ่งปัจจุบันนี้มีแนวโน้มได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในสถานบริการที่พักแรมได้เป็นอย่างดี

แผนภาพที่ ๓ – ๑๐ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม

ที่มา : https://health.kapook.com/10 สมุนไพรเพื่อความงาม, ออนไลน์, ๒๕๖๔

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการพักผ่อนควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประกอบด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวสุขภาพทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวสุขภาพทางวัฒนธรรม รวมถึงการปรับสมดุลของอาหาร การปรนนิบัติเพื่อเพิ่มพูนพละกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ขจัดความเครียด และปรับความสมดุลให้แก่ร่างกาย

การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และโดยทางอ้อม รวมทั้งธุรกิจสนับสนุน ช่วยให้เกิดงานอาชีพแขนงต่างๆ และเกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศถือได้ว่าเป็นการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศ นับว่าการท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินได้เป็นอย่างมาก การแบ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่

๑. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
๒. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism)
๓. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Eco/Sustainable Tourism)
๔. การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Culinary Tourism)

๕. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism)

๖. การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism)

๗. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agri Tourism)

๘. การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism)

๙. การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism)

๑๐. การท่องเที่ยวที่เป็นอาสาสมัคร (Volunteer Tourism)

อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวอาจมาเที่ยวในลักษณะผสมผสาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การท่องเที่ยวแบบใดแบบหนึ่ง โดยโครงสร้างของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประกอบด้วย

๑. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism)

เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูร่างกาย หรือป้องกันจากการเจ็บป่วย การปรับปรุงร่างกายให้แข็งแรง ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น

๒. การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism)

เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเข้ามาเพื่อรักษาพยาบาลหรือเข้ามาท่องเที่ยว และมีกิจกรรมบางส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาอาการเจ็บป่วย

การท่องเที่ยวทั้งสองประเภทนี้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของประเทศไทยในการเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ คือ ศูนย์กลางบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Hub) และศูนย์กลางบริการสุขภาพ (Medical Service Hub)

๓. เศรษฐกิจเชิงสุขภาพ (Wellness Economy)

ประกอบด้วยอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถนำกิจกรรม และรูปแบบการใช้ชีวิตที่คำนึงถึงด้านสุขภาพมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจเชิงสุขภาพประกอบด้วยอุตสาหกรรมต่าง ๆ ๑๐ กลุ่ม (Sector) โดยกลุ่มความงามและการต้านริ้วรอย (Beauty & Aging) มีสัดส่วนสูงสุดของเศรษฐกิจโลกด้านสุขภาพ (Global Wellness Economy) รองลงมา คือ กลุ่มการกินเพื่อสุขภาพ โภชนาการ การลดน้ำหนัก (Healthy Eating, Nutrition, Weight Loss) และอันดับสาม คือ กลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Wellness Tourism) ใกล้เคียงกับกลุ่มการออกกำลังกายและปรับสมดุลกาย จิตใจ (Fitness & Mind-Body) และกลุ่มการป้องกันและการแพทย์เฉพาะบุคคล (Preventive & Personalized Medicine) ดังตารางที่ ๓ -๑

ตารางที่ ๓ -๑ สัดส่วนของอุตสาหกรรมต่าง ๆ ใน Wellness Economy

ลำดับ	กลุ่มอุตสาหกรรม	ขนาดตลาด
๑	ความงาม และการต่อต้านริ้วรอย (Beauty & Anti-Aging)	๒๖.๓%
๒	การกินเพื่อสุขภาพ โภชนาการ การลดน้ำหนัก (Healthy Eating, Nutrition, &Weight Loss)	๑๗.๑%
๓	การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Wellness Tourism)	๑๔.๘%
๔	การออกกำลังกาย และปรับสมดุลกาย-จิตใจ (Fitness & Mind-Body)	๑๔.๓%
๕	การแพทย์เชิงป้องกัน และการแพทย์เฉพาะบุคคล (Preventive & Personalized Medicine and Public Health)	๑๔.๑%
๖	การแพทย์ทางเลือก (Complementary & Alternative Medicine)	๕.๒%
๗	ไลฟ์สไตล์เพื่อสุขภาพ อสังหาริมทรัพย์ (Wellness Lifestyle Real Estate)	๓.๑%
๘	อุตสาหกรรมสปา (Spa Economy)	๒.๖%
๙	น้ำพุร้อน และน้ำแร่ (Thermal/Mineral Springs)	๑.๓%
๑๐	สุขภาพในที่ทำงาน (Workplace Wellness)	๑.๒%
	รวม	**๑๐๐%**

ที่มา : https://www.ipthailand.go.th/images/3534/web_01052018/Report_CHU/8_Well-being_06.12.2017_CHU.pdf, ออนไลน์, ๒๕๖๐.

๔. ธุรกิจสปา (Spa Industry)

เป็นบริการที่เน้นการฟื้นฟูร่างกายโดยวิธีบำบัดหลากหลายวิธี เช่น การนวด การบำบัดด้วยน้ำ การฟื้นฟูสุขภาพด้วยน้ำ รูปแบบและวิธีการ อาจเป็นการนวดเพื่อสุขภาพ นวดรักษาโรค หรือนวดเพื่อความงาม เป็นต้น ธุรกิจสปาถึงแม้จะมีสัดส่วนไม่มากนักในภาพรวมของโลก แต่สำหรับประเทศไทยนับว่าเป็นบริการหลักในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้า เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และเป็นที่เชื่อกันว่าความสำคัญของการท่องเที่ยวจะมีมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และการท่องเที่ยวกลายเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญที่สุด การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณกาล และได้พัฒนาการมาเป็นลำดับ ยิ่งมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งก็ยิ่งทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายวงกว้างออกไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่างกัน ไม่ว่าเพื่อธุรกิจ เพื่อนันทนาการ และเพื่อศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เคยเห็น การเดินทางท่องเที่ยวซึ่งเป็นกิจกรรมอันเป็นส่วนบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตรวมกันเป็นกลุ่มก้อนขึ้น จนกระทั่งต้องอาศัยเทคนิควิชาการเฉพาะ การวางแผน การจัดองค์การ และการตลาด รวมเข้าแล้วเรียกว่า “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของนานาประเทศในปัจจุบัน นอกจากนี้ทางด้านสังคม การท่องเที่ยวก็เป็นการพักผ่อนที่ช่วยลดความตึงเครียด พร้อม ๆ

กับสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่แสดงบทบาทเด่นชัดในแต่ละปีที่ผ่านมา ความสำเร็จโดยรวมหรือบางส่วนนั้น ย่อมมาจากพลังของฟันเฟือง หรือพลังขับเคลื่อนทั้งส่วนเล็กและส่วนน้อยที่ช่วยกันผลักช่วยกันดันให้อุตสาหกรรมนี้เคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง และแสดงบทบาทนำในการเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้ และการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องมากมายหลายร้อยสาขา เป็นการสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาติอย่างเอนกอนันต์ และนำไปสู่ความสำเร็จในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทย

จากลักษณะของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและความหมายของคำว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขถาพ จะครอบคลุมองค์ประกอบหลักอย่างน้อย ๖ ประการ คือ

๑. นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

๒. สิ่งดึงดูดใจหรือแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว

๓. โครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยว

๔. องค์กรภาครัฐ

๕. องค์กรภาคเอกชน

๖. เจ้าบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่

ประเทศไทยมีความได้เปรียบในการบริการด้านสุขภาพ เพราะไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในบริการด้านสุขภาพจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้วยหลายปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยขยายตัวต่อเนื่อง แต่สถานบริการด้านสุขภาพของไทยส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ตามกรุงเทพและเมืองท่องเที่ยวสำคัญ เช่น ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ ซึ่งพร้อมในบริการด้านการแพทย์ และบริการด้านการท่องเที่ยวรองรับผู้ใช้บริการด้านสุขภาพจากชาวต่างชาติได้ ความได้เปรียบด้านสุขภาพหลายประการของไทย ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ช่วยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น เมื่อพิจารณาข้อมูลของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงพาณิชย์ พบว่า บริการที่ชาวต่าง ชาติใช้ในโรงพยาบาลเอกชนของไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ตรวจสุขภาพ รองลงมา ศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม ศัลยกรรมกระดูก ผ่าตัดหัวใจ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า กระแสความใส่ใจในสุขภาพที่มีมากขึ้น ทำให้โรงพยาบาลเอกชน ซึ่งเดิมเน้นบริการด้านการรักษาโรคต่างๆ หันมาพัฒนาบริการด้านส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งบริการด้านเสริมความงามเพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยอาศัยความได้เปรียบจากความน่าเชื่อถือในการให้คำปรึกษาของแพทย์ แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่การเข้ามาใช้บริการด้านการแพทย์ในโรงพยาบาลไปจนถึงการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทยพร้อมกิจกรรมทางการแพทย์ และการแพทย์ทางเลือกของนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงเป็นการยากที่จะกำหนดขนาดของตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมของไทยได้อย่างชัดเจนและครบถ้วน

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทำให้โครงสร้างประชากรกลุ่มคนสูงวัยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าปี พ.ศ.๒๕๔๔ – ๒๖๔๓ จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ หมายถึง การมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรรวมทั่วโลก พฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนไป รูปแบบการรักษาพยาบาลแบบเดิมในการป้องกันรักษาไม่ประสบความสำเร็จ โรคเรื้อรังและความเครียด ความล้มเหลวของระบบการดูแลสุขภาพส่งผลให้ไม่สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพได้ การเพิ่มขึ้นของคนมีฐานะในประเทศที่กำลังพัฒนาส่งผลให้เศรษฐกิจเชิงสุขภาพขยาย และเติบโตเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้คนหันมาให้ความสำคัญในการดูแลรักษาสุขภาพเชิงการป้องกันเพิ่มมากขึ้น ทำให้ Global Wellness Institute มีการคาดการณ์ทิศทางการเติบโตของตลาดเชิงสุขภาพช่วงปี พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพจะมีอัตราการขยายตัวประมาณร้อยละ ๗.๕ (แผนภาพที่ ๓ – ๑๑) ด้วยทิศทางการเติบโตที่กล่าวมาข้างต้นทำให้นักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์การเดินทางเพื่อสุขภาพจะรวมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว และมีการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสร้างช่องทางและโอกาสสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารในโรงแรมที่ จะพัฒนาออกแบบรายการอาหารสุขภาพควบคู่กับโปรแกรมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพภายในโรงแรม เช่น สปา โยคะ การนั่งสมาธิ การควบคุมน้ำหนัก ดีท๊อกซ์ หรืออาจจะเชื่อมโยงการบริการกับกิจกรรมเชิงการแพทย์ต่างๆ เช่น นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาตรวจเช็คสุขภาพ ทันตกรรม ศัลยกรรมชะลอวัย คลอดลูก เป็นต้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourist) และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical Tourist) มีการใช้จ่ายเกี่ยวกับโปรแกรมสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรวมถึงการรับประทานอาหารสุขภาพ และระยะเวลาการพำนักที่ยาวนานขึ้น

แผนภาพที่ ๓ – ๑๑ การคาดการณ์การเติบโตของธุรกิจส่งเสริมสุขภาพ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕

Wellness Sector Growth Projections, 2017-2022

	Projected Market Size (US$ billions)		Projected Average Annual Growth Rate
	2017	2022	2017-2022
Wellness Real Estate	$134.3	$197.4	8.0%
Workplace Wellness	$47.5	$65.6	6.7%
Wellness Tourism	$639.4	$919.4	7.5%
Spa Facilities	$93.6	$127.6	6.4%
Thermal/Mineral Springs	$56.2	$77.1	6.5%

ที่มา : Global Wellness Institute, ออนไลน์, ๒๕๖๕.

กระแสใส่ใจในสุขภาพกระตุ้นการขยายตัวของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ จากกระแสความใส่ใจด้านสุขภาพที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยต่างให้การสนับสนุนธุรกิจเอกชนที่ให้บริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมทั้งกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา (แต่ยังขาดความพร้อมของบริการด้านสุขภาพในประเทศ) และกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าบริการด้านสุขภาพอยู่ในระดับสูง รวมทั้งยังต้องรอคิวการใช้บริการเป็นเวลานาน นอกจากการใช้จ่ายสำหรับบริการด้านการแพทย์ของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในโรงพยาบาลเอกชนของไทยแล้ว ยังมีการใช้จ่ายในธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องด้วย เช่นการท่องเที่ยวที่มาทั้งจากนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและผู้ติดตามผู้ป่วยต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีการใช้จ่ายในบริการแพทย์ทางเลือกเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เช่น นวดแผนไทย สปาสมุนไพร การรักษาแพทย์แผนโบราณแนวธรรมชาติบำบัดจากสถานบริการต่างๆ ที่ให้ดำเนินการเฉพาะด้านกับนักท่องเที่ยวต่างชาติเหล่านี้

อย่างไรก็ดีประเทศไทยยังตามหลังประเทศสิงคโปร์ในการพัฒนาบริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศ แต่ก็นับว่ามีการเติบโตในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีความได้เปรียบในบริการด้านสุขภาพหลายประการ เหนือกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียด้วยกันเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เช่น ความพร้อมในด้านบุคลากรทางการแพทย์ของเราที่มีความสามารถเชี่ยวชาญโรคเฉพาะทาง ค่าใช้จ่ายการบริการที่ต่ำ แต่บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานระดับเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นที่นิยม และรู้จักไปทั่วโลก และการบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากลคอยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี ศูนย์วิจัยกสิกรไทยได้ประเมินถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยเพื่อสู่กับตลาดต่างประทศ ดังนี้

จุดแข็ง

๑. ความคุ้มค่าเงินที่จ่ายไปทั้งด้านการท่องเที่ยวและด้านสุขภาพ

๒. ความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เอื้อต่อการท่องเที่ยวพักผ่อน และการพักฟื้นหลังการบำบัดรักษา

๓. ความพร้อมของบริการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสากล โดยเฉพาะด้านที่พักซึ่งมีบูติคโฮเต็ลที่โดดเด่น

๔. ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ ทั้งแพทย์และพยาบาล ซึ่งมีอัธยาศัยที่ดี และจิตใจโอบอ้อมอารี

๕. สถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (Joint Commission International – JCI) ความมีชื่อเสียงด้านการแพทย์เฉพาะทาง จากความเชี่ยวชาญของแพทย์ ความทันสมัยด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการค้นคว้าวิจัยด้านการแพทย์แขนงต่างๆ

๖. ทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะการนวดแผนไทย และ สปาซึ่งใช้สมุนไพรไทย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จุดอ่อน

๑. ข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษของคนไทย

๒. การกำหนดเพดานการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติไว้ที่ ๔๙% ไม่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ รวมทั้งอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ ที่ยังต้องพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศ

๓. สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในประเทศไทยของบรรดานักท่องเที่ยวต่างชาติ

โอกาส

๑. แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป) ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ความต้องการที่พำนักระยะยาว (Long Stay) ซึ่งรวมทั้งบริการด้านสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้นตาม โดยมีประเทศในเอเชียที่มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำกว่าเป็นปลายทางเป้าหมาย

๒. สภาพการดำรงชีวิตในสังคมเมือง ที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ก่อให้เกิดความเครียด และโรคภัยต่างๆ ตามมา เป็นโอกาสในการขยายตัวของบริการส่งเสริมสุขภาพ

๓. การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.๒๕๕๘ เกื้อหนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอาเซียน ส่งผลดีต่อประเทศไทย รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์ และการขยายเครือข่ายเข้าไปรับบริหารโรงพยาบาล ในประเทศกลุ่ม CLMV

๔. ทำเลที่ตั้งของประเทศไทยที่เป็นศูนย์กลางของอาเซียน ประกอบกับการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมระหว่างประเทศ เกื้อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย

อุปสรรค

๑. ความคล้ายคลึงด้านวัฒนธรรมในความเป็นประเทศมุสลิม รวมทั้งการมีอาหารฮาลาลของบางประเทศ อาทิ มาเลเซีย และสิงคโปร์ สามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า

๒. ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน

๓. มาเลเซียกำลังดำเนินการขยายเวลาพำนักในประเทศให้ผู้ป่วยที่เข้ามารับบริการด้านการแพทย์และผู้ติดตาม จาก ๓๐ วันเป็น ๑๘๐ วัน (โดยต้องมีหนังสือรับรองจากโรงพยาบาลในมาเลเซียที่ผู้ป่วยจะเข้ารับบริการทางการแพทย์)

๔. ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ อาทิ ลาว เวียดนาม และกัมพูชา เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในธุรกิจได้ ๑๐๐%

การพัฒนาและส่งเสริมประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพเพื่อยุทธศาสตร์การพัฒนาไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ ๑๐ปี (พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๘) และมุ่งสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical & Wellness) กำลังเดินหน้าอย่างได้ผล ตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั่วโลกมีมูลค่า ๑.๖ ล้านล้านบาท ขยายตัวปีละเกือบ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ช่วยสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้ประกอบการ เติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๐ เปอร์เซ็นต์

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย มีความสามารถในการแข่งขันทางด้านตลาดการท่องเที่ยว มีการเติบโตไปในทิศทางบวก มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งความได้เปรียบทางด้านการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกประเทศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ประเทศไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะใน

ผลิตภัณฑ์การให้บริการ เช่น การบริการนวดแผนไทย การบริการอบสมุนไพร และการประคบสมุนไพร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงอาหาร หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เนื่องจากในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง นักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้มีจุดประสงค์การท่องเที่ยวเพียงรูปแบบเดียว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

การจัดมาตราฐานการบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (๒๕๕๗ : ๒) ด้วยจุดเด่นของประเทศไทยซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของภูมิภาค มีวัฒนธรรมการให้ความเคารพ ความเกรงใจ รวมถึงกิริยามารยาทที่อ่อนน้อมเป็นมิตร และค่าครองชีพตลอดจนค่าใช้จ่ายด้านที่พักซึ่งคุ้มค่าเงินที่ใช้จ่ายมากกว่าประเทศอื่นๆ ที่ผ่านการพัฒนามาในระดับเดียวกัน ทำให้ประเทศไทยได้รับความนิยมในฐานะเป็นเป้าหมายการเดินทางเพื่อพักผ่อนในวันหยุดที่ดีที่สุด (The Best Holiday Destination) แห่งหนึ่งของโลก โรงแรม/รีสอร์ทต่างปรับตัวเพื่อพัฒนางานบริการรองรับการใช้เวลาว่างในวันหยุดที่หลากหลายรูปแบบซึ่งเป็นที่นิยมและเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในปัจจุบันคือ Resort & Spa นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักผ่อนได้ผ่อนคลายในวันหยุดอย่างสุขสบาย กระแสความต้องการบริการเหล่านี้มีแนวโน้มชัดเจนที่จะยกระดับบริการ จากการสร้างความสุขสบายด้วยการผ่อนคลายไปสู่การต่อเชื่อมกับบริการเชิงสุขภาพตั้งแต่การส่งเสริมสุขภาพไปจนถึงการดูแลความสุขที่ยั่งยืนให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

สถานประกอบการที่ดำเนินธุรกิจซึ่งสัมพันธ์กับการพักผ่อนหรือการเดินทางเชิงสุขภาพ (Health Travel & Leisure) ดังกล่าวในหลายกรณี เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว Tour Operator, Wellness Hotels/Resorts สถานประกอบการพำนักระยะยาวในรูปแบบต่างๆ เช่น Serviced Apartments หรือ บ้านเช่าพักตากอากาศ (Gites) หรือ Guesthouses หรือ Homestays, โรงพยาบาลหรือคลินิก, สถานประกอบกิจการด้านการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ, สถานประกอบการสปาหรือนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมสวย, ศูนย์ปฏิบัติกิจทางศาสนา, สถานศึกษาที่บริการการศึกษาสำหรับประชากรวัย ๕๐ - ๗๕ ปี (University of the Third Age) เป็นต้น

การนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้ควบคุมกำกับดูแลสถานประกอบการเหล่านี้ในหลายกรณี เช่น พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.๒๕๕๑ ที่บังคับใช้กับธุรกิจนำเที่ยว, พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ.๒๕๔๑ สำหรับโรงพยาบาลและคลินิก, พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.๒๕๐๙ และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕ กับสถานประกอบการสปาหรือนวดเพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมสวย ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเป็นพื้นฐานการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของการบริการ รวมถึงเป็นมาตรการสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภค นอกเหนือจากมาตรการทางกฎหมายแล้ว ยังได้มีการจัดทำมาตรฐานที่ไม่ได้บังคับใช้โดยทั่วไป แต่เป็นความสมัครใจของผู้ให้บริการที่เห็นประโยชน์ในการใช้มาตรฐานนั้น เช่น กรมอนามัยได้ออกมาตรฐานสถานประกอบกิจการด้านการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ หรือกรมการท่องเที่ยวจัดทำมาตรฐานที่พัก เพื่อการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว (Long Stay) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม มาตรฐานการจัดบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพฉบับนี้จะมุ่งไปที่กลุ่มสถานประกอบการ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการโรงแรมหรือรีสอร์ทที่จัดให้มี Wellness Services ไว้บริการเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงสถานประกอบการที่ดำเนินธุรกิจซึ่งสัมพันธ์กับการพักผ่อน หรือการเดินทางเชิงสุขภาพ (Health Travel & Leisure) ทั้งนี้เนื่องด้วยในปัจจุบันได้มีนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้าพักในโรงแรม/รีสอร์ท ซึ่งมีแนวคิดที่จะสร้างความสุขสบาย และส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้เข้าพักจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ แต่มาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพบริการของ Wellness Hotels/Resorts ยังคงแยกส่วนกัน กล่าวคือคุณภาพบริการโรงแรมก็เป็นเรื่องหนึ่ง ส่วนคุณภาพบริการเพื่อ Wellness เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ได้มองเป็นภาพรวมหรือความเชื่อมโยงสอดรับระหว่างบริการทั้งสองส่วน ทำให้บริการทั้งสองส่วนดังกล่าวไม่เอื้อต่อกันและกัน ไม่ส่งผลเสริมกัน การสนับสนุนให้ Resort & Spa ที่มีความพร้อมและสนใจจะยกระดับบริการของตัวเองไปสู่ความเป็น Wellness Hotels/Resorts โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการโรงแรม/รีสอร์ท ที่ให้ความสนใจพัฒนาบริการจากเดิมที่เน้นการให้ความผ่อนคลายและสุขสบาย (Pampering Services) ไปสู่การบริการในลักษณะการเสริมสร้างสุขภาพที่เป็นองค์รวม (Wellness Services) โดยมาตรฐานฉบับนี้จะช่วยให้สถานประกอบการสามารถให้บริการเสริมสร้างสุขภาพได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

การจัดมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยนี้ เป็นมาตรฐานสำหรับสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกลุ่มที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีการจัดบริการ Wellness Service Unit ที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมุ่งเน้นสถานประกอบการประเภทที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ให้มีมาตรฐานการจัดบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นมาตรฐานขั้นต้นของสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีเกณฑ์และตัวชี้วัดที่ใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินมาตรฐาน ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. ด้านสถานที่ ประกอบด้วย ๓ เกณฑ์ ๑๙ ตัวชี้วัด

เกณฑ์ที่ ๑ ความเป็นส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการแต่ละบุคคล มี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ มีการแจ้งจำนวนผู้ใช้บริการ ที่สามารถรองรับบริการได้ในแต่ละช่วงเวลา

๑.๒ มีวิธีการควบคุมและจำกัดจำนวนการเข้าใช้บริการไม่ให้เกินปริมาณที่แจ้งไว้

๑.๓ จัดสถานที่ ๆ สร้างความเป็นส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการอย่างเพียงพอตามที่ได้ประมาณการไว้ และเหมาะสมกับการบริการ

เกณฑ์ที่ ๒ บรรยากาศที่สงบและให้ความผ่อนคลาย มี ๑๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ เป็นบริเวณที่ปลอดจากมลภาวะทุกด้าน รวมถึงกลิ่น ความพลุกพล่าน เสียง และแมลง

๒.๑.๑ มีวิธีการหรือมาตรการป้องกันและควบคุม

๒.๑.๒ มีการติดตาม ตรวจสอบการทำงานตามวิธีการหรือมาตรการที่กำหนด

๒.๑.๓ ไม่พบมลภาวะ

๒.๒ สะอาด ถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

๒.๒.๑ มีแผนหรือแบบแผนการดูแลรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๒.๒.๒ มีการติดตาม ตรวจสอบการทำงานตามแผนหรือแบบแผนที่กำหนด

๒.๒.๓ ใช้เทคนิคและวิธีการทำความสะอาดที่ถูกสุขลักษณะ

๒.๒.๔ สถานที่โดยรวม แลดูสะอาด (Visually Clean)

๒.๓ การออกแบบและตกแต่งสถานที่

๒.๓.๑ มีแนวคิด/แนวทาง

๒.๓.๒ ใช้วัสดุ เครื่องตกแต่ง เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับแนวคิด/แนวทาง

๒.๓.๓ มีการระบุถึงทัศนียภาพไม่พึงประสงค์ที่อาจมี และการจัดการกับทัศนียภาพนั้น

๒.๓.๔ ไม่พบทัศนียภาพที่ไม่พึงประสงค์

๒.๔ การสร้างบรรยากาศให้เกิดความร่มเย็น สงบและสบาย

๒.๔.๑ มีเทคนิคและวิธีการสร้างบรรยากาศ

๒.๔.๒ ไม่มีบรรยากาศที่ทำให้รู้สึกเครียด ร้อนรน หรือเร่งรีบ

เกณฑ์ที่ ๓ ความปลอดภัยของสถานที่ให้บริการมี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ มีป้ายบอกทางออกฉุกเฉินและหรือป้ายบอกทาง

๓.๒ มีระบบหรือวิธีการป้องกันผู้บุกรุกเข้าสู่พื้นที่ให้บริการ

๓.๓ มีอุปกรณ์ที่ใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ถังดับเพลิง ในจำนวนที่พอเหมาะและมีการกระจายอย่างเหมาะสม

๒. ด้านการบริการเชิงสุขภาพ (Wellness Services) ประกอบด้วย ๓ เกณฑ์ ๙ ตัวชี้วัด

๒.๑ การบริการส่วนหน้า

เกณฑ์ที่ ๑ งานต้อนรับ มี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ บริเวณพื้นที่ต้อนรับต้องมีพื้นที่เพียงพอ เหมาะสม สะอาด สว่าง และไม่มีสิ่งกีดขวาง ทั้งที่รับรองผู้ใช้บริการ ที่ชำระเงิน ที่ฝากของ ฯลฯ ต้องแยกเป็นสัดส่วน และมีป้ายบอกให้ชัดเจน

๑ ๒ กรณีใช้บริการที่มีความเสี่ยง พนักงานต้อนรับต้องให้ข้อมูลถึงความเสี่ยงที่มีอยู่ อาจจะขอให้ผู้ใช้บริการลงนามรับทราบความเสี่ยงนั้นก่อนเข้าใช้บริการ

๑.๓ จัดให้มีรายการบริการต่างๆ ในแต่ละรายการต้องแสดงราคา ระยะเวลาที่ให้บริการ พร้อมคำอธิบาย ที่ชัดเจนถึงขั้นตอน วิธีการ และผลที่ต้องการ

เกณฑ์ที่ ๒ งานรับจอง มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ มีเทคนิค วิธีการในการรับทราบความประสงค์ของผู้ใช้บริการ รวมถึงการประเมินความเสี่ยงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้บริการ

๒.๒ มีการแจ้งความเสี่ยง (ถ้ามี) และยืนยันการสั่งจอง แจ้งกระบวนการ/ขั้นตอนการ Check - in ให้ผู้ใช้บริการทราบ และจัดเตรียมเอกสารข้อมูลของผู้ใช้บริการให้พร้อมก่อนที่ผู้ใช้บริการจะมาถึง

๒.๓ มีกระบวนการและวิธีการประสานงานเพื่อให้มีการจัดบริการตามรายละเอียดที่ได้มีการยืนยัน

๒.๔ มีการบันทึกการให้บริการทุกครั้ง ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้ใช้บริการมีความเสี่ยงต่อการเข้าใช้บริการเกินกว่าปกติทั่วไป ต้องมีการจัดทำแฟ้มประวัติการให้บริการของผู้ใช้บริการรายนั้น และมีการเก็บรักษาไว้ไม่น้อยกว่า ๒ ปี หลังจากการบริการครั้งสุดท้าย

เกณฑ์ที่ ๓ งาน Check - in มี ๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ มีกระบวนการและขั้นตอนการ Check - in อย่างชัดเจน

๓.๒ การรับจองเป็นกลุ่มคณะ ต้องมีแผนการให้บริการรองรับการเข้า Check-in เป็นกลุ่มคณะด้วย

๒.๒ การให้บริการเชิงสุขภาพด้วยหัตถการ (Manual Treatment)

เกณฑ์ที่ ๑ คู่มือการทำหัตถการ มี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ มีคู่มือการทำหัตถการครบตามรายการที่เปิดให้บริการ

๑.๒ มีการทบทวนและปรับปรุงคู่มือนั้นทุกปี

๑.๓ มีการสอบทานว่าผู้ให้บริการทำหัตถการทุกคนได้ปฏิบัติตามคู่มืออย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

เกณฑ์ที่ ๒ การทำหัตถการ มี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ ไม่ทำหัตถการที่ใช้เทคนิคและขั้นตอนแตกต่างจากคู่มือการทำหัตถการ เว้นแต่จะได้ตกลงไว้กันตั้งแต่การรับจอง

๒.๒ การทำหัตถการแต่ละรายการต้องให้บริการโดยพนักงานผู้ให้บริการที่มีความรู้ ความชำนาญและทักษะ ตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในคู่มือ

๒.๓ ต้องรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ

เกณฑ์ที่ ๓ องค์ประกอบในการทำหัตถการ มี ๗ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ ผู้ให้บริการทำหัตถการสามารถล้างมือในสถานที่ที่ทำหัตถการได้

๓.๒ การทำหัตถการแต่ละประเภท ที่มีความแตกต่างกัน ต้องจัดสรร และแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสม และเพียงพอ ไม่อึดอัด ปลอดโปร่งโล่งและสบาย และเป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้บังคับใช้อยู่

๓.๓ สถานที่ทำหัตถการซึ่งใช้สำหรับห่อตัวด้วยสมุนไพร หรือพอกโคลน ต้องเตรียมสถานที่อาบน้ำด้วยฝักบัวไว้ด้วย

๓.๔ สถานที่ทำหัตถการซึ่งอาจเปียกแฉะ เนื่องจากมีการใช้น้ำ ต้องมีทางระบายน้ำติดตั้งในพื้นห้อง

๓.๕ ระบบไฟส่องสว่างในสถานที่ทำหัตถการต้องเป็นระบบที่ปรับความสว่างได้ และสามารถปรับได้ถึงระดับที่ใช้สำหรับทำความสะอาดหรือตรวจตราสถานที่ได้

๓.๖ ระบบปรับอากาศสำหรับสถานที่ทำหัตถการซึ่งเป็นห้องปิดอยู่ภายในอาคาร ต้องเป็นระบบแยกเฉพาะสำหรับแต่ละห้อง และได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี

๓.๗ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประกอบการทำหัตถการ ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่ ในกรณีที่เป็นการใช้วัสดุจากพืชหรือแหล่งธรรมชาติต้องเป็นการเตรียมสดเพื่อใช้ในทันที

๒.๓ สิ่งอำนวยความผาสุก

ความปลอดภัย มี ๕ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ เลือกใช้เทคโนโลยีที่สามารถป้องกันสถานการณ์ที่อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยกับผู้ใช้บริการเป็นลำดับแรก

๑.๑.๑ มีความเข้าใจกลไกของเทคโนโลยีที่ใช้ และอันตรายที่อาจมี

๑.๑.๒ มีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยี

๑.๒ ต้องจัดและแบ่งแยกพื้นที่ให้เพียงพอและเหมาะสม ที่จะทำให้ผู้ใช้บริการมีความสุขสบาย เป็นส่วนตัว และง่ายต่อการเข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุไม่พึงประสงค์ และให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่

๑.๓ พื้นผิวของบริเวณที่บริการ ต้องออกแบบและก่อสร้างให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมที่ใช้บริการ เช่น พื้นที่ชื้นแฉะ เปียกน้ำ ต้องมีพื้นผิวที่ไม่ลื่น เป็นต้น

๑.๔ มีพนักงาน (เพศเดียวกับผู้ใช้บริการในกรณีมีการแบ่งสถานที่โดยแยกตามเพศผู้ใช้บริการ) หมั่นตรวจตราอยู่เสมอ

๑.๕ มีการแสดงผลอุณหภูมิภายในห้องอบไอน้ำ และห้อง Sauna เพื่อให้มีการควบคุมความปลอดภัยได้ตลอดเวลา และให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่

เกณฑ์ที่ ๒ เอื้อต่อการใช้งานด้วยตนเองได้โดยง่าย และได้ประสิทธิผล มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ เทคโนโลยีที่ใช้ต้องพร้อมและสะดวกต่อการใช้งานด้วยตนเอง

๒.๒ มีสื่อแสดงสาธิตการใช้งาน เนื้อหาชัดเจน เข้าใจง่าย และติดตั้งอยู่ในสถานที่ใกล้เคียงพบเห็นได้ง่าย

๒.๓ จัดให้มีพนักงานคอยบริการให้คำปรึกษา แนะนำเทคนิค และวิธีการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒.๔ มีการติดตั้งอุปกรณ์มาตรวัดอุณหภูมิ ความชื้น นาฬิกา ที่แสดงผลในขณะใช้บริการให้ผู้ใช้บริการสามารถมองเห็นได้โดยสะดวก ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการได้มีข้อมูลระหว่างการใช้งานในแต่ละวงรอบที่พอเหมาะพอดีกับความสุขสบายของแต่ละคน

เกณฑ์ที่ ๓ การดูแลรักษาและซ่อมบำรุง มี ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ มีพนักงานที่มีหน้าที่ และรับผิดชอบการดูแลบำรุงรักษา และความสะอาดเรียบร้อยให้พร้อมใช้บริการอยู่เสมอครบทุกพื้นที่ๆ ให้บริการ

๓.๒ มีการตรวจและบันทึกคุณสมบัติทางกายภาพ ทางเคมี ของน้ำในสระว่ายน้ำ อ่างแช่ตัว (ในกรณีที่มีการใช้ร่วมกัน) ทุกวัน เพื่อให้มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ และเหมาะสมกับการใช้งาน และให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่

๓.๓ การติดตั้งเครื่องมือ หรืออุปกรณ์ไฟฟ้า ต้องมีความปลอดภัยและผ่านการบำรุงรักษาอย่างเหมะสม

๓. ด้านการบริหารและการจัดบริการ ประกอบด้วย ๒ เกณฑ์ ๔ ตัวชี้วัด

เกณฑ์ที่ ๑ ปรัชญา ปณิธาน และนโยบายในการบริการ มี ๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๑.๒ มีเป้าประสงค์ในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการเชิงสุขภาพ ควบคู่ไปกับการบริการที่พัก และอาหาร

เกณฑ์ที่ ๒ การบูรณาการงานบริการ มี ๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ มีระบบการติดต่อและสื่อสารที่ดีกับหน่วยงานอื่นๆ ของสถานประกอบการ

๒.๒ มีแผนการปฏิบัติงานหรือมีการจัดชุดบริการ (Packages) ร่วมกันระหว่างงานบริการเชิงสุขภาพกับงานอื่นๆ ของสถานประกอบการ

๔. ด้านบุคลากร ประกอบด้วย ๒ เกณฑ์ ๘ ตัวชี้วัด

เกณฑ์ที่ ๑ ผู้จัดการหน่วยบริการเชิงสุขภาพ มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ มีการแต่งตั้งและมอบหมายงานในหน้าที่

๑.๒ มีความรับผิดชอบต่อการจัดการด้านบริการเชิงสุขภาพในแต่ละวัน

๑.๓ มีบทบาทในการกำหนดแนวปฏิบัติ ทิศทาง และแนวทางการให้บริการ ให้บรรลุตามนโยบาย และเป้าหมายการบริการของสถานประกอบการ

๑.๔ มีกิริยาท่าทางเป็นมิตรและจิตบริการ (Service Mind การบริการด้วยใจ)

เกณฑ์ที่ ๒ พนักงานหัตถการ มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ มีคุณวุฒิตามที่กำหนดตามข้อบังคับว่าด้วยการประกอบอาชีพ การขึ้นทะเบียนประกอบอาชีพ และ/หรือประกาศนียบัตรที่กำหนด

๒.๒ ผ่านการฝึกอบรมงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รับมอบหมาย

๒.๓ ไม่มีโรคประจำตัวที่สามารถติดต่อไปยังผู้อื่นได้โดยง่าย เช่น วัณโรคระยะติดต่อ โรคหูด/เชื้อราที่มือ หรือโรคเรื้อน เป็นต้น

๒.๔ มีกิริยาท่าทางเป็นมิตรและจิตบริการ

๕. ด้านสุขอนามัยและความปลอดภัย ประกอบด้วย ๔ เกณฑ์ ๒๖ ตัวชี้วัด

เกณฑ์ที่ ๑ การบริหารจัดการความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุ การละเมิด การบาดเจ็บ และสุขภาพของผู้รับบริการ และพนักงานที่เกี่ยวข้อง มี ๕ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ การประเมินความเสี่ยง

๑.๑.๑ มีการบันทึกผลของการประเมินความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บและสุขภาพของผู้ใช้บริการและพนักงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้รวมถึงความเสี่ยงต่อการล่วงละเมิดที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งสองฝ่ายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๑.๑.๒ มีมาตรการและวิธีการป้องกันและแก้ไขอันตรายหรือสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์อย่างเพียงพอ

๑.๒ การสื่อสารเรื่องความเสี่ยงและมาตรการที่ใช้

๑.๒.๑ มีการแจ้งข้อมูลหรือข่าวสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๒.๒ มีการจัดให้มีการอบรมหรือชี้แจงเรื่องความเสี่ยงแก่พนักงานอย่างทั่วถึง

๑.๒.๓ มีคู่มือการปฏิบัติเพื่อลดความเสี่ยงและแก้ไขสถานกรณ์ที่ไม่พึงประสงค์

เกณฑ์ที่ ๒ การปฐมพยาบาล มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ จัดให้พนักงานเข้ารับการฝึกอบรมด้านการปฐมพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ

๒.๒ มีการฝึกซ้อมเพื่อให้พนักงานสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างทันท่วงที

๒.๓ มีคู่มือแสดงวิธีการและขั้นตอนปฏิบัติ ในการปฐมพยาบาลให้กับผู้ใช้บริการที่ประสบเหตุอย่างถูกต้อง

๒.๔ มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ และเครื่องใช้สำหรับการปฐมพยาบาลให้พร้อม จัดเก็บเป็นระบบ สะดวก และใช้ได้ทันที

เกณฑ์ที่ ๓ สุขอนามัย มี ๘ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ ระบบระบายอากาศและควบคุมอุณหภูมิของพื้นที่ปิดภายในอาคาร

๓.๑.๑ มีช่วงเวลาที่เปิดพื้นที่ให้เกิดการไหลเวียนถ่ายเทอากาศระหว่างภายในและภายนอกพื้นที่

๓.๑.๒ เครื่องปรับอากาศและพัดลมดูดอากาศ

๓.๑.๒.๑ มีคุณลักษณะเฉพาะเหมาะสมกับการใช้งานตามขนาดพื้นที่

๓.๑.๒.๒ การทำงานของเครื่องเป็นปกติ ไม่มีลักษณะแสดงอาการชำรุดใดๆ

๓.๑.๒.๓ ได้รับการล้างทำความสะอาด และดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ

๓.๑.๒.๔ มีคู่มือการใช้งานเครื่อง

๓.๒ ผ้าที่ใช้ให้บริการ เช่น เสื้อคลุม ผ้าขนหนู ปลอกหมอน ผ้าปู รองเท้า ได้รับการเปลี่ยน และนำไปซักล้างอบรีด ทุกครั้งที่ให้บริการแก่ผู้ใช้บริการแต่ละราย

๓.๓ การดูแลเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ให้บริการ โดย

๓.๓.๑ จัดเก็บใส่ไว้ภาชนะที่สะอาดถูกสุขลักษณะและเหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์นั้น

๓.๓.๒ สถานที่เก็บผลิตภัณฑ์อยู่ในอุณหภูมิและได้รับแสงสอดคล้องกับสภาพที่เหมาะสมในการดูแลถนอมรักษาผลิตภัณฑ์นั้น

เกณฑ์ที่ ๔ การป้องกันการแพร่ระบาดจากโรคติดเชื้อ มี ๙ ตัวชี้วัด ดังนี้

๔.๑ อุปกรณ์ เครื่องใช้ ที่มีการใช้งานโดยคนจำนวนมาก

๔.๑.๑ อุปกรณ์ เครื่องใช้ทั่วไป เช่น มือจับ/ลูกบิดประตู โทรศัพท์ ควรได้รับการทำความสะอาดอยู่เสมอ มีการใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ (Disinfectant) เช็ดทำความสะอาดอยู่เสมอ

๔.๑.๒ อ่างล้างเท้า เครื่องมือ/อุปกรณ์สำหรับการทำหัตถการ (Treatment) ควรล้างด้วยผงซักฟอกทุกครั้งที่ใช้บริการแก่ผู้ใช้บริการแต่ละราย ควรแช่ด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ (Disinfectant) ตามคำแนะนำการใช้น้ำยานั้น

๔.๒ พนักงาน

๔.๒.๑ มีอาการหรืออาการแสดงแต่ไม่ชัดเจน ควรมีมาตรการป้องกันควบคุมการแพร่กระจายที่เหมาะสม (เช่นใส่หน้ากากอนามัยเมื่อมีน้ำมูกหรือจาม ในกรณีที่สงสัยว่ามีสาเหตุจากภูมิแพ้)

๔.๒.๒ มีไข้หรือได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าป่วยเป็นโรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจเฉียบพลัน ต้องให้หยุดงานโดยลาป่วย

๔.๓ ผู้ใช้บริการ

๔.๓.๑ มีอาการหรืออาการแสดงคล้ายหรือเป็นไข้หวัด ควรงดเว้นการให้บริการผู้ใช้บริการรายนั้น

๔.๓.๒ มีแผลหรือรอยโรคบนผิวหนัง (Skin Lesion) ควรงดเว้นการให้บริการที่สัมผัสกับแผลหรือรอยโรคบนผิวหนัง นั้น

๔.๓.๓ ทั้งนี้ต้องจัดทำเป็นกฎเกณฑ์ แสดงให้ผู้ใช้บริการทุกคนเห็นได้อย่างชัดเจน

๔.๔ น้ำยาล้างมือ (Hand Sanitizers)

๔.๔.๑ บรรจุใส่ภาชนะที่ง่ายต่อการใช้

๔.๔.๒ ตั้งวางในพื้นที่ต่างๆ อย่างเพียงพอ

๖. ด้านความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย ๓ เกณฑ์ ๘ ตัวชี้วัด

เกณฑ์ที่ ๑ การกำกับ ควบคุม ดูแลการบริการของสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานนี้ มี ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑.๑ มีระบบการรับข้อร้องเรียนจากผู้ใช้บริการ (Customer Complain)

๑.๒ มีระบบเพื่อให้พนักงานสามารถแจ้งหรือรายงานการบริการที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานนี้

๑.๓ มีการลงทะเบียนการแจ้งหรือรายงานดังกล่าวและการดำเนินการที่สืบเนื่อง

๑.๔ มีการกำหนดมาตรการแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำ หรือบ่อยๆ

เกณฑ์ที่ ๒ การกำกับ ควบคุม ดูแลการบริการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด มี ๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

๒.๑ ได้รับอนุญาตและหรือผ่านการรับรองมาตรฐานตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับบริการที่มีซึ่งบังคับใช้อยู่

๒.๒ แสดงใบอนุญาตหรือประกาศรับรองมาตรฐานไว้ในสถานที่เปิดเผย

เกณฑ์ที่ ๓ การรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บริการและไม่เปิดเผยเรื่องราวใดๆ ที่เกิดขึ้นในสถานประกอบการ มี ๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

๓.๑ มีระบบหรือกลไกในการควบคุมและ/หรือจูงใจพนักงานทุกคนให้แสดงความอ่อนน้อม สุภาพ ให้เกียรติผู้ใช้บริการ และโดยเฉพาะการไม่พูดถึงผู้ใช้บริการลับหลัง

๓.๒ มีมาตรการลงโทษขั้นเด็ดขาดต่อพนักงานที่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บริการ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยนี้ เป็นมาตรฐานสำหรับสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกลุ่มที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีการจัดบริการ Wellness Service Unit ที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมุ่งเน้นสถานประกอบการประเภทที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ให้มีมาตรฐานการจัดบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทุกแห่ง มีเกณฑ์ และตัวชี้วัดที่ใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินมาตรฐานของที่พัก

ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ปัญหาการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งกำเนิดของรายได้จำนวนมากที่ทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่เติบโต อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมขนส่ง รวมไปถึงการค้าและการลงทุน เมื่อประเทศประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศสามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็วกว่าภาคผลิตและบริการอื่นๆ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สถานการณ์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความท้าทายต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย ดังนี้

๑. ปัญหาการระบาดของ โรคไวรัสโคโรนา (Covid – 19)

จากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด - ๑๙ มีผลกระทบอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่อาศัยการท่องเที่ยวอย่างประเทศไทย ภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม การระบาดทั่วของโรคโควิด – ๑๙ ในประเทศไทยเริ่มมีการระบาดตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับผลกระทบหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญกับเศรษฐกิจหลักของประเทศ ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศหยุดชะงัก รวมถึงส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยจากข้อมูลล่าสุดของกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยสะสมระหว่าง เดือนมกราคม - เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีจำนวน ๖.๗ ล้านคน ลดลงจากช่วงเดียวกันของปี พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งอยู่ที่ประมาณ ๓๙.๙ ล้านคน หรือหดตัวประมาณร้อยละ ๘๓.๒ นอกจากนี้การแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ ส่งผลให้ประเทศไทยสามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงเป็นอย่างมาก โดยในช่วง เดือนมกราคม - ถึงธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๓ รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ ๓๓๒,๐๑๓ ล้านบาท ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งอยู่ที่ ๑,๙๑๑,๘๐๘ ล้านบาท (ลดลงร้อยละ ๘๒.๖) ในปัจจุบันการแพร่ระบาดระลอกใหม่ของ โรคโควิด – ๑๙ ยังคงทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นเชื้อที่กลายพันธุ์มาจากฝั่งตะวันตก และเกิดคลัสเตอร์ ของกลุ่มในพื้นที่ต่างๆ มากมายและเพิ่มการตรวจสอบในเชิงรุกตามพื้นที่เสี่ยงต่างๆ ทำให้พบยอดผู้ติดเชื้อในประเทศไทยหลักพันต่อเนื่องในหลายวัน ส่วนวัคซีนป้องกันโรคโควิด – ๑๙ นั้น

แม้จะมีการนำมาฉีดกับประชาชนในประเทศบ้างแล้วก็ยังพบผลข้างเคียงบ้างเล็กน้อย และยังนำเข้าวัคซีนจากต่างประเทศเพื่อฉีดให้ประชาชนทั่วทั้งประเทศอีกด้วย

ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจ ทีทีบี หรือ ttb analytics ทำการศึกษาประเมินผลกระทบการระบาดของโรคโควิด-๑๙ ต่อภาคการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา พร้อมทำการวิเคราะห์แนวโน้มท่องเที่ยวไทย หลังคลายล็อกดาวน์ให้คนไทยเที่ยวได้ และข้อเสนอแนะต่อผู้ประกอบการท่องเที่ยวและภาครัฐเพื่อพลิกฟื้นการท่องเที่ยวให้เติบโตอย่างยั่งยืน ดังนี้

แผนภาพที่ ๓ – ๑๒ ผลกระทบการแพร่ระบาดโรคโควิด ๑๙ ต่อภาคการท่องเที่ยวไทย

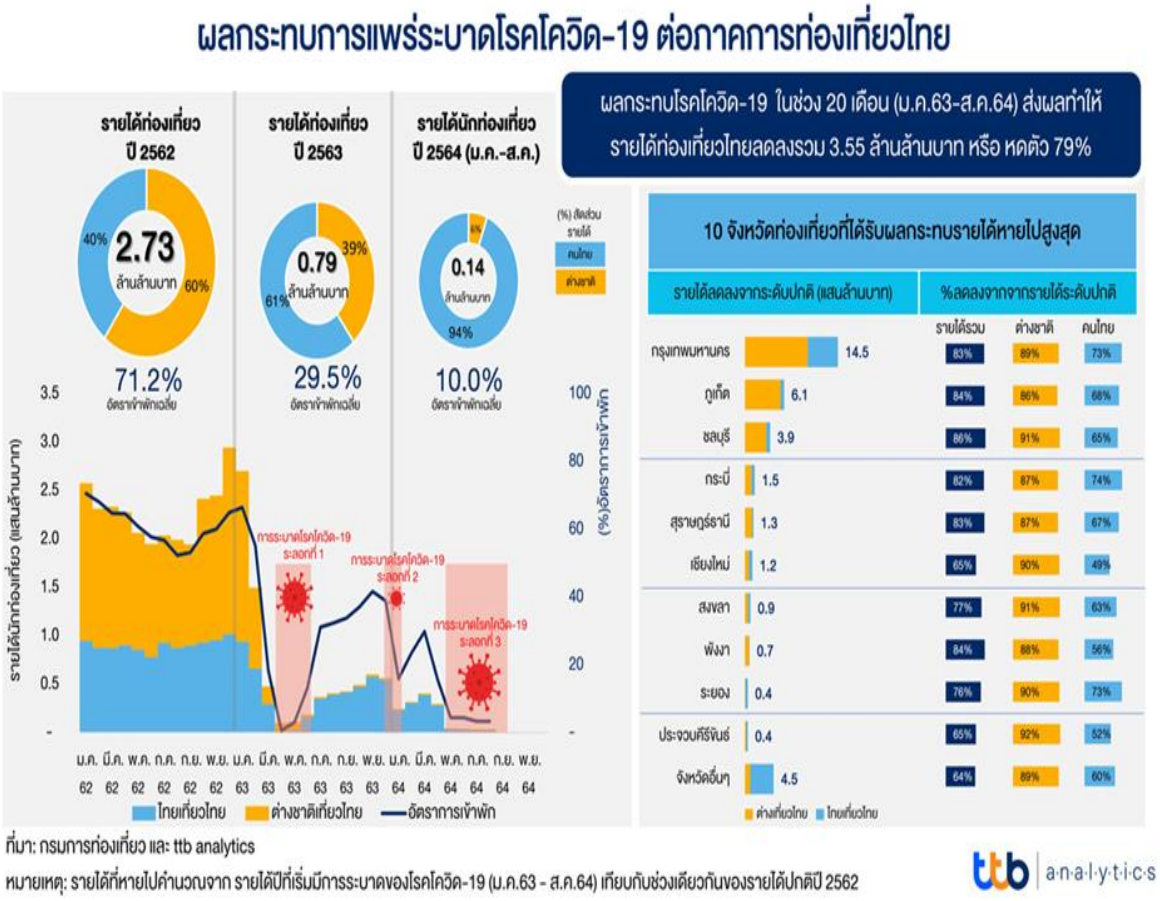

ที่มา : https://www.ttbbank.com/th/newsroom/detail/travel-thailand-after-unlocking, ออนไลน์, ๒๙ ก.ย. ๒๕๖๔

โรคโควิด – ๑๙ ส่งผลต่อการท่องเที่ยวโลกและธุรกิจในห่วงโซ่ของการท่องเที่ยวอย่างมาก คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการระบาดของโรคโควิด – ๑๙ ในครั้งนี้ ได้ส่งผลกระทบทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจทั่วโลกต้องหยุดชะงักลงชั่วขณะหนึ่ง รวมถึงผลกระทบต่อกิจกรรมเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวของโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลในหลายประเทศได้ใช้มาตรการควบคุมการเดินทางเข้าออกประเทศของชาวต่างชาติ (Travel Restrictions) โดยหลายประเทศเลือกใช้มาตรการปิดประเทศโดยระงับการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นการชั่วคราว เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดในประเทศ รวมถึงประเทศไทยได้ใช้แนวทางควบคุมการเดินทางเข้าประเทศทางอากาศ รวมถึงการปิดด่านชายแดนทั่ว

ประเทศ แม้จะมีบางประเทศที่ใช้มาตรการเฉพาะประเทศ โดยจำกัดการเดินเข้าประเทศของชาวต่างชาติที่เดินทางมาจากประเทศที่มีการระบาดของโรคโควิด – ๑๙ อาทิ กัมพูชา กรีซ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เป็นต้น แต่ผู้ที่เดินทางเข้ามาต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ อาทิ การกักตัวในโรงแรม หรือที่พักเป็นเวลา ๑๔ วัน ตามที่กำหนด เป็นต้น ทำให้ไม่เอื้อต่อการเดินทางท่องเที่ยวมากนัก ทิศทางแนวโน้มการท่องเที่ยวไทยยังต้องเจอโจทย์ท้าทายสูง ประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยยังคงมีการระบาดของโรคโควิด – ๑๙ และแม้ว่าทางรัฐบาลไทยมีแนวทางที่จะจับคู่ด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศที่มีความมั่นใจในความปลอดภัยของโรคโควิด – ๑๙ แต่ในเบื้องต้นก็ยังมีข้อจำกัดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ส่งผลทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศคงจะต้องใช้ระยะเวลาอีกสักระยะกว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวจะกลับมาเป็นปกติ ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยในช่วงนี้จึงต้องพึ่งพาตลาดคนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นหลัก ซึ่งหน่วยงานภาครัฐอาจจะต้องพิจารณาจัดทำมาตรการกระตุ้นตลาดการท่องเที่ยวภายในประเทศออกมาเป็นระยะๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการท่องเที่ยวในช่วงที่ตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติยังไม่ฟื้นตัว เช่น การจัดแคมเปญประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อโฆษณาต่างๆ ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ หรือการจัดธีมงาน (Theme) เพื่อโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เป็นรายเดือน จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความต้องการเดินทางที่ต่อเนื่อง การจัดโครงการพัฒนาบุคคลากรในด้านการท่องเที่ยวให้มีทักษะความรู้ที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๒)

๒. ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่บางจังหวัดยังไม่ชัดเจน ขาดการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ขาดความต่อเนื่องและครบวงจรในทุกมิติของการพัฒนา ขาดการมีส่วนร่วม และการประสานงานในการแก้ไขปัญหาด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการวิสาหกิจในท้องถิ่น และประชาชน ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร นอกจากนี้ควรมีการขยายผลทำให้เกิดการท่องเที่ยวทั้งเชิงสุขภาพ เชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศ

๓. ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพคือ ขาดบุคลากรด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยตรง ขาดทีมงานด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เข้มแข็ง ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ขาดการจัดทำแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ขาดการส่งเสริมกลุ่มโฮมสเตย์ ขาดการผลิตสินค้าเพื่อการส่งเสริมท่องเที่ยว ขาดการอบรมเจ้าบ้านที่ดี (ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับมาตรฐาน มีสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนคนในชุมชนสามารถให้การต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้

๔. ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังขาดการมีส่วนร่วมและอาศัยกลไกของรัฐเป็นหลักในการดำเนินการ จึงทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ตระหนัก และใส่ใจในการดูแลรักษาการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อีกทั้งความไม่น่าสนใจของรูปแบบกิจกรรม ความไม่ปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความ

สะดวกที่พักและระบบสาธารณูปโภค ราคาของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเท่าที่ควร

๕. ปัญหาการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว คือ ความไม่สะดวกในการเดินทาง ความยากลำบากของเส้นทางการเข้าถึง และขาดป้ายบอกเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆ มีเพียงป้ายชื่อหมู่บ้าน และป้ายชื่อสถานที่ สภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง บางช่วงถนนเกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ขาดการซ่อมแซม ส่วนถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางเชื่อมกับถนนลูกรัง ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการเดินทาง โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน มีน้ำขังตามหลุมตามบ่อ ฤดูแล้งก็จะเป็นเป็นปัญหาฝุ่นละออง ระบบการบริการขนส่งสาธารณะยังไม่เข้าถึงจุดท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต้องเดินทางโดยรถส่วนตัวจึงจะสะดวก ยังไม่มีระบบบริการนำเที่ยวที่เป็นระบบชัดเจน จึงยังไม่มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเอง

๖. ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ซึ่งเกิดจากลูกหลานคนในชุมชน เยาวชนคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จะหลงเหลืออยู่ในผู้สูงอายุ ซึ่งใกล้จะสูญหายไป

๗. ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการสั่งทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายต่างๆ เพื่อรองรับการดำเนินการดังกล่าว เป็นผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้ และการตีความกฎหมายไม่ส่งเสริม และอำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical Tourism) มีหลายฉบับที่เกี่ยวข้องอาทิ กฎหมายแพทย์แผนไทย กฎหมายยาเสพติดให้โทษที่กำลังแก้ไขเรื่องกัญชา กฎหมายเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ กฎหมายผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย กฎหมายสถานพยาบาล กฎหมายสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ และกฎหมายสถานบริการเป็นต้น กฎหมายเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ทำเงินเข้าประเทศมหาศาลจากนักท่องเที่ยวต่างชาตินับแสนล้านบาทต่อปี กล่าวคือค่าใช้จ่ายประมาณ ๕๐% ไปโรงพยาบาลเอกชน ประมาณ ๓๐% ไปโรงแรมที่พักร้านอาหารรีสอร์ท และอีกประมาณ ๒๐% ไปที่บริการแพทย์แผนไทย สปาเพื่อสุขภาพ สมุนไพรไทย ซึ่งถ้าเป็นตัวเลขนี้ก็เท่ากับว่าประเทศไทยสามารถหารายได้เข้าประเทศจากการให้บริการการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทยได้ถึงประมาณ ๒๐% หรือ ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท ต่อปี ซึ่งเป็นตัวเงินไม่น้อย แล้วยังเป็นเงินสดอีกด้วย ที่สำคัญเงินจำนวนนี้เข้ากระเป๋าคนไทยทั้งหมด ไม่ต้องส่งให้บริษัทแม่ในต่างประเทศนอกจากพวกโรงแรมที่เป็น Chain จากต่างประเทศ ถ้าเราเปิดเสรีสมุนไพรใหม่ๆ เช่นกัญชา กัญชง กระท่อม ก็น่าจะดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น บางทีรัฐอาจต้องกลับไปดูกฎหมายเหล่านี้

อีกรอบโดยไม่ใช่เพื่อจำกัดสิทธิ ควบคุม ตีกรอบ ห้าม อะไรต่ออิอะไร แต่มองในมิติที่จะส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยมีงานทำมากขึ้น มีรายได้มากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น เนื่องมาจากการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีเพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ในขณะที่สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่รวดเร็ว สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาจึงได้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกิดความยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารการจัดการที่เหมาะสม การแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

สรุป

จากการศึกษาในบทที่ ๓ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือการพักผ่อนควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประกอบด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวสุขภาพทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวสุขภาพทางวัฒนธรรม รวมถึงการปรับสมดุลของอาหาร การปรนนิบัติเพื่อเพิ่มพูนพละกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ขจัดความเครียด และปรับความสมดุลให้แก่ร่างกาย

๒. การบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีความสามารถในการแข่งขันทางด้านตลาดการท่องเที่ยว มีการเติบโตไปในทิศทางบวก มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งความได้เปรียบทางด้านการแข่งขันของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยนั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกประเทศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ประเทศไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะในผลิตภัณฑ์การให้บริการ เช่น การบริการนวดแผนไทย การบริการอบสมุนไพร และการประคบสมุนไพร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงอาหาร หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ฯลฯ เนื่องจากในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง นักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้มีจุดประสงค์การท่องเที่ยวเพียงรูปแบบเดียว ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

๓. การจัดมาตราฐานการบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยนี้เป็นมาตรฐานสำหรับสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกลุ่มที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีการจัดบริการ Wellness Service Unit ที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมุ่งเน้นสถานประกอบการประเภทที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ให้มีมาตรฐานการ

จัดบริการในสถานประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทุกแห่ง มีเกณฑ์ และตัวชี้วัดที่ใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินมาตรฐานของที่พัก

๔. ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเกิดจากปัญหาการระบาดของ โรคไวรัสโคโรนา (Covid – 19) ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมและปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยมีแนวโน้มว่า ในอนาคตอาจได้ส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงขึ้น เนื่องจากได้มีการส่งเสริมด้านการให้บริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีความโดดเด่นแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จากข้อมูลที่ได้กล่าวถึงในเบื้องต้นจะพบว่า ประเทศต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงกับประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศและพยายามสร้างจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประเทศ เพื่อใช้เป็นจุดดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เข้าไปใช้บริการท่องเที่ยวในประเทศของตน และด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงไม่สามารถอยู่นิ่งเฉย หรือหยุดการพัฒนาได้ เราควรสำรวจวิเคราะห์หาโอกาส อุปสรรค จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน พร้อมพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น อาทิ ด้านโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม ทั้งทางอากาศ ทางบก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านบุคลากร ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

บทที่ ๔
แนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งทางตรง และทางอ้อม นำมาจัดลำดับนำเสนอ และวิเคราะห์ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๒. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๓. วิเคราะห์แนวคิดจากบทสัมภาษณ์

๔. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๕. สรุป

เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และตอบโจทย์ปัญหาการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอโดยมีลำดับการศึกษาดังนี้

สถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๑. วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นภาคธุรกิจที่สร้างรายได้แก่ประเทศไทยถือเป็น ๑ ใน ๕ อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และในปี พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภาพรวมของประเทศไทยถูกจัดให้อยู่ในอันดับที่ ๑๘ จากการจัดอันดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโลก (Global MTI Ranking) ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการจัดอันดับ ได้แก่ สภาพแวดล้อมของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอยู่เดิม และคุณภาพของการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ประเทศไทยยังถูกจัดให้อยู่ในลำดับที่ ๑๓ ของโลกในด้านคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการในการตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเช่นเดียวกัน ทั้งนี้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในไทย ได้แก่ นักท่องเที่ยวจากประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม และนักท่องเที่ยวจากประเทศ จีน ญี่ปุ่น ตามลำดับ

การพัฒนาและส่งเสริมประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อยุทธศาสตร์การพัฒนาไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ ๑๐ ปี (พ.ศ.๒๕๕๙ -๒๕๖๘) และมุ่งสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical and Wellness) กำลังเดินหน้าอย่างได้ผล ตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั่วโลกมีมูลค่า ๑.๖ ล้านล้านบาท ขยายตัวปีละเกือบร้อยละ ๑๐ ช่วยสร้างรายได้ให้กลุ่มผู้ประกอบการเติบโตเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๓๐ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวตามกรุงเทพมหานคร และเมืองท่องเที่ยวสำคัญ อาทิ ภูเก็ต พัทยา และเชียงใหม่ ซึ่งพร้อมในด้านบริการทางการแพทย์ และบริการด้านการท่องเที่ยวต่างๆ บริการด้านการแพทย์ที่นักท่องเที่ยว

ต่างชาตินิยมใช้บริการในไทย ได้แก่ การตรวจเช็คสุขภาพ การทำเลสิค ศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การผ่าตัด และการพักฟื้น เป็นต้น นอกจากนี้บริการด้านแพทย์ทางเลือกของไทย อาทิ นวดแผนไทย และสปา มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาใช้บริการในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่การเดินทางเข้ามาใช้บริการไปจนถึงการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมทางการแพทย์ และการแพทย์ทางเลือก จึงยากที่จะกำหนดขนาดของตลาดโดยรวมได้ชัดเจน อย่างไรก็ตามตลาดในส่วนที่ใช้บริการทางการแพทย์จากโรงพยาบาลเอกชนสามารถประเมินขนาดของตลาดได้จากสถิติการเข้ามาใช้บริการร้อยละ ๖๐ จะเป็นชาวต่างชาติที่ทำงานในประเทศไทย และร้อยละ ๔๐ เป็นชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์

ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าหลายประเทศรวมทั้งภูมิภาคอาเซียน และประเทศไทยต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับแต่ละประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ประเทศไทยมีความได้เปรียบในการบริการด้านสุขภาพ เพราะไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในบริการด้านสุขภาพจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้วยหลายปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุน ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยขยายตัวต่อเนื่อง แต่สถานบริการด้านสุขภาพของไทยส่วนใหญ่ ยังกระจุกตัวอยู่ตามหัวเมืองใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพฯ และเมืองท่องเที่ยวสำคัญ เช่น ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ ซึ่งพร้อมในบริการด้านการแพทย์ และบริการด้านการท่องเที่ยว รองรับผู้ใช้บริการด้านสุขภาพจากชาวต่างชาติได้ดี ความได้เปรียบด้านสุขภาพหลายประการของไทย ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ช่วยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น บริการที่ชาวต่างชาติใช้ในโรงพยาบาลเอกชนของไทยมากเป็นอันดับหนึ่งคือ ตรวจสุขภาพ รองลงมาศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม ศัลยกรรมกระดูก และผ่าตัดหัวใจ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า กระแสความใส่ใจในสุขภาพที่มีมากขึ้น ทำให้โรงพยาบาลเอกชนซึ่งเดิมเน้นบริการด้านการรักษาโรคต่างๆ หันมาพัฒนาบริการด้านส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งบริการด้านเสริมความงามเพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยอาศัยความได้เปรียบจากความน่าเชื่อถือในการให้คำปรึกษาของแพทย์ แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่การเข้ามาใช้บริการด้านการแพทย์ในโรงพยาบาล ไปจนถึงการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทย พร้อมกิจกรรมทางการแพทย์และการแพทย์ทางเลือกของนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงเป็นการยากที่จะกำหนดขนาดของตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมของไทยได้อย่างชัดเจนและครบถ้วน ตามประมาณการขนาดของตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในเบื้องต้น จากข้อมูลผู้ป่วยชาวต่างชาติ และรายได้ของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ชาวต่างชาติมาใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนของไทยเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดรายได้แก่โรงพยาบาลเพิ่มขึ้นหลายล้านบาท

กระแสใส่ใจในสุขภาพกระตุ้นการขยายตัวของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ต่างให้การสนับสนุนธุรกิจเอกชนที่ให้บริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมทั้งกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา (แต่ยังขาดความพร้อมของบริการด้านสุขภาพในประเทศ) และกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าบริการด้านสุขภาพอยู่ในระดับสูงรวมทั้งยังต้องรอคิวการใช้บริการเป็นเวลานาน ปัจจุบันหลาย

ประเทศต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสร้างรายได้จำนวนมากเข้าประเทศในแต่ละปี เพราะนอกจากการใช้จ่ายสำหรับบริการด้านการแพทย์ของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในโรงพยาบาลเอกชนของไทยแล้ว ยังมีการใช้จ่ายในธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องด้วย เช่นการท่องเที่ยวที่มาทั้งจากนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและผู้ติดตามผู้ป่วยต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีการใช้จ่ายในบริการการแพทย์ทางเลือกเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เช่น นวดแผนไทย สปาสมุนไพร การรักษาแพทย์แผนโบราณแนวธรรมชาติบำบัด จากสถานบริการต่างๆ ที่ให้ดำเนินการเฉพาะด้านกับนักท่องเที่ยวต่างชาติเหล่านี้

สำหรับประเทศไทยในการพัฒนาบริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศนั้น แม้ประเทศไทยยังตามหลังประเทศสิงคโปร์ แต่ก็นับว่ามีการเติบโตในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีความได้เปรียบในบริการด้านสุขภาพหลายประการ เหนือกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียด้วยกันเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เช่น ความพร้อมในด้านบุคลากรทางการแพทย์ของเราที่มีความสามารถเชี่ยวชาญโรคเฉพาะทาง ค่าใช้จ่ายการบริการที่ต่ำ แต่การบริการที่มีคุณภาพมาตรฐานระดับเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นที่นิยมและรู้จักไปทั่วโลก และการบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากลคอยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี

การดำเนินงานในระยะเร่งด่วน คือการเร่งจัดทำระบบประกันสุขภาพสำหรับต่างชาติ การพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนนำร่อง ๗ จังหวัด ขยายเวลาพำนักในไทย กรณีเข้ารักษาพยาบาลกลุ่มประเทศกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม (CLMV) และจีน จาก ๑๔ - ๓๐ วัน เป็น ๙๐ วัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางมารับการรักษาพยาบาลในไทย และจัดทำแพ็กเกจสุขภาพ พัฒนาสถานบริการทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดท่องเที่ยว พัฒนาและส่งเสริมธุรกิจบริการเชิงสุขภาพ นอกจากนี้ยังขยายระยะเวลาพำนักระยะยาวเป็นเวลา ๑๐ ปี ให้แก่ชาวต่างชาติจาก ๑๔ ประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร แคนาดา และสหรัฐอเมริกา ซึ่งทั้ง ๒ มาตรการจะช่วยส่งเสริมให้การเป็นศูนย์กลางสุขภาพระดับโลกของประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากยิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์ และทำการตลาด จึงเป็นที่มาของการวางยุทธศาสตร์ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ผู้ประกอบการอาจจะขยายฐานลูกค้าครอบคลุมตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ อาทิ จีน และบางประเทศในอาเซียน เช่น ประเทศเวียดนาม ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งถือเป็นตลาดขนาดใหญ่ ในขณะที่ระบบสาธารณสุขอาจจะยังไม่เพียงพอกับความต้องการของคนในประเทศ ส่งผลให้กลุ่มคนที่มีกำลังซื้อต้องเดินทางไปรับการรักษาพยาบาลยังต่างประเทศ และประเทศไทยน่าจะเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายสำหรับลูกค้ากลุ่มดังกล่าว โลกกำลังกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุซึ่งต้องการดูแลรักษาสุขภาพ เพื่อให้ตัวเองมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เดินทางเข้ามาในเมืองไทย ซึ่งในอนาคตการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจะทำรายได้มากขึ้น และต้องการให้นักท่องเที่ยวอยู่ได้นานขึ้น แต่ทั้งนี้ยังมีจุดอ่อน คือ เรื่องการสื่อสารด้านภาษาต่างประเทศที่ยังเป็นอุปสรรค

การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป) ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น เพราะการพัฒนาด้านการแพทย์ และสาธารณสุขของโลกทำให้ประชากรของโลกมีอัตราการเสียชีวิตต่ำลง ผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะมีอายุยืนยาวมากกว่าในอดีต โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้

ชีวิตหลังเกษียณอายุงาน ไปประกอบกิจกรรมสันทนาการหรือเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เนื่องจากมีเวลามากกว่านักท่องเที่ยวในวัยอื่นๆ และมีความพร้อมทางด้านการเงิน กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงเป็นตลาดเป้าหมายใหม่ที่มีคุณภาพ และมีกำลังซื้อสูงกว่าตลาดทั่วไป การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุถือเป็นโอกาสของประเทศไทย เพราะในอนาคตผู้สูงอายุอาจกลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลักที่ทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงขึ้น

จากข้อมูลที่กล่าวมาในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักเป็นชาวเอเชีย อย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศไทยจะมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบของการบำบัดรักษาในอัตราที่สูง แต่ทว่ายังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบส่งเสริมสุขภาพ (ป้องกันการเกิดโรค) ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีชื่อเสียง และได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วโลกว่า เป็นประเทศซึ่งมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญด้านการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาโรค หรือใช้สมุนไพรในการป้องกันการเกิดโรคภัยต่างๆ โดยการนำเอาภูมิปัญญาไทยแบบดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จะเห็นได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบของการส่งเสริมสุขภาพด้านการนวดเพื่อสุขภาพ การนวดฝ่าเท้า การฝึกกายบริหารฤาษีดัดตน หรือการให้บริการประเภทสปา ซึ่งการบริการนวดสปาของไทย เป็นกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับ และเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อีกทั้งยูเนสโกได้ประกาศขึ้นทะเบียน “นวดไทย” ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ธุรกิจสปา และนวดแผนไทย เป็นธุรกิจที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีแนวโน้มในอนาคตที่ดีทั้งในกลุ่มลูกค้าชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กำลังได้รับความนิยมจากหมู่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินิยมเดินทางมาท่องเที่ยว และมาใช้บริการสปาจากประเทศในแถบทวีปเอเชีย เช่น จากประเทศไทย อินเดีย สิงค์โปร์ มาเลเซีย เป็นต้น ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยเป็นเพราะว่า ประเทศไทยมีบรรยากาศของของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ และนักท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อที่จะผ่อนคลายทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนิยม คือ การได้มานวดแผนไทย รองลงมา คือ การนวดอโรมาเทอราปี และนวดฝ่าเท้า/นวดกดจุดสะท้อนเท้า รายละเอียดดังตารางที่ ๔ – ๑

ตารางที่ ๔ – ๑ ประเภทของกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการในระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย

ประเภทของกิจกรรม	ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่แสดงความต้องการ
นวดแผนไทย	๖๕.๘๐
นวดอโรมาเทอราปี	๒๖.๘๐
นวดฝ่าเท้า/นวดกดจุดสะท้อนเท้า	๓๐.๑๐
การกดจุด	๑๑.๐๐
การนวดหิน	๑๓.๖๐
นวดประคบ	๑๓.๘๐
พอกโคลน	๖.๗๐
อบไอน้ำ	๑๖.๖๐
แช่อ่างจากุซซี่	๑๓.๐๐
ฤๅษีดัดตน	๘.๒๐
โยคะ	๒๓.๘๐
ไทชิ	๑๓.๖๐
มวยไทย	๒๒.๓๐
การนั่งสมาธิ	๒๐.๖๐
การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ	๒๙.๕๐

ที่มา : คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา, สุจิตรา สุคนธทรัพย์ และวิภาวดี ลิ้มิ่งสวัสดิ์ (๒๕๖๑)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของไทย ในปัจจุบันได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นอย่างดี โดยนักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเพื่อพักผ่อนพร้อมกับมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการบำบัดรักษาโรคภัยหรือเสริมสร้างความงาม เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยเป็นจุดหมายจัดอยู่ในอันดับต้นๆ ของนักท่องเที่ยวทั่วโลก จนได้รับการยอมรับว่าเป็นเบอร์ ๑ ที่มีนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) มากที่สุดในเอเชีย ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยนิยมใช้บริการตรวจสุขภาพ การศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การรักษาโรคเฉพาะทาง เช่น กลุ่มโรคหัวใจ และกระดูก รูปแบบการบริการด้านความงาม และศัลยกรรมเป็นบริการที่นักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ต้องการมากที่สุด ประเทศไทยมีชื่อเสียงด้านศัลยกรรมเป็นอันดับ ๘ ของโลก เนื่องจากไทยมีมาตรฐานการบริการในระดับใกล้เคียงกับโรงพยาบาลในประเทศสหรัฐอเมริกา มีเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย ที่สำคัญมีค่ารักษาพยาบาลที่ถูกกว่าต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น

ศัลยกรรมจมูกมีราคาถูกกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ๒ เท่า ศัลยกรรมแปลงเพศมีราคาถูกกว่าประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคยุโรปถึง ๑๐ เท่า นอกจากนี้ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ว่า แพทย์ไทยมีความเชี่ยวชาญในการผ่าตัด นักท่องเที่ยวจากประเทศจีนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาใช้บริการด้านการแพทย์จากประเทศไทยมากที่สุด เนื่องด้วยประเทศจีนได้มีการปรับนโยบายใหม่โดยอนุญาตให้แต่ละครอบครัวมีลูกได้ ๒ คน ส่งผลให้บริการการรักษาผู้มีบุตรยาก ได้รับความนิยมในหมู่ชาวจีนมากขึ้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวชาวจีนยังนิยมมาใช้บริการด้านการชะลอวัย (Anti-Aging and Wellness) เป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลในเบื้องต้นเห็นว่า ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปริมาณสูง และมีแนวโน้มที่จะมีรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต แต่ประเทศไทยยังคงพบจุดอ่อนที่เกิดจากการบริการจัดการด้านความปลอดภัยภายในประเทศ เช่น การเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบภายในประเทศมีการก่อเหตุการณ์ต่างๆ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความหวาดกลัว เหตุการณ์นี้ได้ส่งกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวในเขตจังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ที่สำคัญ และส่งผลต่อเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศ หลังจากเกิดเหตุการณ์รุนแรงดังกล่าวทำให้บรรยากาศการท่องเที่ยวในภาคใต้ชะงัก รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศลดลง นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติไม่กล้าเดินทางมาเที่ยวประเทศไทยเพราะกลัวที่จะเป็นเหยื่อของความไม่สงบ นอกจากนี้ในปี พ.ศ.๒๕๖๓ ประเทศทั่วโลกต้องพบกับสถานการณ์ความผันผวนของเศรษฐกิจโลก เห็นได้จากการที่ธนาคารโลกได้ออกมาให้ข้อมูลแก่ทั่วทุกประเทศว่า การแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของ โรคโควิด – ๑๙ ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลกครั้งใหญ่ และมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบหนักต่อนานาประเทศ มีผลให้อัตราการใช้จ่ายและการเดินสะพัดของเม็ดเงินทั่วโลกในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ลดน้อยลงอย่างกะทันหัน และมีการจำกัดการเดินทางของผู้คนออกนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของร้านอาหาร โรงแรมที่พัก ที่ต้องปิดกิจการชั่วคราว บริษัทนำเที่ยวหยุดให้บริการนำกรุ๊ปทัวร์ท่องเที่ยวไปยังประเทศต่างๆ ส่งผลให้การไหลเวียนเงินในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกิดการชะลอตัวอย่างกะทันหัน ซึ่งจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ นับว่าเป็นสถานการณ์ที่เป็นตัวผันแปรสำคัญที่ฉุดรั้งการเติบโตการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศที่กำลังอยู่ในช่วงเจริญเติบโตให้ชะลอตัวลงอย่างรวดเร็ว

จากข้อมูลในเบื้องต้นเห็นได้ว่า ทิศทางและรายได้ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ เช่น การศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การรักษาโรคเฉพาะทาง เช่น กลุ่มโรคหัวใจและกระดูก และการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (ป้องกันการเกิดโรค) เช่น การนวดสปา การนั่งสมาธิ ฯลฯ มีแนวโน้มการเติบโตเป็นไปในทิศทางที่เป็นบวกส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเทศไทยเติบโต และมีความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศในแถบเอเชียได้ อีกทั้งยังสามารถผลักดันให้กลายเป็นวิธีการสร้างแหล่งรายได้สำคัญให้กับประเทศไทยได้ แต่ทว่าก็มีปัจจัยภายนอกประเทศที่ไม่สามารถควบคุมได้ส่งผลกระทบด้านลบ ทำให้การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยชะลอตัวได้เช่นเดียวกัน

๒. วิเคราะห์สภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

มาตรการการแก้ปัญหาและอุปสรรคการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งกำเนิดของรายได้จำนวนมากที่ทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่เติบโต เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สถานการณ์และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความท้าทายต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ดังนี้

๒.๑ ปัญหาการระบาดของ โรคโควิด – ๑๙ จากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด – ๑๙ ตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.๒๕๖๓ ที่ผ่านมาส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยอ้างอิงตัวเลขตามรายงานของสภาการเดินทางและการท่องเที่ยวโลก พบว่าประเทศที่จะได้รับผลกระทบจากโรคโควิด – ๑๙ มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก คือ ประเทศไทย หลังจากมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ การท่องเที่ยวของประเทศไทยหยุดนิ่งมาตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๖๓ ส่งผลให้ธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของไทย เช่น สายการบิน เครือโรงแรม และบริษัททัวร์ รวมทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่างได้รับผลกระทบอย่างมาก โดยสภาพปัญหาโรคโควิด – ๑๙ ระบาด มีดังนี้

๒.๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ การแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ กำลังส่งผลกระทบไปทั่วโลกเป็นวงกว้างแล้วยังกระทบไปถึงการชะงักงันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องทั้งการยกเลิกเที่ยวบิน การยกเลิกการจองโรงแรม การยกเลิกกิจกรรมต่างๆ ลามไปถึงการชะลอการผลิตในภาคอุตสาหกรรมทั่วโลกที่อยู่ภายใต้ระบบห่วงโซ่คุณค่าโลก (Global Value Chain) อันส่งผลต่อเนื่องไปสู่ผลกระทบด้านการค้าและการลงทุนทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการหยุดกิจกรรมต่างๆ ที่กระทบไปสู่ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การขนส่ง ธุรกิจ SME และธุรกิจด้านการค้าปลีกต่างๆ และยังส่งผลกระทบต่อยอดไปสู่ทั้งอุตสาหกรรม ต้นน้ำของภาคธุรกิจเหล่านี้ที่จะต้องเกิดปัญหาชะงักตามมา นอกจากนี้ในภาคการเงินเอง การแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ ก็ส่งผลต่อการตกลงในตลาดหุ้นทั่วโลก รวมไปถึงการที่อีกหลายประเทศเลือกที่จะทำการ “ปิดประเทศ” อันทำให้เกิดการถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง

๒.๑.๒ ด้านสังคม ในปัจจุบันมีผู้ป่วยจากการติดเชื้อเป็นจำนวนมากขึ้นทุกวัน ย่อมส่งผลกระทบไปสู่การสูญเสียรายได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบไปสู่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภูมิต้านทานค่อยข้างน้อยแล้วก็ย่อมที่จะมีแนวโน้มของการติดเชื้อไวรัสนี้มากที่สุด โดยการสูญเสียงานหรือรายได้นี้จะมีโอกาสเกิดขึ้นกับคนที่มีฐานะยากจนที่เป็นแรงงานนอกระบบมากกว่าคนที่มีรายได้ที่แน่นอนจากงานประจำ เช่น ข้าราชการ เป็นต้น และยังมีโอกาสเกิดขึ้นในประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือประเทศที่กำลังพัฒนามากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว อาทิ ปัญหาทางอาชญากรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่นับวันจะเกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนมากขึ้น ปัญหาทางครอบครัว ปัญหาการว่างงานหรือตกงานเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงสุขภาพจิตที่เสื่อมไปจนกระทั่งมีข่าวของการติดสินใจจบชีวิตของตนเอง เพราะเหตุแห่งการบอบช้ำทางการเงินของตนเองและครอบครัวไม่มีทางออกเหมือนสุนัขที่จนตรอกทั้งหนี้สินที่รายรอบอยู่รอบตัวจำนวนที่มากขึ้นทุกๆ วัน

จากสถานการณ์ดังกล่าวหลายประเทศทั่วโลกต่างออกมาตรการบรรเทาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวออกมา เพื่อบรรเทาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวให้กับผู้ประกอบการภายในประเทศ ในส่วนของประเทศไทยภาครัฐออกมาตรการดูแลและเยียวยาทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเสริมสภาพคล่องให้ผู้ประกอบการ หลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ คลี่คลายลง มีการฟื้นฟูการท่องเที่ยว กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ สร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภค กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการใช้จ่ายจากการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มมากขึ้น กระตุ้นไทยเที่ยวไทยด้วยรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและบริการที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๖๓) โดยภาครัฐได้จัดโครงการเที่ยวปันสุขฟื้นฟูการท่องเที่ยวไทยที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด – ๑๙ ในสองแพ็คเกจ คือ เราเที่ยวด้วยกัน และกำลังใจ และมีการกำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ของแผนฟื้นฟูการท่องเที่ยว คือ ๑) สร้างงาน สร้างรายได้ เสริมสภาพคล่องกระตุ้นการบริโภคภาคประชาชนผ่านการเดินทางภายในประเทศ และ ๒) สร้างรายได้จากฐานนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายสูง สร้างสมดุลเชิงโครงสร้างใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อน คือ ๑) กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ สร้างความเชื่อมั่นผู้บริโภค ๒) ซ่อมสร้าง ปรับตัวสู่ New Normal เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว พัฒนาสินค้าและบริการให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น ๓) สื่อสารการตลาดด้วยภาพลักษณ์ใหม่ ทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวคนไทย และต่างชาตินึกถึงและตัดสินใจเลือกเดินทางท่องเที่ยว กระตุ้นตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ฟื้นกลับมาในระยะเวลาที่รวดเร็ว ปรับสมดุลใหม่เพื่อความยั่งยืนแม้การระบาดของโรคโควิด – ๑๙ ยังคงมีอยู่และส่งผลให้พบผู้ติดเชื้ออย่างต่อเนื่อง แต่การฟื้นฟูทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน ดังนั้นก้าวต่อไปของการแก้ไขปัญหา คือ การหาทางออกร่วมกันระหว่างความสมดุลของความมั่นคงทางสุขภาพและสร้างศักยภาพในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยมั่งคงและยั่งยืนต่อไป

อย่างไรก็ดี หลังสถานการณ์โรคโควิด – ๑๙ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟู เนื่องจากกำลังซื้อที่อ่อนแอของประชาชนทั้งชาวไทยและต่างชาติ อีกทั้งมาตรการเว้นระยะห่างและรักษาสุขอนามัยต่างๆ จะทำให้ต้นทุนของผู้ประกอบการสูงขึ้น ซึ่งสุดท้ายแล้วจะออกมาเป็นราคาที่สูงขึ้น ทำให้ราคาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแพงขึ้น คนจำนวนมากอาจจะไม่มีกำลังทรัพย์มากพอจะใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว อีกทั้งในภาพรวมบรรยากาศของการท่องเที่ยวก็จะเปลี่ยนไปที่ประชาชนยังไม่ชินกับ New Normal

๒.๒ ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควรได้รับการแก้ไข ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวจังหวัดขึ้น โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการเป็นประธาน และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืน ทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และเครือข่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ และให้ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัด ร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ถ้ามี) เป็นฝ่ายเลขานุการ โดยให้มีหน้าที่ควบคุม ดูแล ติดตามและประสานความร่วมมือในการจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดในภาพรวม พร้อมทั้งการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้การจัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดควรให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของ

หน่วยงานต่างๆ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง มาพิจารณาร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีเอกภาพ เป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมต่อท้องถิ่น และต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รัฐบาลควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณของแต่ละพื้นที่ให้พอเพียง พิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชอบไปใช้บริการเป็นจำนวนมาก ให้มีงบปรมาณลดหลั่นลงมาตามปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้ว

๒.๓ ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือขาดบุคลากรด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวชิงสุขภาพโดยตรง ขาดทีมงานด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ควรพัฒนาสมรรถนะของผู้มีส่วนได้เสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบุคลากรที่มีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควรยกระดับด้านความรู้ที่จำเป็น ทักษะในการจัดการเชิงธุรกิจ และเชิงสังคม สิ่งแวดล้อม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างมีดุลยภาพ มีความหวงแหน และสำนึกรับผิดชอบต่อการใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต้องให้มีการรับฟังกันมากขึ้น รวมทั้งสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบมีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้กับผู้ดูแล และผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนใกล้เคียงในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างความตระหนัก และปรับใช้องค์ความรู้ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นปัจจัยที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ หรือให้นักท่องเที่ยวที่เคยใช้บริการกลับมาใช้บริการซ้ำอีก เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสมและเกิดความยั่งยืน

๒.๔ ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ยังขาดการมีส่วนร่วม และอาศัยกลไกของรัฐเป็นหลักในการดำเนินการ จึงทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ตระหนัก และใส่ใจในการดูแลรักษาการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทาง อีกทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่า ในพื้นที่บางแห่งไม่สามารถเกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเนื่องจากขาดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่น จึงไม่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ เพราะฉะนั้นการสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาการจัดกระบวนการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในลักษณะของการจัดทำหลักสูตรเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งจะเป็นการจุดประกายและเป็นต้นแบบในการสร้างคนให้รู้จักการบริหารจัดการท่องเที่ยว

ให้เกิดความยั่งยืน โดยหลักสูตรดังกล่าวจะมีลักษณะของการผสมผสานทั้งในเชิงทฤษฎี และปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะตลอดจนเกิดชุดองค์ความรู้ที่ดีและแผนการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

๒.๕ ปัญหาการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว คือ ความยากลำบากของเส้นทางการเข้าถึง และขาดป้ายบอกเส้นทางไปยังสถานที่ต่างๆ มีเพียงป้ายชื่อหมู่บ้าน และป้ายชื่อสถานที่ สภาพถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง บางช่วงถนนเกิดการชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลาขาดการซ่อมแซม ส่วนถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางเชื่อมกับถนนลูกรัง ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการเดินทาง โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน มีน้ำขังตามหลุมตามบ่อ ฤดูแล้งก็จะเป็นเป็นปัญหาฝุ่นละออง ที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้โดย หน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ สนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมถนน และจัดทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก และปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

๒.๖ ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ซึ่งเกิดจากลูกหลานคนในชุมชน เยาวชนคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาการทอผ้า ทอเสื่อกก จักสาน การทำสมุนไพร จะหลงเหลืออยู่ในผู้สูงอายุ ซึ่งใกล้จะสูญหายไป จึงควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เยาวชนคนรุ่นหลัง ปลูกฝังให้เยาวชนรักและหวงแหนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมไว้ให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

๒.๗ ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในปัจจุบันมาตรการทางกฎหมายต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในด้านการท่องเที่ยว ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและธุรกิจท่องเที่ยวได้ดีเท่าที่ควร ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะได้มีนโยบายในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะผลักดันให้ธุรกิจท่องเที่ยวนั้นดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สามารถช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นปัจจัยหลัก ให้มีสภาพคงอยู่ตลอดไปอย่างยั่งยืนได้ จึงสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายได้ดังนี้

๒.๗.๑ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเนื่องจากพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นกฎหมายหลักที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของไทยโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ นั้นได้มีการบังคับใช้มาเป็นเวลานานพอสมควร โดยที่ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวให้มีความสอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันแต่อย่างใด โดยที่เนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติก็ไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร กล่าวคือพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ นั้นได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับขั้นตอนในการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้มีอำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติงานอย่างไรเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงการกำหนดวิธีปฏิบัติงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้เป็นหลักการสำคัญเท่านั้น โดยที่พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ไม่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็นหลักการสำคัญแต่อย่างใด ซึ่งในความเป็นจริงการจัดการกับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากไม่น้อยไปกว่าในเรื่องของการส่งเสริม

การท่องเที่ยวให้ เป็นที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเลย และในปัจจุบันพระราชบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนได้ดีเท่าที่ควร ดังนั้นถ้าไม่มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ที่เป็นกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของไทยแล้วการที่จะบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการท่องเที่ยวของไทยย่อมเป็นไปได้ยากเช่นกัน เมื่อพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของไทยโดยตรง ดังนั้นควรมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันนี้ โดยให้มีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวด้วยซึ่งปัจจุบันพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติ เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่ซึ่งไม่ค่อยเกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของไทย เท่าที่ควร

๒.๗.๒ ปัญหาการกำหนดบทลงโทษ เมื่อพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับบทลงโทษ ทั้งโทษทางแพ่งหรือแม้แต่โทษทางอาญา ก็ยังไม่มีการกำหนดให้บุคคลที่กระทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวนั้นจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายแต่อย่างใด จึงเป็นการที่ยากแก่การควบคุมดูแลผู้ที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวให้ได้ดำเนิน ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ นั้นได้ให้ความสำคัญแก่การบริหารงานภายในองค์กร และการส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้แลเห็นถึงความสำคัญของบทลงโทษที่จะนำมาบังคับแก่บุคคล หรือองค์กรที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งบทลงโทษนั้นมีความสำคัญมาก กล่าวคือ บทลงโทษจะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดที่บุคคลที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยวนั้น จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่ก่อให้เกิดความโทรมขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ไม่ว่าการกระทำดังกล่าวจะเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม จึงควรทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง และอำนวยประโยชน์ต่อธุรกิจท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิผล การกำหนดเกี่ยวกับบทลงโทษนั้นจะต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ให้มีการกำหนดเกี่ยวกับบทลงโทษที่มีความชัดเจนแก่ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของไทย เนื่องจากพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับบทลงโทษไว้ด้วยและเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป บทลงโทษทางกฎหมายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดบทลงโทษทั้งในทางแพ่งและทางอาญา กล่าวคือ บทลงโทษทางแพ่งจะต้องกำหนดให้ผู้ประกอบกิจการหรือนักท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในบริเวณดังกล่าว จะต้องชดใช้ค่าเสียหายต่อความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ และจะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นโดยเร็วที่สุด เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของไทยให้น้อยที่สุดและบทลงโทษทางอาญาจะต้องกำหนดบทลงโทษในอัตราที่เหมาะสม โดยพิจารณาเป็นกรณีๆ ไปและที่สำคัญจะต้องบังคับตามบทลงโทษนั้นอย่างจริงจัง

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย มีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รัฐบาล

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยรัฐบาลมีนโยบายในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักเป็นชาวเอเชีย ส่วนสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น เนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – ๑๙ ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย และการท่องเที่ยวโลกอย่างมากทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศหยุดชะงัก รวมถึงส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีเพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ในขณะที่สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่รวดเร็ว สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาจึงได้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกิดความยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารการจัดการที่เหมาะสม การแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

จากการศึกษาวิจัยเอกสาร สามารถวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยเพื่อแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

๑. จุดแข็ง

๑.๑ ความคุ้มค่าเงินที่จ่ายไปทั้งด้านการท่องเที่ยวและด้านสุขภาพ

๑.๒ ความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เอื้อต่อการท่องเที่ยวพักผ่อน และการพักฟื้นหลังการบำบัดรักษา

๑.๓ ความพร้อมในด้านการให้บริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานระดับสากลของธุรกิจบริการด้านการแพทย์ของไทย

๑.๔ ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ ทั้งแพทย์ และพยาบาล ซึ่งมีอัธยาศัยที่ดี และจิตใจโอบอ้อมอารี

๑.๕ สถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (Joint Commission International – JCI) ความมีชื่อเสียงด้านการแพทย์เฉพาะทา จากความเชี่ยวชาญของแพทย์ ความทันสมัยด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการค้นคว้าวิจัยด้านการแพทย์แขนงต่างๆ

๑.๖ ทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะการนวดแผนไทย และสปา ซึ่งใช้สมุนไพรไทยและการนวดแผนไทยด้วยลูกประคบ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ชุมชนสามารถถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ และนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการได้

๑.๗ การมีอัธยาศัยและจิตใจไมตรีที่ดีในการให้บริการของคนไทย ที่สามารถสร้างความประทับใจ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีก

๒. จุดอ่อน

๒.๑ ข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศของบุคลากรที่ให้บริการโดยเฉพาะภาษาอังกฤษของคนไทยที่ยังไม่ดีพอ

๒.๒ ประเทศไทยมีคู่แข่งสำคัญทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้ เช่น ประเทศมาเลเซีย ที่มีอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัย มีบุคลากรที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว

๒.๓ ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อการให้บริการ เช่น บริการแอบแฝงหรือไม่ได้มาตรฐานของรัฐบาล

๒.๔ การกำหนดเพดานการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติไว้ที่ ๔๙% ไม่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ รวมทั้งอุปกรณ์และเครื่อง มือทางการแพทย์ ที่ยังต้องพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศ

๒.๕ ปัจจัยด้านบุคลากรทางการแพทย์ เนื่องจากแรงงานฝีมืออาจเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า

๒.๖ สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในประเทศไทยของบรรดานักท่องเที่ยวต่างชาติ

๓. โอกาส

๓.๑ แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป) ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ความต้องการที่พำนักระยะยาว (Long Stay) ซึ่งรวมทั้งบริการด้านสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้นตาม โดยมีประเทศในเอเชียที่มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำกว่าเป็นปลายทางเป้าหมาย

๓.๒ สภาพการดำรงชีวิตในสังคมเมือง ที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ก่อให้เกิดความเครียดและโรคภัยต่างๆ ตามมา เป็นโอกาสในการขยายตัวของบริการส่งเสริมสุขภาพ

๓.๓ การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.๒๕๕๘ เกื้อหนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอาเซียน ส่งผลดีต่อประเทศไทย รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์ และการขยายเครือข่ายเข้าไปรับบริหารโรงพยาบาล ในประเทศกลุ่ม CLMV

๓.๔ ขยายตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคอาเซียนของไทย โดยเฉพาะตลาดนักท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว กัมพูชา และประเทศที่นักท่องเที่ยวมีกำลังซื้อสูงคือ อินโดนีเซีย ที่ปัจจุบันมีหลายปัจจัยหนุนให้ประชาชนเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ

๓.๕ ทำเลที่ตั้งของประเทศไทยที่เป็นศูนย์กลางของอาเซียน ประกอบกับการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมระหว่างประเทศ เกื้อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย

๓.๖ การท่องเที่ยวภายในประเทศมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าและประหยัดกว่าการเดินทางไปต่างประเทศ จึงทำให้นักท่องเที่ยวคนไทยนิยมเที่ยวภายในประเทศมากกว่าต่างประเทศ

๓.๗ ความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี

๔. อุปสรรค

๔.๑ ความคล้ายคลึงด้านวัฒนธรรมในความเป็นประเทศมุสลิม รวมทั้งการมีอาหารฮาลาลของบางประเทศ อาทิ มาเลเซีย และสิงคโปร์ สามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า

๔.๒ ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน

๔.๓ ยังขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวในจังหวัดได้น้อย

๔.๔ ระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักของชาวต่างชาติ และผู้ติดตามไม่เอื้อต่อการเข้ามารักษาโรคบางโรคที่ต้องใช้เวลานาน

๔.๕ ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ อาทิ ลาว เวียดนาม และกัมพูชา เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในธุรกิจได้ ๑๐๐%

๔.๖ การแพร่ระบาดของโควิด – ๑๙ ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั่วทุกประเทศ

๔.๗ การแข่งขันสูงขึ้นในประเทศกลุ่มอาเซียน

๔.๘ นโยบายที่ยังไม่ชัดเจนจึงไม่สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอนสำหรับการลงทุนระยะยาว

๔.๙ เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ยังมีราคาสูง

๔.๑๐ รัฐบาลไม่สามารถควบคุมดูแลมาตรฐาน และจรรยาบรรณของสถานประกอบการได้อย่างทั่วถึง

๔.๑๑ ความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการเดินทางมาท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ยังผูกติดไว้กับการแบ่งเวลาเพื่อมาทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น การรักษาพยาบาล ซึ่งถือเป็นการบำบัดรักษาโรค หรือในกรณีที่ไม่ได้เป็นโรคก็สามารถมาท่องเที่ยวในแง่ของการเดินทางมาเพื่อส่งเสริมสุขภาพของตนเองให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ซึ่งปัจจุบันตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาคเอเชีย หรือแม้กระทั่งในประเทศไทยเองก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจำนวนประชากรที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น วิถีชีวิตพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียด เกิดการเมื่อยล้า ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อการบำบัดหรือเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงย่อมเป็นสิ่งที่จำเป็น สำหรับประเทศไทยปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดใหนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เดินทางมาใช้บริการที่ประเทศไทย เช่น ความเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญของผู้ให้บริการ ราคาการให้บริการที่ถูกเมื่อเทียบกับคุณภาพที่ได้รับ เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยนั้น ประเทศไทยมีความได้เปรียบในการบริการด้านสุขภาพ ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง ค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่า การบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ด้วยหลายปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุน ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยขยายตัว

อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามทักษะการสื่อสารภาษาที่สามรวมทั้งสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศและภัยธรรมชาติยังคงเป็นข้อจำกัด และอาจจะเป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกประเทศไทยเป็นประเทศปลายทางในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และปัจจัยด้านบุคลากรทางการแพทย์ เนื่องจากแรงงานฝีมืออาจเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า

วิเคราะห์แนวคิดจากบทสัมภาษณ์

การวิจัยจะมีความถูกต้อง และน่าเชื่อถือนั้น การกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องชัดเจน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรง (Key-Informants) คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๓ คน โดยการนัดหมายล่วงหน้าตามวัน เวลาและสถานที่ที่ผู้เชี่ยวชาญสะดวกให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดส่งคำถามในการสัมภาษณ์ไปยังผู้เชี่ยวชาญ อย่างน้อย ๒ สัปดาห์ ตามรายชื่อดังนี้

๑. นายบุญเสริม ขันแก้ว ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

๒. นายคมสันต์ สุมะนาถ ตำแหน่ง ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล

๓. พท.ธารณา จันทร์แจ้ง ตำแหน่ง แพทย์แผนไทย สภาแพทย์แผนไทย

๔. ดร. ภูมิรวิชญ์ ชัยภูริหิรัณยกุล ตำแหน่ง ประธานอำนวยการหน่วยแพทย์อาสา

๕. พล.ต.ต.นพ. ธนิต จิรนันท์ธวัช ตำแหน่ง นายแพทย์ (สบ.๖) โรงพยาบาลตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๖. น.อ.พญ. ผุสดี หิรัญอัศว์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์สุขภาพ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า, แพทย์ผู้ชำนาญการกองบังคับการ กรมแพทย์ทหารเรือ

๗. ร.อ.ภก.ดร. ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธร ร.น. ผู้บริหารบริษัท สหการโอสถ จำกัด

๘. นางนวรัตน์ สุนทรวิภาต เจ้าของธุรกิจ เสริมความงาม Bella Clinic คลินิกเวชกรรมความงาม ดูแลใบหน้าและรูปร่าง

๙. นางสาววริญา ณ ระนอง ตำแหน่ง Vice President บริษัท สุขโขสุขขี กรุ๊ป จำกัด

๑๐. นางสาวศรินนี วราทร เจ้าของ Lad Krabang Garden Center นักท่องเที่ยวชาวไทย

๑๑. นางสาวปานพิมพ์ คุณะเกษม ตำแหน่ง Store Director, Valentino ประเทศไทย นักท่องเที่ยวชาวไทย

๑๒. Mr.Gautier Martinot นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศส

๑๓. Col Atiq Ur Rehman นักท่องเที่ยวชาวปากีสถาน

เพื่อให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามระเบียบการวิจัย และตอบโจทย์ปัญหาการวิจัยได้ ผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ท่านเคยใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือไม่ ที่ใด ระยะเวลาที่ต้องการใช้ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละครั้ง หากไม่เคย ท่านต้องการการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบใด

๒. จากรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน ท่านคิดว่าท่านมีความสนใจและเห็นควรส่งเสริมกิจกรรมใดมากที่สุด อย่างไร (เลือกได้มากกว่า ๑ ข้อ โดยเรียงตามความสนใจ)

๒.๑ การนวดแผนไทย

๒.๒ การอบ / ประคบสมุนไพร

๒.๓ สุวคนธบำบัด (Aromatherapy)

๒.๔ การบริการอาบน้ำแร่ (Spa)

๒.๕ วารีบำบัด (Water Therapy)

๒.๖ การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน

๒.๗ การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์ (Buddhist Meditation)

๒.๘ การบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

๒.๙ การบริการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม

๒.๑๐ เวชศาสตร์ชะลอวัย (Anti-Aging)

๒.๑๑ อื่นๆ (โปรดระบุ)

๓. ท่านคิดว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบันมีความสามารถในการแข่งขันมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยใดที่จะช่วยสนับสนุนขีดความสามารถดังกล่าว

๔. ท่านมีแนวคิดและวิธีการอย่างไรในการผลักดันและส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๕. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนในการอำนวยความสะดวก และสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามารับบริการเชิงสุขภาพในประเทศไทย

๖. ท่านคิดว่ากิจกรรมการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบใด ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โปรดอธิบาย)

๗. ท่านมีความเห็นอย่างไรในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

๗.๑ การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีคุณภาพ

๗.๒ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน

๗.๓ การพัฒนาด้านสังคมที่จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน

๗.๔ การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

๗.๕ การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของระบบนิเวศ

๗.๖ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้ทันสมัย

๘. ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และผลกระทบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนี้

๘.๑ โควิด – ๑๙ หรือโรคอุบัติใหม่

๘.๒ ความไม่สะดวกในการเดินทาง

๘.๓ ความไม่น่าสนใจของรูปแบบกิจกรรม

๘.๔ ความไม่ปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว

๘.๕ สิ่งอำนวยความสะดวกที่พักและระบบสาธารณูปโภค

๘.๖ ราคาของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๘.๗ การเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๘.๘ อื่นๆ (โปรดระบุ)

๙. ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน นำมารวบรวมข้อมูลให้เป็นเรื่องเดียวกัน และทำการวิเคราะห์เป็นบทสรุปร่วมกันได้ดังนี้

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านเคยใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือไม่ ที่ใดระยะเวลาที่ต้องการใช้ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละครั้ง หากไม่เคย ท่านต้องการการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบใด

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า เคยใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะบริการร้านนวดแผนไทย การบริการอาบน้ำแร่ (Spa) บางส่วนเคยเข้าโปรแกรมล้างพิษลำไส้ และมีผู้ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยยังไม่ค่อยพบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมารักษาสุขภาพ หรือเน้นการให้บริการด้านสุขภาพแบบจริงจัง ซึ่งหากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง จะทำให้เสียโอกาสทางด้านเศรษฐกิจของประเทศหลายแสนล้านบาทต่อปี มีผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนน้อยที่ยังไม่เคยใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ได้ตอบคำถามว่าต้องการการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบใด ได้แก่ การนวดแผนไทย การฝึกกายภาพบำบัด การฝึกกายบริหารท่าฤาษีดัดตน การบริการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพ และความงาม เป็นต้น

ส่วน ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธรเคย (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “ได้สัมผัสจริงจังถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมาก่อน แต่ในความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในมุมมองของผม คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เน้นในเรื่องของความสะดวกสบาย การเดินทางที่ปลอดภัย การบริหารจัดการแบบครบวงจร และความพร้อมของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ รวมถึงการให้บริการการพักฟื้น การฟื้นฟูสุขภาพและการผ่อนคลาย”

๒. จากรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน ท่านคิดว่าท่านมีความสนใจและเห็นควรส่งเสริมกิจกรรมใดมากที่สุด อย่างไร

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความสนใจและเห็นควรส่งเสริมแทบทุกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันเรียงตามจากความสนใจมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑. การนวดแผนไทย

๒. การอบ / ประคบสมุนไพร สุวคนธบำบัด (Aromatherapy) การบริการอาบน้ำแร่ (Spa) วารีบำบัด (Water Therapy) และการบริการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม

๓. การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์ (Buddhist Meditation) และการบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

๔. เวชศาสตร์ชะลอวัย (Anti-Aging)

ซึ่ง ธนิต จิรนันท์ธวัช (๒๕๖๕) ให้ความเห็นว่า

การนวดแผนไทย เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่แพร่หลายและมีผู้ใช้บริการจำนวนมากอยู่แล้ว หากปรับให้ได้มาตรฐานระดับสากลจะทำให้ผู้ใช้บริการรวมทั้งนักท่องเที่ยวมั่นใจมาใช้บริการมากขึ้น อีกทั้งสามารถนำไปพัฒนาเป็น Soft Power ได้ และการฝึกสมาธิแนวพุทธศาสน์เป็นหนทางปฏิบัติในการฝึกจิตได้เป็นอย่างดี ชาวพุทธและชาวต่างชาติสนใจเป็นจำนวนมาก หากจัดหลักสูตรและสถานที่อย่างเหมาะสม สามารถใช้สนับสนุนการท่องเที่ยวได้ดี

๓. ท่านคิดว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบันมีความสามารถในการแข่งขันมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยใดที่จะช่วยสนับสนุนขีดความสามารถดังกล่าว

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นในประเด็นนี้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบันมีความสามารถในการแข่งขันมากสูงมาก ประกอบกับประเทศเพื่อนบ้านก็หันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้นด้วย ซึ่งถือเป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทย ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการ เพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อนักเที่ยวและผู้ใช้บริการ ประเทศไทยมีความรู้การนวดแผนไทยซึ่งมีเอกลักษณ์ มีตำรับยาสมุนไพรที่ตกทอดสืบมาควรนำมาส่งเสริมในการศึกษา และมีบุคคลากรที่เรียนจบมาจากหลักสูตรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน หากมีการส่งเสริมด้านงบประมาณ มีขั้นตอนแนะนำที่เป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยวมากขึ้นหลังจาก COVID และควรมีมาตรการผ่อนคลายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาษี ฯลฯ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อดึงดูดผู้บริโภคต่างชาติมากขึ้น และควรปรับปรุงให้มีอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่เข้าถึงความเป็นสากลด้วย กล่าวคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนเชิงวิชาการ การวางมาตรฐานการให้บริการ การโปรโมท ความร่วมมือกับภาคเอกชน ล้วนเป็นปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขัน

ส่วน ภูมิรวิชญ์ ชัยภูริหิรัณยกุล (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นว่า

กล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบันมีความสามารถในการแข่งขันมากไม่ได้ด้อยกว่าประเทศอื่นใดในโลก เพียงแต่ที่ผ่านมาประเทศไทยไม่เคยสร้างเอกลักษณ์ทางด้านสุขภาพที่ดีให้แก่นานาประเทศทั่วโลกได้รับทราบเหมือนกับประเทศจีน ซึ่งเขาจะนำการแพทย์ ของประเทศสร้างความน่าเชื่อถือให้คนทั่วโลกได้รู้จักประเทศของเขา ถ้าเราถามว่าการแพทย์ของประเทศจีน คืออะไร ทุกคนจะตอบได้เลย คือ การฝังเข็ม ซึ่งประเทศไทยไม่เคยมีเรื่องราวด้านสุขภาพนำเสนอแก่ชาวโลกเลย นี่คือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประเทศอย่างมาก และส่งผลให้สุขภาพของ ประชาชนแย่ที่สุด สังเกตว่าสถิติการป่วยเพิ่มสูงขึ้นทุกปีตลอดเวลา ไม่เคยลดลงเลย จนโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลไม่เพียงพอต่อการเจ็บป่วยของประชาชน ปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนขีดความสามารถ คือ ภาครัฐ ต้องสนับสนุนอย่างจริงจัง และต้องขยายการท่องเที่ยวให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการเงิน การให้สถาบันการเงินให้การสนับสนุนกับประชาชนให้มากที่สุด เพื่อให้โอกาสประชาชนได้มีโอกาสทางธุรกิจการท่องเที่ยว ลดเงื่อนไขที่ดูยุ่งยาก และควรสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญทุกด้าน เพื่อให้ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตแข็งแรงอย่างยั่งยืน และที่สำคัญการ ออกกฎหมายยังไม่มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีการกำหนดเวลาในการท่องเที่ยวมากเกินไปจนขาดความคล่องตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว ขอยกตัวอย่างประเทศเยอรมันเขาเปิดเสรีทางการท่องเที่ยว ให้บริการ ๒๓ ชั่วโมง หยุดทำความสะอาด ๑ ชั่วโมง ก็ไม่เคยมีปัญหาเรื่องอาชญากรรม เพราะมีการกำหนดกฎข้อบังคับอย่างชัดเจน ไม่มีการข่มเหงผู้ประกอบการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเหมือนประเทศไทย ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยเสียหาย

ซึ่ง บุญเสริม ขันแก้ว (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นว่า

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบัน มีความสามารถในการแข่งขันอยู่ในระดับที่ดี ซึ่งจะเห็นได้จากจุดแข็งของผู้ประกอบการภาคเอกชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ อาทิ โรงพยาบาล ศูนย์ Wellness Center เนื่องจาก ๑) ความสามารถในการรักษาของแพทย์ไทยเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และยังได้สอบผ่านการวัดระดับทางการแพทย์ที่ได้มาตรฐานสูง ๒) ราคาประหยัดหากเปรียบเทียบกับระดับมาตรฐานการรักษาเดียวกัน ประเทศไทยถือว่ามีประสิทธิภาพใ น การรักษาสูงติดอันดับโลกในขณะที่ราคาประหยัดกว่ามาก ๓) การให้บริการ(Hospitality) ที่ดีของไทย โดยเฉพาะอัธยาศัยที่ยิ้มแย้มและเต็มไปด้วยมิตรไมตรี ทำให้บุคลากรทางการแพทย์ของไทยเป็นที่ชื่นชอบของชาวต่างชาติ เมื่อมีการให้คะแนนไทยในการประเมินโดยนิตยสารหรือหน่วยงานต่างๆ ในต่างประเทศ จึงทำให้ประเทศไทยได้รับการเลือกอยู่ในลำดับต้นๆ มาโดยตลอด นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีความได้เปรียบในด้านการมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้อาทิ แหล่งน้ำแร่น้ำพุร้อน การนวดประคบ การทำสปาโคลน พืชสมุนไพร เป็นต้น ปัจจัยส่วนหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกเหนือจากความสามารถของผู้ประกอบการภาคเอกชน และความหลายหลายของสินค้าบริการเชิงสุขภาพ ของประเทศไทยก็คือนโยบายส่งเสริมของภาครัฐที่กำหนดภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลก โดยแผนย่อยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพความงามและแพทย์แผนไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพความงามและแพทย์แผนไทยทั้งสินค้า บริการ บุคลากรผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่คุณค่าการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการสร้างความแตกต่างและเอกลักษณ์จากการให้บริการตามแบบอย่างความเป็นไทยที่โดดเด่นใน ระดับสากล ร่วมกับการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาไทยที่พัฒนาต่อยอดกับความคิดสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพความงามและแพทย์แผนไทย

ทั้งนี้ปัจจุบันประเทศไทยถือครองส่วนแบ่งการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอยู่ในระดับต้นๆ ของเอเชีย ดังนั้นจากข้อมูลที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภาคของธุรกิจ สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยถือเป็นอันดับ ๑ ใน ๕ ของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และยังพบว่าประเทศไทยยังถูกจัดลำดับให้อยู่ในอันดับที่ ๑๘ จากการจัดอันดับการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพโลก (Global MTI ranking) ดังนั้นปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนและเพิ่มขีดความสามารถให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยนั้นภาครัฐและเอกชน ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างจริงจัง มีการวางนโยบาย และกำหนดกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีความหลากหลายมากขึ้น พร้อมทั้งสนับสนุนชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ในประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๐๘) เรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย มุ่งเน้นการสร้างความแตกต่างและเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่โดดเด่นในระดับสากล โดยการนำภูมิปัญญามาต่อยอด และความคิดสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างมูลค่า และการบริการที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๔. ท่านมีแนวคิดและวิธีการอย่างไรในการผลักดันและส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นในการผลักดันและส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญและผลักดันในด้านต่าง ๆ อย่างเช่น มอบหมายให้กระทรวงพาณิชย์ทำการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของ

ไทยในต่างประเทศ ผ่านงานนิทรรศการหรือช่องทางออนไลน์ ให้ชาวต่างชาติเข้าใจถึงข้อดี เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์เพิ่มคุณค่าให้กับสมุนไพรไทย การนวดแผนไทย และอื่น ๆ เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นฐานในเรื่องท่องเที่ยวที่โดดเด่นในระดับโลกอยู่แล้ว สามารถนำการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อยอดเสริมเข้าไปโดยวิธีการ เช่น จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเสริมเข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยว ออกสื่อให้ทั่วโลกทราบถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ประเทศไทยมี อีกทั้งวางนโยบายส่งเสริมในประเทศ โดยร่วมกับผู้ประกอบการ ให้การอำนวยความสะดวก และสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการด้านสุขภาพในประเทศไทย จะเป็นการส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

โดย คมสันต์ สุมะนาถ (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นว่า

หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ต้องให้ความสำคัญกับภาคบริการ ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประสบผลสำเร็จ ให้การบริการมีมาตรฐาน และตอบโจทย์ผู้มาใช้บริการ ผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศเติบโตมีชื่อเสียง และสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการในท้องถิ่น และควรมีการจัดอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการและผู้ให้บริการ เพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อนักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคอาเซียน

ด้าน ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธรเคย (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

แนวคิดและวิธีการในการผลักดัน และส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และการแพทย์ จากสภาพแวดล้อมของประเทศส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเติบโตได้ เช่น อัตราค่ารักษาพยาบาลที่ถูกว่าหลายประเทศโดยรอบ คุณภาพของการรักษา การผ่าตัดทางด้านศัลยกรรม ก็เป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยว เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นเมื่อประเทศเรามีศักยภาพมาก หลายๆ ประเทศจึงเล็งเห็นถึงและมีความต้องการที่จะเข้ามาลงทุนมากขึ้น เราจึงต้องสร้างจุดขายใหม่ๆ ให้รองรับกับกระแสความนิยมของกลุ่มผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพมากขึ้น และส่งผลต่อผู้ประกอบการผลิตสินค้าและบริการ ให้มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป จนนำไปสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพซึ่งมีอัตราของการเติบโตที่มากขึ้น เนื่องจากประเทศไทยเรามีชื่อเสียงเรื่องของการแพทย์และสมุนไพรไทยมีความโด่นเด่น ดังนั้นควรนำเอาแนวคิดของปราชญ์ชาวบ้านของแต่ละชุมชนเข้ามาใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังเป็นแบบบูรณาการ เพราะบุคคลเหล่านี้มีคุณค่า และประกอบกับสังคมไทยเราก็มีผู้สูงอายุมากขึ้น เปี่ยมไปด้วยความรู้ที่ควรบอกเล่า และส่งต่อสู่รุ่นหลัง ดังนั้นในอนาคตโครงสร้างประชากรของโลกจะเปลี่ยนไปสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างจริงจัง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุงาน เดินทางไปประกอบกิจกรรมสันทนาการ หรือเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เนื่องจากมีเวลามากกว่านักท่องเที่ยวในวัยอื่นๆ และมีความพร้อมทางด้านการเงิน กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงเป็นตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่มีคุณภาพ และมีกำลังซื้อสูงกว่าตลาดทั่วไป ประกอบกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการบำบัดความเครียด โดยการแสวงหาวิธีการช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย เช่น การนวดเพื่อสุขภาพ การนวดฝ่าเท้า การฝึกกายบริหารฤาษีดัดตน หรือการให้บริการประเภทสปาซึ่งการบริการนวดสปาของไทยเป็นกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับ และเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก

ซึ่ง บุญเสริม ขันแก้ว (๒๕๖๕) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจำนวนประชากรที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น วิถีชีวิตและพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่มีความกดดันและแข่งขันสูง ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดเกิดการเหน็ด

เหนื่อยเกิดความอ่อนล้าจากการทำงานต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และสุขภาพเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มการเติบโตมากขึ้น อันเนื่องมาจากการที่พฤติกรรม และวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ โดยการผลักดันและส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจมีแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงานดังนี้ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตลอดจนพัฒนาบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจการพัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ได้มากยิ่งขึ้น การพัฒนาการรวมกลุ่ม/เครือข่ายเพื่อทำให้รูปแบบของบริการทางการแพทย์และสุขภาพ มีความสมบูรณ์แบบและหลากหลาย ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น และสร้างการบริการที่แตกต่างหลากหลายที่จะสามารถตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายการสนับสนุนการเข้าใจและเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ และสุขภาพ ของตัวแทนท่องเที่ยว ที่จะสามารถนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวที่รวมเรื่องของการแพทย์และ สุขภาพได้อย่างลงตัว และตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

๕. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนในการอำนวยความสะดวก และสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามารับบริการเชิงสุขภาพในประเทศไทย

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนในการให้ความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามารับบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะฝ่ายรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน แต่ฝ่ายปฏิบัติจะเป็นทางเอกชนมากกว่า ซึ่งควรจะพัฒนาแนวทางเพื่อขับเคลื่อนในเรื่องนี้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ต่าง ๆ สร้างความเชื่อมั่นต่อนักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการ มีการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม อีกทั้งเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวให้ได้รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยเพิ่มมากขึ้น สร้างกระแสโดยมีการวางแผนที่ดี พร้อมทั้งมีการสร้างฐานข้อมูลกลางให้ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบต่าง ๆ เป็นการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอีกทางหนึ่ง ยกระดับการให้บริการทำให้ผู้ให้บริการมีรายได้มากขึ้น โดยภาครัฐให้การสนับสนุนในเรื่องความรู้กับผู้ประกอบการ ทำให้นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามารับบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยเกิดความมั่นใจและเกิดประโยชน์สูงสุด

โดย ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธรเคย (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นว่า

ควรมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนร่วมกัน มีนโยบายและกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างจริงจัง มีการวางแผน เช่น การคมนาคมควรมีความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจ รวมถึงความสะดวกรวดเร็วให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวเพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการและมีมาตรฐาน อาทิ นวดไทย การอบ การประคบ สปาเพื่อสุขภาพ น้ำพุร้อน การใช้สมุนไพรไทยที่ได้รับการพัฒนาและสนับสนุนจากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งให้เป็นไปตามนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นให้สร้างเส้นทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ด้วยการเชื่อมโยงการรักษากับการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ตอบโจทย์คนรักสุขภาพทั้งใน และต่างประเทศ โดยนอกจากจะเดินทางมาเพื่อรักษาสุขภาพและพักผ่อนดื่มด่ำกับธรรมชาติที่สวยงามแล้ว ก็ยังได้สุขภาพที่ดีกลับไปด้วย

ซึ่ง บุญเสริม ขันแก้ว (๒๕๖๕) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า

ควรให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงประชาชนท้องถิ่น ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ และการรับรู้เรื่องการจัดการผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และให้ความร่วมมืออันดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับพื้นที่ และควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และคนในพื้นที่ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

๖. ท่านคิดว่ากิจกรรมการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบใด ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โปรดอธิบาย)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นในลักษณะคล้ายคลึงกันคือ การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ทำเว็บไซต์หรือมีแอพพลิเคชั่นของแต่ละจังหวัดให้ข้อมูลเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่นั้น ๆ ทำการตลาดผ่านเฟซบุ๊ก AI ทางสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี รวมถึงทำการตลาดเชิงรุกทั้งรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ อาทิ การออกบูธตามงานแสดงสินค้า การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์โดยโฆษณาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าโดยมีการศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงกลุ่มเป้าหมายที่สนใจเข้ามาใช้บริการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่าง ๆ ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อสร้างการรับรู้อย่างแพร่หลายในตลาดกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มตลาดที่มีความสนใจเฉพาะด้าน ได้แก่ ศัลยกรรมเสริมความงาม การตรวจสุขภาพประจำปี ทันตกรรม จักษุวิทยา การรักษาภาวะผู้มีบุตรยาก ศัลยกรรมกระดูกและผ่าตัดหัวใจ เป็นต้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาและบริการการแพทย์ครบวงจรของไทย นอกจากการส่งเสริมภายในประเทศแล้ว ยังมีความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อดิจิทัลทั่วโลก และใช้ภารกิจทางการทูตในต่างประเทศ เพื่อจัดเตรียมการขับเคลื่อนข้อมูลในแต่ละประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น โดยทั้งภาครัฐและเอกชน ควรให้ความสำคัญและนำข้อพิจารณาต่าง ๆ มาปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป

ส่วน ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธรเคย (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรกำหนดให้ชัดเจน และเจาะจง เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีศักยภาพและมีกำลังซื้อสูง ประกอบกับการแพทย์ของประเทศก็เป็นที่ยอมรับ และมีราคาที่ไม่แพงเมื่อเทียบกับคุณภาพและบริการที่ได้รับการรักษา นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือเฉพาะด้านตามวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ที่โดดเด่นสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี การบริการเชิงสุขภาพเป็นกลุ่มตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญ และเป็นตลาดที่มีมูลค่าสูง มีศักยภาพในการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐบาลได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) โดยใช้จุดแข็งของประเทศไทยมาเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยผลักดันเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างดี

๗. ท่านมีความเห็นอย่างไรในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

๗.๑ การพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีคุณภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีคุณภาพนั้นจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะบุคลากรเป็นแนวหน้าของงานบริการ หากมีทักษะและจิต

บริการจะทำให้ผู้รับบริการประทับใจ ควรให้มีมาตรฐานจัดการฝึกอบรมผู้ให้บริการให้มีความรู้ความชำนาญเพื่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว บุคลากรที่อบรมควรมีประกาศนียบัตรผ่านการอบรม ประเทศไทยมีบุคลากรที่มีความชำนาญเฉพาะทางเหล่านี้อยู่ แต่ต้องเน้นเรื่องการสื่อสารด้วยภาษา โดยพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษควบคู่ด้วย ยกระดับคุณภาพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ได้มาตรฐานระดับสากล ทั้งคุณภาพของสถานประกอบการ และคุณภาพของผู้ให้บริการที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญ ให้ความสำคัญเรื่องความสะอาด และความปลอดภัยในสถานประกอบการ ซึ่งครอบคลุมการให้บริการในธุรกิจสปา เสริมความงาม นวดแผนไทยโยคะ การดูแลผู้สูงอายุ สถานพักฟื้นเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพและการผ่อนคลาย

๗.๒ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชนนั้น การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น จะทำให้มีการเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้สู่ประชาชนที่ทำอาชีพด้านนี้โดยตรง ควรจัดหาท้องถิ่นที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ให้คนในชุมชนนำเสนอ คัดเลือกผลิตภัณฑ์ ผ่านองค์กรของรัฐเพื่อให้มาใช้ในอุตสาหกรรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้คนในท้องถิ่นดังกล่าวมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่นั้น ควรให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยเหลือประชาชนในการวางแผนสินค้า หรือการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน และที่สำคัญต้องสนับสนุนเงินทุนในการขับเคลื่อนให้เร็วที่สุด การพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชน

ส่วน บุญเสริม ขันแก้ว (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

ควรพัฒนายกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้านแพทย์แผนไทยให้มีมาตรฐานระดับสากล และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ โดยการวิจัย พัฒนานวัตกรรมต่อยอดให้เกิดสินค้าใหม่ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ พร้อมสร้างความเชื่อมั่นของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์การแพทย์แผนไทย สร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบใหม่บนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีศักยภาพในการบำบัด ฟื้นฟู รักษาสุขภาพ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทยในการให้บริการ พร้อมทั้งสร้างความหลากหลายของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เช่น การใช้น้ำพุร้อน น้ำแร่ สปาโคลน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

๗.๓ การพัฒนาด้านสังคมที่จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ผู้นำในท้องถิ่นควรให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านถึงข้อดีของการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการสร้างรายได้ในท้องถิ่น จากการมาเยือนและใช้บริการของนักท่องเที่ยว ควรให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน ที่ผ่านมาภาครัฐให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนน้อย ยังคงเน้นในการสร้างชุมชนเมือง ความเข้มแข็งของชุมชนจึงอ่อนแอ ที่สำคัญขาดการสนับสนุนเงินทุนขับเคลื่อน และไม่นำผู้เชี่ยวชาญลงช่วยประชาชน ควรมีองค์กรที่เชื่อมและประสานงานให้ความรู้ สื่อสารให้ชัดเจนและให้มีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน

๗.๔ การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ที่จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนนั้น ควรมีหน่วนงานประสานงาน เพื่อส่งเสริมให้ความรู้การท่องเที่ยวในทุกด้าน ที่มีส่วนจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน แต่ควรเป็นการแลกเปลี่ยนในส่วนวัฒนธรรมที่ดีและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ท้องถิ่นควรนำวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มาผนวกกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดเสน่ห์และสร้างจุดขายให้กับพื้นที่ ทำให้ท้องถิ่นมีรายได้จากการมาเยือน และใช้บริการของนักท่องเที่ยว อาทิ การนำอาหารพื้นถิ่นที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรในท้องถิ่นมาให้บริการนักท่องเที่ยว การนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ในการให้บริการทางสุขภาพแก่นักท่องเที่ยว เช่น การนวดแผนไทย การอบสมุนไพร เป็นต้น และควรมีการส่งเสริมในชุมชนในด้านการเรียนรู้ด้านภาษา หรือนำนวัตกรรมเอไอเพื่อช่วยสร้างความเข้าใจในแต่ละชุมชน ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผูกพันธ์กับชุมชนมากขึ้น

๗.๕ การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของระบบนิเวศ

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นโดยรวมว่า การให้บริการด้านการท่องเที่ยวต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของระบบนิเวศ ให้ความรู้ที่ชัดเจนเพื่อให้ชุมชนเข้าใจ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกุญแจสำคัญในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการในท้องถิ่นนั้น ๆ เนื่องจากไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสียหาย ในทางตรงข้ามมักจะช่วยสนับสนุนการดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้ดีขึ้นอีก ยกตัวอย่างการนวด บรรยากาศในการนวดสำคัญ การนวดริมทะเล นวดริมลำธาร แค่ทำสถานที่กันฝนรับลมก็ทำให้คลายเครียดได้ดีแล้ว คนในชุมชนจะได้รักษาความสะอาดไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพราะเขาเห็นประโยชน์เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับชุมชน

๗.๖ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้ทันสมัย

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การพัฒนาด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้ทันสมัยเป็นสิ่งสำคัญมาก ควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในด้านการให้บริการ ควรใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัย และถูกสุขลักษณะมีมาตรฐานรองรับมาให้บริการนักท่องเที่ยว ควรใช้เทคโนโลยีด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความสะดวกและความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมีความสำคัญในอนาคต จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะในยุคนี้นักท่องเที่ยวทุกคนเข้าถึงข้อมูลผ่านแอพพลิเคชั่นและแพลตฟอร์มต่าง ๆ มากมาย ระบบการจองคิว จองแพคเกจ และฐานข้อมูลบริการจะช่วยสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการที่ขาดความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ และเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ง่าย แต่อย่างไรก็ดีต้องไม่กระทบต่อเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ส่วน บุญเสริม ขันแก้ว (๒๕๖๕) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า

๑. พัฒนาคลังข้อมูลและงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศ บริหารจัดการฐานข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อวางแผน/กำหนดนโยบาย และให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยรวบรวมฐานข้อมูลและงานวิจัยที่มีการจัดเก็บในปัจจุบันอย่างเป็นระบบ รวมทั้งพัฒนาและวางฐานข้อมูลบน G-Cloud ทั้งฐานข้อมูล Demand, Supply, KPI เชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล และงานวิจัยที่มีอยู่ปัจจุบัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการจัดเก็บข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลให้ได้มาตรฐานที่ตรงกัน และสามารถใช้ประโยชน์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ทุกระดับ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์สำหรับผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานในการตัดสินใจเชิงนโยบาย วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บริหารจัดการระบบท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยการพัฒนาแพลตฟอร์ม /ซอฟต์แวร์ และพัฒนาระบบนำเสนอข้อมูล/รายงาน เช่น แอพพลิเคชั่น และโซเชียลมิเดียต่างๆ ฯลฯ นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการบริการนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการประชาชนโดยทั่วไป พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง Real time

ซึ่ง ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธรเคย (๒๕๖๕) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมกับประเด็นคำถามในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในด้านต่าง ๆ เป็นภาพรวมว่าเห็นด้วย เนื่องจากการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถทำให้เกิดการบอกต่อและเกิดความประทับใจต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และการแพทย์ ของประเทศไทย โดยเฉพาะการตระหนักถึงคุณค่าของระบบนิเวศ ซึ่งมีความสำคัญมาก ๆ ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างทักษะและองค์ความรู้แก่มัคคุเทศก์และเครือข่าย ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อนำเสนอสินค้าผลิตภัณฑ์ การบริการที่เกี่ยวข้องและกิจกรรมบนเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้นแบบ มีการสร้างเครือข่ายและการจับคู่ธุรกิจในผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นวดไทยสมุนไพร ให้แพร่หลายไปยังประชาชนและนักท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย โดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาให้มีมาตรฐานตามหลักวิชาการ เพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ

๘. ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และผลกระทบ ที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนี้

๘.๑ โควิด – ๑๙ หรือโรคอุบัติใหม่

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่าโรคโควิด – ๑๙ หรือโรคอุบัติใหม่ ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งระบบ เนื่องจากประเทศไทยพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทำให้การท่องเที่ยวทุกประเภทหยุดชะงัก จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งการให้บริการจะมีความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อได้ง่าย แต่ทำให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ ใส่ใจสุขภาพ ความสะอาด และสุขอนามัยมากขึ้น การแก้ไขปัญหาของรัฐ ยังคงเน้นยาเคมีเป็นหลัก ควรนำความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยมาร่วมแก้ปัญหาของเรื่องดังกล่าว จำเป็นต้องผ่อนคลายข้อจำกัดสำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นเรื่องความสะอาด การตรวจและป้องกันของผู้ให้บริการ ถ้าทำได้น่าเชื่อถือก็จะสร้างความมั่นใจได้ดี

๘.๒ ความไม่สะดวกในการเดินทาง

ผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนให้ความเห็นว่า ระบบการเดินทางในประเทศไทยยังเป็นปัญหาเดินทางยังไม่สะดวก โดยเฉพาะการขนส่งในท้องถิ่นบางพื้นที่ยังไม่ครอบคลุม ในสถานที่ที่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเดินทางไปได้ยากทำให้จำนวนลูกค้าลดลง ควรมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ควรมีบริการรับส่งราคาประหยัด มีการวางแผนล่วงหน้าก่อนการเดินทาง ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนได้ให้ความเห็นว่า ในระยะหลังนี้การคมนาคมในประเทศไทยดีขึ้นมาก สะดวก เชื่อมต่อได้หลากลายวิธี จึงไม่น่าเป็นปัญหามากนัก

๘.๓ ความไม่น่าสนใจของรูปแบบกิจกรรม

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ารูปแบบกิจกรรมมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ประเทศไทยมีความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว มีความน่าสนใจ ลักษณะ

ของกิจกรรมควรมีความทันสมัยและเป็นสากล มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่มีขีดจำกัด ส่วนน้อยให้ความเห็นว่ากิจกรรมยังไม่หลากหลายและสถานประกอบการขาดการรับรองมาตรฐาน ต้องมีที่ปรึกษาที่เข้าใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เพื่อออกแบบกิจกรรมให้ตรงกับความสนใจของนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก ถ้าขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีธุรกิจนั้นก็จะปิดตัวลงไปเอง เพราะแข่งขันไม่ได้

๘.๔ ความไม่ปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่า ความไม่ปลอดภัยยังคงเป็นปัญหาอยู่บ้าง แต่ในภาพรวมดีขึ้น บางพื้นที่อาจมีความไม่พร้อมของสถานที่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะด้านความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้รับบริการ นักท่องเที่ยวย่อมจะไม่เดินทางเข้าไป เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขเพื่อภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ อีกส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าประเทศไทยถือว่าค่อนข้างปลอดภัย ไม่มีปัญหาด้านนี้มากนัก อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องมีการใช้กฎหมาย เพื่อลดการหลอกลวงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยวทุกแห่งทั่วโลก และหากแต่ละสถานที่มีสัญลักษณ์รับรองสถานที่ ก็ช่วยสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยวได้ว่าผ่านมาตรฐานความสะอาดและความปลอดภัย

๘.๕ สิ่งอำนวยความสะดวกที่พักและระบบสาธารณูปโภค

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่พักและระบบสาธารณูปโภคเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หลายพื้นที่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภคที่มีมาตรฐาน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ที่พักและสิ่งแวดล้อม ต้องมีความสะอาด สะดวกสบาย สิ่งแวดล้อมเป็นมิตรกับสุขภาพ และต้องมีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้ตามกำลังซื้อของตน

๘.๖ ราคาของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ราคาในประเทศไทยมีความหลากหลายอยู่แล้ว ในช่วงที่การท่องเที่ยวกำลังฟื้นตัว ถือว่าเหมาะสมกับประเภทและระดับการให้บริการ กลไกการแข่งขันทางการตลาดในประเทศถือว่ายังน้อย และราคาการให้บริการยังค่อนข้างถูกกว่าเมื่อเทียบกับต่างประเทศ ซึ่งในด้านนี้ประเทศไทยยังค่อนข้างจะได้เปรียบ

๘.๗ การเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การเข้าถึงข้อมูลอยู่ในเกณฑ์ดี สะดวกเข้าถึงง่าย แต่ยังไม่ค่อยแพร่หลายและนักท่องเที่ยวยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ยังขาดประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ ควรให้งบประมาณสนับสนุน เพื่อการรณรงค์ข้อมูลทั่วโลกมากขึ้น เว็บไซต์ควรใช้งานง่ายสามารถค้นหาแล้วพบข้อมูลได้เลย ส่วนข้อมูลที่กระจัดกระจายควรจะทำแพลตฟอร์มกลาง นำเสนอรูปแบบบริการที่หลากหลายให้เลือกจองใช้บริการโดยสะดวก ซึ่งการชำระเงินล่วงหน้าเป็นหลักประกันให้กับผู้ให้บริการด้วย

๘.๘ อื่นๆ (โปรดระบุ)

ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบ หากมองในแง่ของนโยบายและแผน รวมถึงการวางกลยุทธ์ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่สิ่งใหม่ และหากเราเปิดใจกว้างพร้อมจะปรับปรุงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่จะนำไปสู่การพัฒนาและการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืน ประเทศไทยมีดีหลายอย่าง ทั้งแหล่งท่องเที่ยว ทั้งความสามารถทางการแพทย์ รวมถึงแหล่งวัตถุดิบ

ต่าง ๆ ที่มีมากมายทั่วประเทศ และหากผู้บริหารประเทศพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างถูกทิศทาง จะทำให้เกิดโอกาสด้านเศรษฐกิจและนำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นอย่างมาก

๙. ข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กำลังอยู่ในความสนใจของประชาคมโลก ไทยจัดว่ามีความพร้อมและควรเตรียมแผนในการบริหารจัดการในเรื่องนี้ และควรถือโอกาสนี้ทำให้ประเทศไทยเป็นแนวหน้าของโลก ซึ่งจะทำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาล เราควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่พร้อมทั้งการบริการที่มีอยู่ในจิตใจของคนไทยให้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ จัดให้มีการแปลข้อมูลบริการเป็นภาษาต่างประเทศหลาย ๆ ภาษา เป็นการช่วยเหลือผู้ประกอบการ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ควรศึกษาประเทศที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่สามารถทำเงินเข้าประเทศได้มาก ทั้งที่มีสถานที่ท่องเที่ยวน้อยกว่าประเทศเรา เช่น ไต้หวัน หรือศึกษาประเทศที่พัฒนาได้ดีมาก เช่น ญี่ปุ่น

นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ผลจากการทบทวนวรรณกรรม การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาเรียบเรียงสรุป เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การบริหารจัดการในส่วนของภาครัฐ

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ในส่วนของภาครัฐประกอบด้วย

๑.๑ การบริหารจัดการทำแผนและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมของประเทศ การบริหารจัดการในการนำแผนไปปฏิบัติให้ได้ตามนโยบายในทุกภาคส่วน การบริหารจัดการติดตามและวิเคราะห์การปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน การบริหารจัดการควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนและนโยบาย การบริหารจัดการเครือข่ายทั้งส่วนของภาครัฐ และส่วนของภาคเอกชนให้ทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ การบริหารจัดการทำแผนและนโยบายการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศต้องคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง กล่าวคือ

๑.๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การคำนึงถึงการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว แผนและนโยบายต้องชัดเจน จะนำเอารายได้หรือจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นตัวกำหนดไม่ได้ นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มใช้จ่ายไม่เท่ากัน นักท่องเที่ยวทุกคนมีต้นทุนทั้งที่วัดเป็นตัวเงินได้ และที่วัดเป็นตัวเงินไม่ได้ สินค้าท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นทรัพย์สินของคนไทยทั้งแผ่นดิน ต้องคำนึงว่ารายได้ตกอยู่กับใคร งบประมาณที่รัฐนำไปพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเหมาะสมและคุ้มค่ากับการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือไม่ มีผลกระทบกับเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอย่างไร

๑.๑.๒ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวหมายถึงผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นจำนวนมาก จะทำให้คนท้องถิ่นในสถานที่ท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ ทั้งด้านดีและไม่ดี การจัดทำแผนและนโยบายใน

ส่วนนี้ จะต้องพิจารณาถึงการบริหารจัดการสถานที่ให้ได้รับผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด ทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สภาพแวดล้อม การรักษาวัฒนธรรม และอารยะธรรมที่ดีงามของชุมชน

๑.๑.๓ ด้านความมั่นคง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับคนต่างชาติหรือคนต่างท้องถิ่น มีทั้งนักท่องเที่ยวจริง และผู้ที่แฝงตัวเป็นนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดหาให้กับนักท่องเที่ยว เช่น แผนที่ หรือบางธุรกิจที่แอบแฝงมากับธุรกิจท่องเที่ยว อาจจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ทั้งด้านการปกครอง และด้านเศรษฐกิจ

๑.๒ การบริหารจัดการในการนำแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปปฏิบัติ ให้ได้ตามนโยบายในทุกภาคส่วน จัดการแจกแจงงานที่จะต้องทำในแต่ละแผน และกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบ (ถ้าแผนงานใดมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ มอบหมายให้ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวหรือตัวแทนเป็นเลขา หรือประธานคณะทำงาน) ดังนี้

๑.๒.๑ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดูแลเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยว รับผิดชอบงานด้าน พรบ. การท่องเที่ยว เป็นนายทะเบียนควบคุมการออกใบอนุญาตให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมถึงด้านการสนับสนุน และการควบคุมมาตรฐานผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องกับการให้บริการท่องเที่ยว รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ

๑.๒.๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รับผิดชอบงานด้านการตลาดตามภารกิจที่ทำอยู่แล้ว ให้การสนับสนุนผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการทำตลาดและส่งเสริมการขาย ติดตามดูแลนักท่องเที่ยวให้ได้รับบริการที่เหมาะสมกับเงินที่จ่าย ทำงานร่วมกับกระทรวงการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมถึงผู้มีส่วนร่วมในการตลาดและการส่งเสริมการขายโดยเฉพาะสื่อด้านการท่องเที่ยว

๑.๒.๓ กระทรวงและหน่วยงานอื่น ๆ ที่รับผิดชอบงานหลักของแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น กระทรวงมหาดไทยดูแลเรื่องการพัฒนาแหล่งชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กระทรวงคมนาคมดูแลเรื่องการสร้างถนน และการควบคุมเรื่องใบอนุญาตการประกอบการรถขนส่ง ตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะ เพื่อผลักดันให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนนโยบายหลัก และมีงบประมาณแยกออกมาเฉพาะ ตัวแทนกระทรวงการท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นเลขาคณะทำงานของแต่ละคณะ ประกอบด้วยตัวแทนของ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงคมนาคม กระทรวงสาธรณสุข กระทรวงไอทีซี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี่ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงแรงงาน และกระทรวงอื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๓ การบริหารจัดการติดตามและวิเคราะห์การปฏิบัติงานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในทุกภาคส่วน สำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีตัวแทนของนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีกระทรวงการการท่องเที่ยวและกีฬา และ/หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นเลขาของแต่ละแผนงาน ตัวแทนของกระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของแต่ละแผนงานเป็นกรรมการ

๑.๔ การบริหารจัดการควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนและนโยบาย กระทรวงการคลังเป็นประธาน โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ/หรือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นเลขา ตัวแทนของกระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนเป็นกรรมการ

๑.๕ การบริหารจัดการเครือข่ายทั้งส่วนของภาครัฐ และส่วนของภาคเอกชนให้ทำงานร่วมกันแบบบูรณการ คณะทำงานอิสระประกอบด้วย ตัวแทนนายกรัฐมนตรี ตัวแทนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตัวแทนกระทรวงและหน่วยงานของภาครัฐส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตัวแทนสมาคม สภา สหพันธ์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตัวแทนลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (ผู้บริหารและผู้ให้บริการ) ตัวแทนชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยว หัวหน้าชุมชนที่เกี่ยวข้องธุรกิจท่องเที่ยว ตัวแทนสถาบันการศึกษา และวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๑.๖ แผนปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้ง ๓ ภาคส่วน ได้แก่

๑.๖.๑ ภาคธุรกิจ เจ้าของ ผู้บริหาร และพนักงาน ต้องได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างแท้จริง เพื่อเปลี่ยนแนวทางค้าขายให้มาเน้นถึงการค้าแบบยั่งยืน มีกำไรในทางตรง มีการบริหารและการจัดการแบบมืออาชีพ สร้างเครือข่ายและมีการร่วมทุน ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ รับผิดชอบต่อสังคม ลงทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ เห็นความสำคัญในการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการด้วยกัน โดยผลักดันให้มีสมาคมที่เป็นสมาคมของสมาชิก กรรมการสมาคมต้องบริหารงานสมาคมให้เป็นที่ไว้ใจของสมาชิก สร้างความเข้มแข็งและสนับสนุนให้สมาชิกได้รับประโยชน์จากภาครัฐอย่างทั่วถึงและยุติธรรม ทำให้สมาชิกโดยรวมได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ควรจะมีการประชุมร่วมกับสมาชิกและได้รับความคิดเห็นจากสมาชิกก่อนที่จะส่งผู้แทนไปเข้าร่วมประชุมกับภาครัฐ

๑.๖.๒ ภาครัฐ ทำความเข้าใจธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการวางแผนและนโยบาย เพื่อสร้างกลยุทธ์ให้ผู้ประกอบการมีแรงจูงใจที่จะดำเนินธุรกิจแบบยั่งยืน ให้การสนับสนุนผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจแบบยั่งยืน และขับไล่ผู้ประกอบการที่ไม่ดีให้ออกไปจากวงการ การวางแผนและกำหนดนโยบายสำคัญควรให้ภาคเอกชนโดยรวมมีส่วนร่วม ให้เวลาภาคเอกชนได้คิดปรับเปลี่ยนการทำงานจากการตั้งรับเป็นฝ่ายรุก สร้างเครือข่ายร่วมกับผู้ประกอบการ ศึกษาทำวิจัยเรื่องแรงงานด้านอุตสาหกรรมการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และวางแผนเพื่อการสนับสนุนผู้ประกอบการให้มีแรงงานที่มีคุณภาพทั้งแรกเข้า และพนักงานเก่าเพื่อการเลื่อนฐานะที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สร้างมาตรฐานแรงงาน และอัตราแรงงานที่เหมาะสมทุกระดับขั้น เป็นตัวกลางสร้างความยุติธรรมให้กับผู้ประกอบการและพนักงาน

๑.๖.๓ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานการพัฒนาบุคลากร ผลิตนักศึกษาให้ได้คุณสมบัติตามที่สถานประกอบการต้องการ สร้างหลักสูตรสำหรับพนักงานที่มีความชำนาญและความรู้ในแต่ละงาน สร้างผู้ฝึกสอนในสายอาชีพเพื่อสามารถเป็นครูสอนพนักงานใหม่ มีการสอบเทียบเพื่อรับวุฒิบัตรสำหรับผู้ที่มีความรู้และความสามารถจากประสบการณ์ในการทำงานแต่ขาดปริญญา สร้างมนุษย์ให้มีคุณค่าเป็นคนดีคนเก่งทำประโยชน์ให้กับสังคม มีการวางแผนกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อการแข่งขัน การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน แนวคิดในการสร้างกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือการเพิ่มศักยภาพธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในทุกมุมมอง ทำให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนเป็นไปได้อย่างดี รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วย

๒. การบริหารจัดการในส่วนของผู้ประกอบการ

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ในส่วนของผู้ประกอบการประกอบด้วย

๒.๑ การบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ พิจารณาจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีการพัฒนาขีดความสามารถของพนักงาน สร้างเสริมประสบการณ์ให้กับพนักงาน พนักงานมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรต่ออาชีพที่ปฏิบัติ อีกทั้งจำนวนพนักงานมีเพียงพอต่อความต้องการ พนักงานมีขวัญกำลังใจในการทำงาน ได้รับการดูแลจากองค์กรและมีสวัสดิการที่เหมาะสม มีการแต่งตั้งและมอบหมายงานในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อการจัดการด้านบริการเชิงสุขภาพ มีบทบาทในการกำหนดแนวปฏิบัติ ทิศทาง และแนวทางการให้บริการ ให้บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายการบริการของสถานประกอบการ มีกิริยาท่าทางเป็นมิตรและจิตบริการ (Service Mind การบริการด้วยใจ) มีคุณวุฒิตามที่กำหนดตามข้อบังคับว่าด้วยการประกอบอาชีพ การขึ้นทะเบียนประกอบอาชีพ และ/หรือประกาศนียบัตรที่กำหนด ผ่านการฝึกอบรมงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับมอบหมาย ไม่มีโรคประจำตัวที่สามารถติดต่อไปยังผู้อื่นได้โดยง่าย เช่น วัณโรคระยะติดต่อ โรคหูด/เชื้อราที่มือ หรือโรคเรื้อน มีกิริยาท่าทางเป็นมิตรและจิตบริการ

๒.๒ การบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัย การจัดสถานที่ สร้างความเป็นส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับการบริการ มีความเป็นส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการแต่ละบุคคล สามารถรองรับบริการได้ในแต่ละช่วงเวลา มีวิธีการควบคุมและจำกัดจำนวนการเข้าใช้บริการไม่ให้เกินปริมาณ บรรยากาศที่สงบและให้ความผ่อนคลาย คือเป็นบริเวณที่ปลอดจากมลภาวะทุกด้าน รวมถึงกลิ่น ความพลุกพล่าน เสียง และแมลง ควรมีวิธีการหรือมาตรการป้องกันและควบคุมไม่ให้พบมลภาวะ มีแผนหรือแบบแผนการดูแลรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการติดตามตรวจสอบการทำงานตามแผนหรือแบบแผนที่กำหนด ใช้เทคนิคและวิธีการทำความสะอาดที่ถูกสุขลักษณะ สถานที่โดยรวมแลดูสะอาด (Visually Clean) การออกแบบและตกแต่งสถานที่ควรใช้วัสดุ เครื่องตกแต่ง เครื่องใช้ที่สอดคล้องกัน มีการจัดการกับทัศนียภาพที่ไม่พึงประสงค์ การสร้างบรรยากาศให้เกิดความร่มเย็น สงบและสบาย ต้องมีเทคนิคและวิธีการสร้างบรรยากาศ ไม่มีบรรยากาศที่ทำให้รู้สึกเครียด ร้อนรน หรือเร่งรีบ

๒.๓ การบริหารจัดการด้านการบริการ ประกอบด้วย ๒ ด้านคือ

๒.๓.๑ การบริการส่วนหน้า การต้อนรับต้องมีบริเวณพื้นที่ต้อนรับที่เพียงพอเหมาะสม สะอาด สว่าง และไม่มีสิ่งกีดขวาง ทั้งที่รับรองผู้ใช้บริการ ที่ชำระเงิน ที่ฝากของ ฯลฯ ต้องแยกเป็นสัดส่วน และมีป้ายบอกให้ชัดเจน กรณีใช้บริการที่มีความเสี่ยงพนักงานต้อนรับต้องให้ข้อมูลถึงความเสี่ยงที่มีอยู่ อาจจะขอให้ผู้ใช้บริการลงนามรับทราบความเสี่ยงนั้นก่อนเข้าใช้บริการ จัดให้มีรายการบริการต่าง ๆ ในแต่ละรายการต้องแสดงราคา ระยะเวลาที่ให้บริการ พร้อมคำอธิบายที่

ชัดเจนถึงขั้นตอน วิธีการ และผลที่ต้องการ การรับจองต้องมีเทคนิค วิธีการในการรับทราบความประสงค์ของผู้ใช้บริการ รวมถึงการประเมินความเสี่ยงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้บริการ มีการแจ้งความเสี่ยง (ถ้ามี) และยืนยันการสั่งจอง แจ้งกระบวนการ/ขั้นตอนการ Check - In ให้ผู้ใช้บริการทราบ และจัดเตรียมเอกสารข้อมูลของผู้ใช้บริการให้พร้อมก่อนที่ผู้ใช้บริการจะมาถึง มีกระบวนการและวิธีการประสานงานเพื่อให้มีการจัดบริการตามรายละเอียดที่ได้มีการยืนยัน มีการบันทึกการให้บริการทุกครั้ง ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้ใช้บริการมีความเสี่ยงต่อการเข้าใช้บริการเกินกว่าปกติทั่วไป ต้องมีการจัดทำแฟ้มประวัติการให้บริการของผู้ใช้บริการรายนั้น การ Check - In ต้องมีกระบวนการและขั้นตอนการ Check - In อย่างชัดเจน การรับจองเป็นกลุ่มคณะต้องมีแผนการให้บริการรองรับการเข้า Check - In เป็นกลุ่มคณะด้วย

๒.๓.๒ การให้บริการเชิงสุขภาพด้วยหัตถการ (Manual Treatment) ต้องมีคู่มือการทำหัตถการครบตามรายการที่เปิดให้บริการ มีการทบทวนและปรับปรุงคู่มือนั้นทุกปี มีการสอบทานว่าผู้ให้บริการทำหัตถการทุกคนได้ปฏิบัติตามคู่มืออย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ไม่ทำหัตถการที่ใช้เทคนิคและขั้นตอนแตกต่างจากคู่มือการทำหัตถการ เว้นแต่จะได้ตกลงไว้กันตั้งแต่การรับจอง การทำหัตถการแต่ละรายการต้องให้บริการโดยพนักงานผู้ให้บริการที่มีความรู้ ความชำนาญ และทักษะตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในคู่มือ ต้องรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ การทำหัตถการแต่ละประเภทที่มีความแตกต่างกัน ต้องจัดสรร และแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมและเพียงพอ ไม่อึดอัด ปลอดโปร่งโล่งสบาย และเป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้บังคับใช้อยู่ สถานที่ทำหัตถการซึ่งใช้สำหรับห่อตัวด้วยสมุนไพร หรือพอกโคลน ต้องเตรียมสถานที่อาบน้ำด้วยฝักบัวไว้ด้วย ต้องมีทางระบายน้ำติดตั้งในพื้นห้องที่อาจเปียกแฉะ เนื่องจากมีการใช้น้ำ ระบบไฟส่องสว่างต้องเป็นระบบที่ปรับความสว่างได้ และสามารถปรับได้ถึงระดับที่ใช้สำหรับทำความสะอาดหรือตรวจตราสถานที่ได้ ระบบปรับอากาศซึ่งเป็นห้องปิดอยู่ภายในอาคาร ต้องเป็นระบบแยกเฉพาะสำหรับแต่ละห้อง และได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่ ในกรณีที่เป็นการใช้วัสดุจากพืชหรือแหล่งธรรมชาติต้องเป็นการเตรียมสดเพื่อใช้ในทันที

๒.๔ การบริหารจัดการด้านความมั่นคงปลอดภัย ต้องจัดและแบ่งแยกพื้นที่ให้เพียงพอและเหมาะสมที่จะทำให้ผู้ใช้บริการมีความสุขสบาย เป็นส่วนตัว และง่ายต่อการเข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุไม่พึงประสงค์ และให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่ พื้นผิวของบริเวณที่บริการต้องออกแบบและก่อสร้างให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมที่ใช้บริการ เช่น พื้นที่ชื้นแฉะ เปียกน้ำ ต้องมีพื้นผิวที่ไม่ลื่น มีพนักงาน (เพศเดียวกับผู้ใช้บริการในกรณีมีการแบ่งสถานที่โดยแยกตามเพศผู้ใช้บริการ) หมั่นตรวจตราอยู่เสมอ มีการแสดงผลอุณหภูมิภายในห้องอบไอน้ำ และห้องเซาน่า มีป้ายบอกทางออกฉุกเฉิน และ/หรือป้ายบอกทาง มีอุปกรณ์ที่ใช้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ถังดับเพลิง ในจำนวนที่พอเหมาะและมีการกระจายอย่างเหมาะสม มีระบบหรือวิธีการป้องกันผู้บุกรุกเข้าสู่พื้นที่ให้บริการ เพื่อให้มีการควบคุมความปลอดภัยได้ตลอดเวลา และให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่

๒.๕ การบริหารจัดการด้านความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อก่อให้เกิดการเพิ่มผลผลิตของธุรกิจ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน การมีความพร้อมของระบบข้อมูลสารสนเทศ ควรเลือกใช้เทคโนโลยีที่สามารถป้องกันสถานการณ์ที่

อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยกับผู้ใช้บริการเป็นลำดับแรก การติดตั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ไฟฟ้าต้องมีความปลอดภัยและผ่านการบำรุงรักษาอย่างเหมะสม มีความเข้าใจกลไกของเทคโนโลยีที่ใช้และอันตรายที่อาจมี เทคโนโลยีที่ใช้ต้องพร้อมและสะดวกต่อการใช้งานด้วยตนเอง มีสื่อแสดงสาธิตการใช้งาน เนื้อหาชัดเจน เข้าใจง่าย และติดตั้งอยู่ในสถานที่ใกล้ พบเห็นได้ง่าย จัดให้มีพนักงานทำหน้าที่คอยบริการให้คำปรึกษา แนะนำเทคนิคและวิธีการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการติดตั้งอุปกรณ์มาตรวัดอุณหภูมิ ความชื้น นาฬิกา ที่แสดงผลในขณะใช้บริการให้ผู้ใช้บริการสามารถมองเห็นได้โดยสะดวก มีผู้รับผิดชอบการดูแลบำรุงรักษาความสะอาดเรียบร้อย มีการตรวจและบันทึกคุณสมบัติทางกายภาพทางเคมีของน้ำในสระว่ายน้ำ อ่างแช่ตัว (ในกรณีที่มีการใช้ร่วมกัน) ทุกวัน เพื่อให้มีความสะอาดและถูกสุขลักษณะ และเหมาะสมกับการใช้งานให้พร้อมใช้บริการอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการได้มีข้อมูลระหว่างการใช้งานที่พอเหมาะพอดีกับความสุขสบายของแต่ละคน เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่บังคับใช้อยู่

๒.๖ การบริหารจัดการการเปิดรับชาวต่างชาติ ขอรับการสนับสนุนแผนบริหารจัดการของรัฐบาลในการเปิดประเทศเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว (ที่ได้รับวัคซีนแล้ว) โดยให้นักท่องเที่ยวที่ฉีดวัคซีนไม่ต้องกักตัว ประกาศกรอบเวลา และเงื่อนไขที่ชัดเจนในการเปิดประเทศต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเริ่มต้นในวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ เป็นต้นไป อย่างน้อยสำหรับพื้นที่จังหวัดท่องเที่ยวนำร่อง และเร่งดำเนินการเปิดประเทศสำหรับการเปิดรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ให้สามารถเดินทางได้ทั่วประเทศในเวลาอันรวดเร็ว ให้ทันกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้วจากประเทศที่เป็นตลาดสำคัญของไทย และฤดูกาลการท่องเที่ยวที่กำลังจะมาถึง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทางการตลาด โดยเฉพาะโรงแรมและสายการบิน

๒.๗ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้านราคา แหล่งท่องเที่ยวต้องพิจารณามีการกำหนดราคาที่มีความชัดเจนในแต่ละรายการ/โปรแกรม มีการส่งเสริมการขาย เช่น แถมบริการ เสริมพิเศษฟรี หรือพักค้างคืนมีบริการอาหารเช้าเพื่อสุขภาพให้ อีกทั้งมีข้อความโฆษณาเชิญชวนที่ไม่โอ้อวดเกินความเป็นจริง และมีการแนะนำผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อีกทั้งมีราคาที่มีความเหมาะสมกับการให้บริการ และมีการคิดราคาแบบยืดหยุ่น เช่น คิดเป็นนาที/ชั่วโมง/คอร์ส/ครั้ง มีความสะดวกในการจ่ายเงินสำหรับการจองทางโทรศัพท์ การให้ส่วนลดแพ็คเกจทัวร์เมื่อดินทางเป็นคณะ หากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ใดมีการกำหนดราคาที่มีความชัดเจนและราคามีความเหมาะสมกับการท่องเที่ยว ก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก

๓. ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

ในส่วนของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการออกมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ และแผนการตลาดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางและเกิดการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รวมถึงลดความยุ่งยากซับซ้อนในการเข้าร่วมและใช้สิทธิ์ของมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวในประเทศ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น การดึงกลุ่มคนไทยเที่ยวนอกประเทศให้หันกลับมาเที่ยวในประเทศมากขึ้น โดยอาศัยโอกาสจากความไม่แน่นอนของโรคโควิด – ๑๙ และแม้ว่าจะมีวัคซีนก็ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถหยุดยั้งการแพร่ระบาดได้ทันที ดังนั้นกลุ่มคนไทยเที่ยวนอกประเทศมีแนวโน้มที่จะเลือกเที่ยวในประเทศก่อน เนื่องจากต้องการลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ

ในต่างประเทศที่สูงกว่าไทย โดยกลุ่มนี้จะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศแบบทริปสั้น ๆ แต่มีจำนวนหลายทริป การตัดสินใจออกเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยที่มีกำลังการใช้จ่ายไม่สูง ทำให้เกิดการระมัดระวังการใช้จ่ายของครัวเรือนมากขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวอาจไม่ได้ส่งผลมากนักต่อกลุ่มคนไทยเที่ยวนอกประเทศที่มีกำลังการใช้จ่ายสูง แต่กลุ่มนี้กลับไม่ได้ใช้จ่ายมากเท่ากับการไปเที่ยวต่างประเทศ เนื่องจากราคาของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศที่ถูก กอปรกับไม่มีแหล่งช้อปปิ้งที่ต้องการซื้อเหมือนในต่างประเทศ คาดว่าการใช้จ่ายของกลุ่มนี้จะใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในประเทศ จึงไม่ได้เป็นแรงผลักดันให้รายได้ทางการท่องเที่ยวเติบโตเท่าไหร่นัก

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลักที่จะสานต่อการใช้ประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ ด้วยการกำหนดนโยบายเพื่อใช้เป็นข้อกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย เตรียมการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคตให้เป็นตลาดเฉพาะทางหรือตลาดทางเลือก เชื่อมโยงและพัฒนาต่อยอดให้เป็นศูนย์กลางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในภูมิภาคเอเชียที่เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และนำองค์ประกอบของศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเอเชียมาจัดทำแผนและกลยุทธ์การปฏิบัติในแต่ละด้านที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างชัดเจน โดยมีหน่วยงานสนับสนุนประกอบด้วย กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ และองค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการบูรณาการร่วมกัน โดยการบริหารจัดการทำแผนและนโยบายการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศร่วมกัน ต้องคำนึงถึงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และความมั่นคงในการนำแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปปฏิบัติ โดยให้กระทรวงและหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้รับผิดชอบงานหลักของแผน ทำการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากปัจจัยที่ได้เปรียบทางการแข่งขันและศักยภาพของประเทศไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาใช้บริการที่ประเทศไทย เช่น ความเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญของผู้ให้บริการ ราคาการให้บริการที่ถูกเมื่อเทียบกับคุณภาพที่ได้รับ

สรุป

สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ปัจจุบันมีแนวโน้มได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยรัฐบาลมีนโยบายในการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักเป็นชาวเอเชีย ส่วนสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้น เนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด – ๑๙ ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย และการท่องเที่ยวโลกอย่างมากทำให้การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศหยุดชะงัก รวมถึงส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีเพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสในขณะที่สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่รวดเร็ว สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา จึงได้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกิดความยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็น

อย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารการจัดการที่เหมาะสม การแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่เพื่อให้มีประสิทธิภาพสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ต่อไป

โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยนั้น ประเทศไทยมีความได้เปรียบในการบริการด้านสุขภาพ ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง ค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่า การบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ด้วยหลายปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุน ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามทักษะการสื่อสารภาษาที่สาม รวมทั้งสถานการณ์ความไม่สงบในประเทศและภัยธรรมชาติ ยังคงเป็นข้อจำกัดและอาจจะเป็นอุปสรรคที่มีผลต่อการตัดสินใจ เลือกประเทศไทยเป็นประเทศปลายทางในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมถึงปัจจัยด้านบุคลากรทางการแพทย์ เนื่องจากแรงงานฝีมืออาจเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า

แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ภาครัฐบริหารจัดการทำแผนและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมของประเทศ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมสิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคง นำแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปปฏิบัติให้ได้ตามนโยบายในทุกภาคส่วนตามแต่ละแผนและกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบ ติดตาม วิเคราะห์การปฏิบัติงาน ควบคุมการใช้งบประมาณบริหารจัดการเครือข่ายทั้งส่วนของภาครัฐและส่วนของภาคเอกชนให้ทำงานร่วมกันแบบบูรณการเพื่อเพิ่มศักยภาพธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

บทที่ ๕
สรุป และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ทบทวนในตอนต้น เพื่อเป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล และตอบโจทย์ปัญหาการวิจัย การศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

สรุป

๑. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

การศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๒ ข้อดังนี้

๑.๑ สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นภาคธุรกิจที่สร้างรายได้แก่ประเทศไทยถือเป็น ๑ ใน ๕ อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการจัดอันดับ ได้แก่ สภาพแวดล้อมของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีอยู่เดิม คุณภาพของการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งนี้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในไทย ได้แก่ นักท่องเที่ยวจากประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม จีน และญี่ปุ่น ตามลำดับ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวตามกรุงเทพมหานคร และเมืองท่องเที่ยวสำคัญ อาทิ ภูเก็ต พัทยา และเชียงใหม่ ซึ่งพร้อมในด้านบริการทางการแพทย์ และบริการด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ บริการด้านการแพทย์ที่นักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมใช้บริการในไทย ได้แก่ การตรวจเช็คสุขภาพ การทำเลสิค ศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การผ่าตัดและการพักฟื้น เป็นต้น นอกจากนี้บริการด้านแพทย์ทางเลือกของไทย อาทิ นวดแผนไทย และสปา ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาใช้บริการในไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าหลายประเทศรวมทั้งภูมิภาคอาเซียน และประเทศไทยต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับแต่ละประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ความได้เปรียบด้านบริการสุขภาพหลายประการของไทย ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ช่วยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น กระแสใส่ใจในสุขภาพกระตุ้นการขยายตัวของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้หน่วยงานภาครัฐในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ต่างให้การสนับสนุนธุรกิจเอกชนที่ให้บริการด้านสุขภาพ เพื่อขยายตลาดในต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมทั้งกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา และกลุ่มประเทศที่พัฒนา ปัจจุบันหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ซึ่งสร้างรายได้จำนวนมากเข้าประเทศในแต่ละปี ทั้งนี้นอกจากการใช้จ่ายสำหรับบริการด้านการแพทย์ของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในโรงพยาบาลเอกชนของไทยแล้ว ยังมีการใช้จ่ายในธุรกิจที่เกี่ยวเนื่องด้วย เช่น การท่องเที่ยวที่มาทั้งจากนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และผู้ติดตามผู้ป่วยต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีการใช้จ่ายในบริการการแพทย์ทางเลือก เพื่อส่งเสริมสุขภาพ เช่น นวดแผนไทย สปาสมุนไพร การรักษาแพทย์แผนโบราณแนวธรรมชาติบำบัด จากสถานบริการต่าง ๆ ที่ให้ดำเนินการเฉพาะด้านกับนักท่องเที่ยวต่างชาติเหล่านี้

สำหรับประเทศไทยในการพัฒนาบริการด้านสุขภาพเพื่อขยายตลาดในต่างประเทศนั้น แม้ยังตามหลังประเทศสิงคโปร์ แต่ก็นับว่ามีการเติบโตในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างรวดเร็ว เหนือกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียด้วยกัน การดำเนินงานในระยะเร่งด่วนคือ การเร่งจัดทำระบบประกันสุขภาพสำหรับต่างชาติ การพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนนำร่อง ๗ จังหวัด ขยายเวลาพำนักในไทย จัดทำแพ็กเกจสุขภาพ พัฒนาสถานบริการทั้งภาครัฐ และเอกชนในจังหวัดท่องเที่ยว พัฒนาและส่งเสริมธุรกิจบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งมาตรการต่าง ๆ จะช่วยส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพระดับโลกที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศมากยิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์และทำการตลาด จึงเป็นที่มาของการวางยุทธศาสตร์ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และประเทศไทยน่าจะเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายสำหรับลูกค้ากลุ่มดังกล่าว ในปัจจุบันโลกกำลังกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป) ซึ่งต้องการดูแลรักษาสุขภาพ เพื่อให้ตัวเองมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุเดินทางเข้ามาในเมืองไทย ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้ชีวิตหลังเกษียณอายุงาน ไปประกอบกิจกรรมสันทนาการหรือเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เนื่องจากมีเวลามากกว่านักท่องเที่ยวในวัยอื่น ๆ และมีความพร้อมทางด้านการเงิน กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุจึงเป็นตลาดเป้าหมายใหม่ที่มีคุณภาพและมีกำลังซื้อสูงกว่าตลาดทั่วไป ในอนาคตผู้สูงอายุอาจกลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลักที่ทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงขึ้น

จากข้อมูลในเบื้องต้นเห็นได้ว่า ทิศทางและรายได้ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศ ทั้งในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ เช่น การศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การรักษาโรคเฉพาะทาง เช่น กลุ่มโรคหัวใจและกระดูก และการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (ป้องกันการเกิดโรค) เช่น การนวดสปา การนั่งสมาธิ ฯลฯ มีแนวโน้มการเติบโตเป็นไปในทิศทางที่เป็นบวก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเทศไทยเติบโต และมีความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศในแถบเอเชียได้ อีกทั้งยังสามารถผลักดันให้กลายเป็นวิธีการสร้างแหล่งรายได้สำคัญให้กับประเทศไทยได้ แต่ทว่าก็มีปัจจัยภายนอกประเทศที่ไม่สามารถควบคุมได้ส่งผลกระทบด้านลบ ทำให้การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยชะลอตัวได้เช่นเดียวกัน

๑.๒ สภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย การแก้ปัญหาและอุปสรรค การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะการท่องเที่ยวเป็นแหล่งกำเนิดของรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย คือ

๑.๒.๑ ปัญหาการระบาดของ โรคโควิด – ๑๙ ส่งผลกระทบอย่างมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ในหลายประเทศทั่วโลกต่างออกมาตรการบรรเทาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวออกมามากมาย ในส่วนของประเทศไทยภาครัฐออกมาตรการดูแล และเยียวยา ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการกำหนดเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ของแผนฟื้นฟูการท่องเที่ยว คือ การสร้างงาน สร้างรายได้ เสริมสภาพคล่องกระตุ้นการบริโภคภาคประชาชนผ่านการเดินทางภายในประเทศ กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ สร้างความเชื่อมั่นผู้บริโภค ซ่อมสร้าง ปรับตัวสู่ New Normal เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาว สื่อสารการตลาดด้วยภาพลักษณ์ใหม่ ทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวคนไทย และต่างชาติ นึกถึงและตัดสินใจเลือกเดินทางท่องเที่ยว กระตุ้นตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ฟื้นกลับมาในระยะเวลาที่รวดเร็ว ปรับสมดุลใหม่เพื่อความยั่งยืน ดังนั้นก้าวต่อไปของการแก้ไขปัญหาคือการหาทางออกร่วมกันระหว่างความสมดุลของความมั่นคงทางสุขภาพ และสร้างศักยภาพในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยมั่งคงและยั่งยืนต่อไป

๑.๒.๒ ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้รับการแก้ไขให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวทุกจังหวัดขึ้น และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนร่วมเป็นกรรมการ จัดทำแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีเอกภาพ เป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวม ต่อท้องถิ่น และต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านงบประมาณการพัฒนา รัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณของแต่ละพื้นที่ให้พอเพียง พิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชอบไปใช้บริการเป็นจำนวนมาก ให้งบประมาณลดหลั่นลงมาตามปัจจัยต่าง ๆ

๑.๒.๓ ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ การขาดบุคลากรด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวชิงสุขภาพโดยตรง ขาดทีมงานที่เข้มแข็ง ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่ได้รับการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ควรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพ มีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างมีดุลยภาพ สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบมีการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้กับผู้ดูแล และผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และชุมชนใกล้เคียงในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเหมาะสมและเกิดความยั่งยืน

๑.๒.๔ ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวยังขาดการมีส่วนร่วม และอาศัยกลไกของรัฐเป็นหลักในการดำเนินการ จึงทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ตระหนัก และใส่ใจในการดูแลรักษาการใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพราะฉะนั้นการสร้างความร่วมมือและความเป็นเจ้าของในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

๑.๒.๕ ปัญหาการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว คือ ความยากลำบากของเส้นทางการเข้าถึง หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ สนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมถนน และจัดทำป้ายบอกทางที่ชัดเจน จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก และปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

๑.๒.๖ ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เยาวชนคนรุ่นหลัง ปลูกฝังให้เยาวชนรักและหวงแหนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมไว้ให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

๑.๒.๗ ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เนื่องจากพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ได้มีการบังคับใช้มาเป็นเวลานานพอสมควร ดังนั้นควรมีการปรับปรุงแก้ไข ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาการกำหนดบทลงโทษที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับบทลงโทษ ทั้งโทษทางแพ่งหรือแม้แต่โทษทางอาญา จึงควรทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง และอำนวยประโยชน์ต่อธุรกิจท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิผล ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดบทลงโทษทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ในอัตราที่เหมาะสม โดยพิจารณาเป็นกรณี ๆ และที่สำคัญจะต้องบังคับตามบทลงโทษนั้นอย่างจริงจัง

๒. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๒.๑ จุดแข็ง คือ ความคุ้มค่าเงินที่จ่ายไป ความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ความพร้อมในด้านการให้บริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานระดับสากล ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ สถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ ทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การมีอัธยาศัยและจิตใจไมตรีที่ดีโอบอ้อมอารี สามารถสร้างความประทับใจ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีก

๒.๒ จุดอ่อน คือ ข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศยังไม่ดีพอ มีคู่แข่งสำคัญที่มีอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัย มีบุคลากรที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในการให้บริการแอบแฝงหรือไม่ได้มาตรฐานของรัฐบาล การกำหนดเพดานการลงทุนไม่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ ปัจจัยด้านบุคลากรทางการแพทย์อาจเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และภัยธรรมชาติ สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้

๒.๓ โอกาส คือ แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป) ทำให้ความต้องการที่พำนักรวมทั้งบริการด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นด้วย ความเครียด และโรคภัยต่าง ๆ เป็นโอกาสในการขยายตัวของบริการส่งเสริมสุขภาพ การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ส่งผลดีต่อประเทศไทย รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์ และการขยายเครือข่ายเข้าไปรับบริหารโรงพยาบาล การขยายตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคอาเซียนของไทย ทำเลที่ตั้งของไทยเป็นศูนย์กลางของอาเซียน เกื้อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย การท่องเที่ยวภายในประเทศมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าและประหยัดกว่าการเดินทางไปต่างประเทศ และความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี

๒.๔ อุปสรรค คือ มีการแข่งขันสูงขึ้นในประเทศกลุ่มอาเซียน ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในอาเซียน การมีอาหารฮาลาลของบางประเทศสามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัด ระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักของชาวต่างชาติ บางประเทศเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในธุรกิจได้ 100% การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ยังมีราคาสูง ความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ

๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

๓.๑ การบริหารจัดการในส่วนของภาครัฐ ประกอบด้วย

๓.๑.๑ การบริหารจัดการทำแผนและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยรวมทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การคำนึงถึงการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งรายได้ และจำนวนนักท่องเที่ยว ด้านสังคมสิ่งแวดล้อม จะต้องพิจารณาถึงการบริหารจัดการสถานที่ให้ได้รับผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด ทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สภาพแวดล้อม การรักษาวัฒนธรรม และอารยธรรมที่ดีงามของชุมชน ด้านความมั่นคง จะต้องพิจารณาถึงผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในประเทศไทยของบรรดานักท่องเที่ยวต่างชาติ

๓.๑.๒ การบริหารจัดการในการนำแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปปฏิบัติ ทำให้ได้ตามนโยบายในทุกภาคส่วน จัดการแจกแจงงานที่จะต้องทำในแต่ละแผน และต้องกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบ

๓.๑.๓ การบริหารจัดการติดตามและวิเคราะห์การปฏิบัติงานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในทุกภาคส่วน สำนักนายกเป็นผู้รับผิดชอบ

๓.๑.๔ การบริหารจัดการควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนและนโยบายกระทรวงการคลังเป็นประธาน

๓.๑.๕ การบริหารจัดการเครือข่ายทั้งส่วนของภาครัฐและส่วนของภาคเอกชนให้ทำงานร่วมกันแบบบูรณการ

๓.๑.๖ แผนปฏิบัติการเพื่อเพิ่มศักยภาพธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ต้องดำเนินการควบคู่กันไปทั้ง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ภาคธุรกิจ ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา

๓.๒ การบริหารจัดการในส่วนของผู้ประกอบการ ประกอบด้วย

๓.๒.๑ การบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาขีดความสามารถของพนักงาน สร้างเสริมประสบการณ์ให้กับพนักงานให้มีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ต่ออาชีพที่ปฏิบัติ มีความรับผิดชอบต่อองค์กร มีสวัสดิการที่เหมาะสม และมีกิริยาท่าทางเป็นมิตรและจิตบริการ

๓.๒.๒ การบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัย การจัดสถานที่ สร้างความเป็นส่วนตัวให้กับผู้ใช้บริการแต่ละบุคคลอย่างเพียงพอ และเหมาะสมกับการบริการ บรรยากาศที่สงบและให้ความผ่อนคลาย การดูแลรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำความสะอาดที่ถูกสุขลักษณะ

๓.๒.๓ การบริหารจัดการด้านการบริการ ประกอบด้วย การบริการส่วนหน้า มีบริเวณพื้นที่ต้อนรับที่เพียงพอ เหมาะสม สะอาด สว่าง และไม่มีสิ่งกีดขวาง ต้องแยกเป็นสัดส่วน และ

มีป้ายบอกให้ชัดเจน และการให้บริการเชิงสุขภาพด้วยหัตถการ (Manual Treatment) ต้องมีคู่มือการทำหัตถการครบตามรายการที่เปิดให้บริการ มีการทบทวนและปรับปรุงคู่มือทุกปี มีการสอบทานว่าผู้ให้บริการทำหัตถการทุกคนได้ปฏิบัติตามคู่มือ ไม่ทำหัตถการที่ใช้เทคนิคและขั้นตอนแตกต่างจากคู่มือการทำหัตถการ พนักงานผู้ให้บริการต้องมีความรู้ ความชำนาญ และทักษะตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในคู่มือ

๓.๒.๔ การบริหารจัดการด้านความมั่นคงปลอดภัย ต้องให้เป็นไปตามบทบัญญัติทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ มีระบบหรือวิธีการป้องกันผู้บุกรุกเข้าสู่พื้นที่ให้บริการเพื่อให้มีการควบคุมความปลอดภัยได้ตลอดเวลา

๓.๒.๕ การบริหารจัดการด้านความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีความพร้อมของระบบข้อมูลสารสนเทศ การติดตั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ไฟฟ้าต้องมีความปลอดภัย และผ่านการบำรุงรักษาอย่างเหมะสม จัดให้มีพนักงานทำหน้าที่คอยบริการให้คำปรึกษา แนะนำเทคนิค และวิธีการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๒.๖ การบริหารจัดการในการเปิดรับชาวต่างชาติ ขอรับการสนับสนุนแผนบริหารจัดการของรัฐบาลในการเปิดประเทศเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และฤดูกาลการท่องเที่ยวที่กำลังจะมาถึง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทางการตลาด โดยเฉพาะโรงแรมและสายการบิน

๓.๒.๗ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้านราคา ต้องพิจารณากำหนดราคาที่เหมาะสม มีความชัดเจนในแต่ละรายการ/โปรแกรม มีความสะดวกในการจ่ายเงินสำหรับการจอง มีการส่งเสริมการขายการให้ส่วนลดแพ็คเกจทัวร์เมื่อดินทางเป็นคณะ ก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก

๓.๓ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรออกมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีประสิทธิภาพร่วมกัน มีแผนการตลาดช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น การดึงกลุ่มคนไทยเที่ยวนอกให้หันกลับมาเที่ยวในประเทศมากขึ้น โดยอาศัยโอกาสจากความไม่แน่นอนของโรคโควิด – ๑๙ เนื่องจากต้องการลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อในต่างประเทศที่สูงกว่าไทย โดยกลุ่มนี้จะเป็นการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศแบบทริปสั้น ๆ แต่มีจำนวนหลายทริป มีกำลังการใช้จ่ายไม่สูงเนื่องจากราคาของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศถูกกว่า

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการเดินทางมาท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวแล้วยังผูกติดไว้กับการแบ่งเวลาเพื่อมาทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การรักษาพยาบาล ซึ่งถือเป็นการบำบัดรักษาโรค หรือในกรณีที่ไม่ได้เป็นโรคก็สามารถมาท่องเที่ยวในแง่ของการเดินทางมาเพื่อส่งเสริมสุขภาพของตนเองให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ในปัจจุบันตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับโลกและในระดับภูมิภาคเอเชีย หรือแม้กระทั่งในประเทศไทยเองก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีการเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจำนวนประชากรที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น วิถีชีวิตพฤติกรรมของผู้คนในสังคมที่ทำให้เกิดภาวะความตึงเครียด เกิดการเมื่อยล้า แม้ประเทศไทยยังตามหลังประเทศหลังสิงคโปร์ แต่ก็นับว่ามีการเติบโตในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีความได้เปรียบในบริการด้านสุขภาพหลายประการ เหนือกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย

ด้วยกันเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เช่น ความพร้อมในด้านบุคลากรทางการแพทย์ของเราที่มีความสามารถเชี่ยวชาญโรคเฉพาะทาง ค่าใช้จ่ายการบริการที่ต่ำ แต่บริการที่มีคุณภาพมาตรฐานระดับเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นที่นิยมและรู้จักไปทั่วโลก การบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวมีคุณภาพได้มาตรฐานสากลคอยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี ศูนย์วิจัยกสิกรไทย ได้ประเมินถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยเพื่อสู่กับตลาดต่างประทศ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อการบำบัดหรือเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงย่อมเป็นสิ่งที่จำเป็น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลักที่จะสานต่อการใช้ประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ และต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการบูรณาการร่วมกัน ต้องคำนึงถึงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงในการนำแผนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงและบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยสรุปเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ๒) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ ๓) ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ จัดตั้งกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน โดยสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเองด้านการท่องเที่ยว ด้วยการยกระดับความสำคัญของการท่องเที่ยวภายในประเทศ

๑.๒ รัฐบาลต้องดำเนินการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยให้มีความน่าอยู่ มีความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว

๑.๓ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศให้มีความสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๑.๔ การวัดผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในระยะต่อไปจำเป็นจะต้องมองในหลายมิติที่สมดุลกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่มุ่งเน้นผลสำเร็จในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเท่านั้น

๑.๕ รัฐบาลควรพิจารณาขยายระยะเวลาวีซ่านักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรม

๑.๖ จัดตั้งสถาบันการเงิน หรือธนาคารเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

๒. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ

๒.๑ ปรับปรุงบริการที่เกี่ยวเนื่องกับด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีมาตรฐานการให้บริการ และสุขอนามัยครอบคลุมเพิ่มมากขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน เช่น บริการที่พัก และบริการรถรับส่งสาธารณะ เป็นต้น

๒.๒ บทเรียนจากโรคระบาดโควิด – ๑๙ ในครั้งนี้ ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องมีแนวทางเตรียมความพร้อมทางด้านการท่องเที่ยว รองรับกับการระบาดของโรคร้ายแรงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐที่ต้องเริ่มต้นจากการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบของการระบาดของโรคร้ายแรงต่าง ๆ ที่ผ่านมาที่มีต่อการท่องเที่ยวของไทย สำหรับนำมาใช้เป็นบทเรียนในการจัดทำแผนเตรียมความพร้อมรองรับทั้งในระดับประเทศ และในระดับธุรกิจ

๒.๓ จัดทำโครงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการที่ยังไม่มีความพร้อมเข้าสู่กระบวนการ เพื่อยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการ มาตรฐานการให้บริการ และแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองความต้องการ และรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๔ จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และนำทรัพยากร ประเพณี วิถีชีวิต และกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

๒.๕ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนแก่ผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในการจัดหรือให้บริการกิจกรรมที่สอดคล้องตามความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ กลุ่มที่เกษียณอายุ ซึ่งในอนาคตคาดว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยได้มากขึ้น

๒.๖ สนับสนุนให้มีการพัฒนาทักษะทางด้านการสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

๒.๗ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันของหน่วยงาน/ภาครัฐของประเทศต่าง ๆ มีการให้ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งมีการปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์และความเป็นจริง

๒.๘ นำระบบสารสนเทศมาทำการจัดเก็บฐานข้อมูลมีการประมวลข้อมูลขนาดใหญ่ (Data Science) ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์ใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ รวมถึงการตลาดได้อีกต่อไป

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรศึกษาการบริหารจัดการของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยศึกษาวิธีการบริหารจัดการและสร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

๓.๒ ควรศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

๓.๓ ควรมีการทำวิจัยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๔ ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสบการณ์ที่ดีของนักท่องเที่ยว ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจใช้บริการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น สามารถนำมาพัฒนาปรับปรุงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

การท่องเที่ยว, กรม. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๖๔). พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : วีไอพี ก็อปปี้ปริ้น, ๒๕๖๑.

ชุบ กาญจนประกร. หลักข้อมูลของการจัดการ. กรุงเทพฯ : กองบัญชาการกองทัพบก, ๒๕๐๙.

ติน ปรัชญพฤทธิ์ และอิสระ สุวรรณบูล. ปทานุกรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๑.กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, ๒๕๔๘.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร. กรุงเทพฯ : กองบัญชาการกองทัพบก. ๒๕๔๑.

ไพฑูรย์ พงศะบุตร และวิลาสวงค์ พงศะบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ภราเดช พยัฆวิเชียร. การท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า รักษาสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๗.

วินิจ วีรยางกูร. การจัดอุตสาหกรรมการทองเที่ยว. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร, ๒๕๓๒.

สมบัติ กาญจนกิจ. นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สุรสิทธิ์ ฤทธิ์สรไกร. “บทบาทของผู้บริหารในการดำเนินงานเรื่องร้องทุกข์ : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมุกดาหาร”. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

เสรี วังส์ไพจิตร, ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๓.

อุดม เชยกีวงศ์และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แสงดาว, ๒๕๔๕.

วารสาร และหนังสือพิมพ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “7 Greens หัวใจสีเขียว”, วารสารสิ่งแวดล้อม. ปีที่ ๑๓ (๓), ๒๕๕๑ ; หน้า ๓๘ -๓๙.

คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา, สุจิตรา สุคนธทรัพย์ และ วิภาวดี ลี้มิ่งสวัสดิ์. “สถานการณ์ความต้องการ และแนวโน้มของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย”, วารสารวิชาการสถาบันการพลศึกษา. ปีที่ ๑๐ (๑), ๒๕๖๑ ; หน้า ๑๖๗-๑๗๗.

จุไรรัตน์ ฉิมพาลี. “คุณภาพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ”, วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์. ปีที่ ๖ (๓), กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓.

ชัยนันต์ ไชยเสน. “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนวัตกรรมการพัฒนาอาหารเพื่อสุขภาพสำหรับโรงแรม ในจังหวัดภูเก็ต”, วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์. ปีที่ ๑๒ (๕), สิงหาคม – ตุลาคม ๒๕๖๒.

ธันยา พรหมบุรมย์ และ นฤมล กิมภากรณ. “ปัจจัยที่มีผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และสุขภาพในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน”, วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย. ปีที่ ๑๐ (๑), ๒๕๕๘ ; หน้า ๗๑ – ๗๘.

พิมพ์ชนก มูลมิตร์. “การพัฒนาขีดความสามารถทุนทรัพยากรมนุษย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย”, วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. ปีที่ ๑๔ (๕๐), ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒ ; หน้า ๑๙ -๒๘.

พิชญาภรณ์ ภูมิอภินันท์ และ ณารีญา วีระกิจ. “พฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพชาวจีนในจังหวัดภูเก็ต”, วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ. ปีที่ ๑๐ (๒), ๒๕๖๑.

วารีพร ชูศรี และ วรลักษณ์ ลลิตศศิวิมล. “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ : ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย”, วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๗ (๒), กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒.

วุฒิชาติ สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ. “รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน”, วารสารสมาคมนักวิจัย. ปีที่ ๒๑ (๓), กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙.

ศุภลักษณ์ ศรีวิไลย และ รุ่งเรือง ทองศรี. “การแพร่ระบาดของ โควิด-๑๙ ส่งผลต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย”, วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น. ปีที่ ๗ (๘), สิงหาคม ๒๕๖๔.

อริศรา ห้องทรัพย์ และ กุลพิชญ์ โภไคยอุดม. “แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย”, วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ ๑๖ (๓), ๒๕๕๘.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

กานดา ธีรานนท์. “การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย : สถานการณ์และศักยภาพทางการแข่งขันในภูมิภาคอาเซียน”. วิทยานิพนธ์, ภาควิชาการจัดการการท่องเที่ยว, คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ๒๕๖๑.

กานติมา วัฒนวาณิชย์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศคุณภาพของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน เขตตลิ่งชันกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.

กำจัด สินธุชัย. “ความคิดเห็นของคณะหมู่บ้านต่อการบริหารงานของสภาตำบลที่เป็นนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดฉะเชิงเทรา”. วิทยานิพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

ณัฏฐ์วรดี คณิตินสุทธิทอง. “ความต้องการของตลาดและศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย”. ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิต, สาขาการจัดการ, คณะเทคโนโลยีการจัดการ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, วิทยาเขตนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐.

นฤมล รัตนไพจิตร, ราตรี เขียวรอด และ ตรีวนันท์ เนื่องอุทัย. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดนครศรีธรรมราช”. รายงานการวิจัย, คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๖๑.

ปิรันธ์ ชิณโช. “การพัฒนาตัวแบบยุทธศาสตร์การจัดการคุณภาพเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของสวนผึ้ง”. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.

ภคินี วัชรปรีดา. “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนในจังหวัดนครพนม”. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑๓, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิทยาเขตกำแพงแสน, ๘ - ๙ ธันวาคม ๒๕๕๙.

วนัฎภรณ์ ทองฤทธิ์. “ผลกระทบของ Covid-19 ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : หาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี จังหวัดกระบี่”. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม), คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๔.

สรัณย์ธร ดวงดีกมลทัศน์. “แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหาร”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๖๔.

สุจารี จันทรสุข. “ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมของประชาชนที่เคยย้ายถิ่นและไม่เคยย้ายถิ่นในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

สุฎาวรรณ สุวรรณสิงห์. “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Medical Tourism”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๖๑.

สุนิษา เพ็ญทรัพย์ และปวันรัตน์ แสงสิริโรจน์. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาบ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง”. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕.

อรนภา ทัศนัยนา. “รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาสำหรับผู้สูงอายุโดยมหาวิทยาลัย”. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การออกกำลังกายและการกีฬา, คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

เอกนที สันติมหกุลเลิศ. “นโยบายการส่งเสริมการบริการด้านการท่องเที่ยว ต่อความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ”. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สัมภาษณ์

บุญเสริม ขันแก้ว, รองอธิบดีกรมการท่องเที่ยว. สัมภาษณ์. ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
นายคมสันต์ สุมะนาถ, ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล. สัมภาษณ์. ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ธารณา จันทร์แจ้ง, แพทย์แผนไทย สภาแพทย์แผนไทย. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ภูมิรวิชญ์ ชัยภูริหิรัณยกุล, ประธานอำนวยการหน่วยแพทย์อาสา. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ธนิต จิรนันท์ธวัช, นายแพทย์ (สบ.๖) รพ.ตร.. สัมภาษณ์. ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ผุสดี หิรัญอัศว์, ผอ.ศูนย์สุขภาพ รพ.สมเด็จพระปิ่นเกล้า. สัมภาษณ์. ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ชิดชนกสิทธิ์ วัฒนศิริธร, ผู้บริหารบริษัท สหการโอสถ จำกัด. สัมภาษณ์. ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
นวรัตน์ สุนทรวิภาต, เจ้าของธุรกิจ เสริมความงาม Bella Clinic คลินิกเวชกรรมความงาม ดูแลใบหน้าและรูปร่าง. สัมภาษณ์. ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
วริญา ณ ระนอง, Vice President บริษัท สุโขสุขขี กรุ๊ป จำกัด. สัมภาษณ์. ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ศรินนี วราทร, เจ้าของ Lad Krabang Garden Center นักท่องเที่ยวชาวไทย. สัมภาษณ์. ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
ปานพิมพ์ คุณะเกษม, Store Director นักท่องเที่ยวชาวไทย. สัมภาษณ์. ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
Mr.Gautier Martinot, นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศส. สัมภาษณ์. ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕.
Col Atiq Ur Rehman, นักท่องเที่ยวชาวปากีสถาน. สัมภาษณ์. ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๕.

บรรยาย

ณนันท์ สินธุศิริ. นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ชำนาญการ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. บรรยายเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับการประชาสัมพันธ์อาหารไทยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย”. ณ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ ๖, ๒๔. ๒๕๕๗.
ประเวศ วะสี. ข้าราชการบำนาญแพทย์. บรรยายเรื่อง “วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว”. ณ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. ๒๕๕๔.
สุรเชษฎ์ เชษฐมาส. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน บรรยายเรื่อง “วิสัยทัศน์การจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ”. ในรายงานการฝึกอบรมหลักสูตรการให้บริการด้านการท่องเที่ยวสาหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้. ๒๕๔๑.

กฎหมาย

"ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐)". ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖, ตอนที่ ๕๑ ข, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การท่องเที่ยว, กรม และ ttb. "ttb analytics ประเมินผลกระทบโควิดภาคการท่องเที่ยวช่วงที่ผ่านมา". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.ttbbank.com, 2564.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. "จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยและรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยว". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=628, 2565.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. "รายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ไตรมาส 3/2562". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.mots.go.th/download/Tourism EconomicReport/3 Presentation Tourism Economic.pdf, 2565.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. "รายงานวิสัยทัศน์การท่องเที่ยว พ.ศ.๒๕๗๙". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :https://secretary.mots.go.th/ewtadmin/ewt/policy/download/Articl/article2017 050915 1433.pdf, 2565.

พัฒนาการท่องเที่ยว, สำนักงาน. "ความหมายของการท่องเที่ยว". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https ://www.touri smatbuuwordpress.com, 2565.

เศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, กอง. "ข้อมูลด้านการทางท่องเที่ยว". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://secretary.mots.go.th/policy/more_news.php?offset=0&cid=26&startoffset=0, 2565.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. "ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนปี ๖๑ โอกาสขยายฐานลูกค้า Medical Tourism สู่ตลาดนักท่องเที่ยวจีน". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://kasikornresearch.com /th/analysis /k-econ/business/Pages/z2912.aspx, 2565.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. สำนักนายกรัฐมนตรี. "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https: //www.nesdc.go.th/main.php?filename=index, 2565.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. สำนักนายกรัฐมนตรี. "(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ.๒๕๖๖ – ๒๕๗๐". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13, 2565.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. สำนักนายกรัฐมนตรี. "ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย" (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://healthkpi.moph.go.th/kpi2/kpi-list/view/?id=1528

สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์, "การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ". (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http:// www.theworks.co.th/blog/2018/10/24/health-tourism/, 2565.

TDRI. “วิเคราะห์ผลกระทบของของโควิด-๑๙ ต่อธุรกิจท่องเที่ยว”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www //tdri.or.th/2021/02/covid-112/, 2565.

UNWTO. “จำนวนนักท่องเที่ยวโลก ปี ๒๕๕๘”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.matichon.co.th/foreign/news_2558, 2565.

ภาษาต่างประเทศ

Date, R. L. Management. 6th ed. Mason HO. South-Western. 2002.

Clark-Kennedy, J., & Cohen, M. Indulgence or therapy? Exploring the characteristics, motivations and experiences of hot springs bathers in Victoria, Australia. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 22 (5), 501–511. 2017.

Vajirakachorn, T. & Srisomyong, N. A Study of potential of tourism and activity for sustainable community-based tourism in Doi Saket hot spring, Chiangmai, Thailand. In Proceedings of the TOURIST 2nd Cross-Border Conference “Sustainable tourism development t: Lessons learned for South East Asian countries” (pp. 370-373). Bangkok: Kasetsart University. 2020.

Hodgetts, R. M. Organizational Behavior: Theory and Practice. New York : Macmillan Publishing Company. 1991.

Weihrich, H. & Koontz, H. (1993). Management: A Global Perspective. 10 th ed. New York: McGraw-Hill, Inc.

Chang, C.-Y. R. An Analysis of the chinese group tourist's dining-out experience while holodaying in Australia and its contribution to their visit satisfaction. The Hong Kong Polytecnic University, Hong Kong. 2007.

Coltman, Michael M. Tourism Marketing. New York : Van Nostrand Reinhold. 1989.

Davidson, Rob. Tourism. 2nd ed. Singapore: Longman Group Limited. 1995.

Fayol, H. General and Industrial Management. London : Pitman & Sons. 1949.

Gulick , & Urwick. Paper on Science of Administration. New York : Institule of Public Administration Columbia University. 1937.

Gee, Chuck Y., James C. Makens, and Dexter J. L. Choy. The Travel Industry. New York : Van Nostrand Reinhold. 1989.

Holloway, Christopher J. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonaldand Evans. 1983.

McIntosh, Robert W., and Charles R. Goeldner. Tourism : Principles,Practices. Philosophies. 4th Ed. Columbus, OH: Grid Publishing. 1984.

Mill, Robert Christie. Tourism : The International Business. New Jersey:Prentice Hall. 1990.

Poland, O. F. Why Does Public Administration Ignore Evaluation. Public Administration Review. 9(6): 201-202. 1971.

Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamic of Tour Guiding. New York: Van Nostrand Reinhold. 1993.

Ritchie and Crouch. The competitive destination. A sustainability perfective:tourism management. 21, 1-7. 2000.

Simon, H. A. Administrative Behavior. 3rd ed. New York : Free Press. 1971.

Weber, The Theory of Social and Economic Organization. New York. The Free Press. 1974.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์

วัน เดือน ปี เกิด ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๑

การศึกษา ปริญญาเอก Doctor of Philosophy (Information Technology), SIU
Doctoral Degree in Business Administration, Crown U
ปริญญาโท Master of Science in Administration (Multinational Business), Boston University
ปริญญาตรี Bachelor of Business Administration, National University

ประวัติการทำงานโดยย่อ

พ.ศ.๒๕๕๙ - พ.ศ.๒๕๖๒	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์รองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คนที่หนึ่ง
พ.ศ.๒๕๕๙ - พ.ศ.๒๕๖๒	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ - ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมาธิการการสาธารณสุข สภานิติบัญญัติแห่งชาติ
พ.ศ.๒๕๔๕ - พ.ศ.๒๕๔๖	ที่ปรึกษาประธานคณะกรรมาธิการการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร
พ.ศ.๒๕๔๔ - พ.ศ.๒๕๔๖	ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจ การพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา
พ.ศ.๒๕๔๑ - พ.ศ.๒๕๔๔	ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมาธิการการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร

ตำแหน่งปัจจุบัน ประธานกรรมการ กลุ่มบริษัทพีสแควร์
ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์คณะกรรมาธิการการสาธารณสุข วุฒิสภา

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ผู้วิจัย นางสาวกัลยาภา เลขวณิชธรรมวิทักษ์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 64

ตำแหน่ง ประธานกรรมการบริหาร บริษัท พีสแควร์ โฮลดิ้งส์ 269 จำกัด
ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการการสาธารณสุข วุฒิสภา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญ ต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก สามารถสร้างรายได้หลักให้กับประเทศอย่างมหาศาล ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียน ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้ เมื่อต้นปี พ.ศ.2563 ที่ผ่านมา เนื่องจากเกิดโรคระบาดโควิด 19 ส่งผลกระทบกับทุกประเทศ ทำให้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยน้อยลงเป็นอย่างมาก ซึ่งรายได้รวมจากการท่องเที่ยวก็หดตัวลงเช่นกัน จำเป็นต้องสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวของไทย โดยใช้จุดแข็งด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต อัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และการแพทย์ ซึ่งไทยได้รับการยอมรับในเรื่องของมาตรฐาน และคุณภาพในการรักษาในระดับสากล รวมทั้งการแพทย์แผนไทย นำมาบูรณาการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นการท่องเที่ยวที่แตกต่าง เพื่อลดการแข่งขันทางด้านราคา และเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยว ทำให้รายได้ตกอยู่กับประเทศไทยมากขึ้น รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวต่างชาติกลับมาเที่ยวประเทศไทยเพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และรับบริการใดๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพหรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เพื่อให้ประเทศไทยสามารถรับมือกับบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และแนวโน้มพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน และจะเป็นการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวตามแหล่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความสุขที่ยั่งยืนให้แก่ทุกคน ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะใช้ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้วิจัย เพื่อนำเสนอข้อมูลอีกแนวทางหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560 – 2564, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ.2566 – 2570, แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ.2561 – 2580), แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานการณ์ แนวโน้ม และทิศทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, การจัดมาตรฐาน และปัญหาอุปสรรคฯ นำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรจากกรมการท่องเที่ยว, แพทย์แผนไทย, แพทย์แผนปัจจุบัน, ผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจด้านสุขภาพที่ไม่ใช่แพทย์, นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้จะเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ.2564 – พฤษภาคม พ.ศ.2565 รวมทั้งสิ้น 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการใช้วิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิดำเนินการ โดยการศึกษาจากตำราและเอกสารต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่าง ๆ

3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

1.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นภาคธุรกิจที่สร้างรายได้แก่ประเทศไทยถือเป็น 1 ใน 5 อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ ทั้งนี้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในไทย ได้แก่ นักท่องเที่ยวจากประเทศ กัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม จีน และญี่ปุ่น การบริการด้านการแพทย์ที่นักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมใช้บริการในไทย ได้แก่ การตรวจเช็คสุขภาพ การทำเลสิค ศัลยกรรมความงาม ทันตกรรม การผ่าตัด และการพักฟื้น เป็นต้น นอกจากนี้มีบริการด้านแพทย์ทางเลือกของไทย อาทิ นวดแผนไทย และสปา ประเทศไทยมีความได้เปรียบด้านบริการสุขภาพหลายประการ คือ ความพร้อมด้านบุคลากรการแพทย์ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และการบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ช่วยเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น และในอนาคตผู้สูงอายุอาจกลายเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลักที่ทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงขึ้น

1.2 สภาพปัญหาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงขึ้นตามลำดับ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความอ่อนไหวง่ายจากปัจจัยลบทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา อาทิ ปัญหาการระบาดของโรคอุบัติใหม่ เช่น โควิด – 19, ปัญหาด้านแผนและงบประมาณการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, ปัญหาด้านการวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, ปัญหาด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, ปัญหาการบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, ปัญหาการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2. วิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

2.1 จุดแข็ง คือ ความคุ้มค่าเงิน ความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ความพร้อมในด้านการให้บริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐานระดับสากล ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ สถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ ทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การมีอัธยาศัยและจิตใจไมตรีที่ดีโอบอ้อมอารี สามารถสร้างความประทับใจ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีก

2.2 จุดอ่อน คือ ข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศยังไม่ดีพอ มีคู่แข่งสำคัญที่มีอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ทันสมัย มีบุคลากรที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้คล่องแคล่ว ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในการให้บริการแอบแฝงหรือไม่ได้มาตรฐาน การกำหนดเพดานการลงทุนไม่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ ปัจจัยด้านบุคลากรทางการแพทย์อาจเคลื่อนย้ายไปทำงานในประเทศอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และภัยธรรมชาติ สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดได้

2.3 โอกาส คือ แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) ทำให้ความต้องการที่พำนักรวมทั้งบริการด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นด้วย ความเครียด และโรคภัยต่างๆ เป็นโอกาสในการ

ขยายตัวของบริการส่งเสริมสุขภาพ การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.2558 ส่งผลดีต่อประเทศไทย รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์ และการขยายเครือข่ายเข้าไปรับบริหารโรงพยาบาล การขยายตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคอาเซียนของไทย ทำเลที่ตั้งของไทยเป็นศูนย์กลางของอาเซียน เกื้อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย การท่องเที่ยวภายในประเทศมีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่าและประหยัดกว่าการเดินทางไปต่างประเทศ และความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี

2.4 อุปสรรค คือ มีการแข่งขันสูงขึ้นในประเทศกลุ่มอาเซียน ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในอาเซียน การมีอาหารฮาลาลของบางประเทศสามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัด ระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักของชาวต่างชาติ บางประเทศเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในธุรกิจได้ 100% การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ยังมีราคาสูง ความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ

3. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย

3.1 การบริหารจัดการในส่วนของภาครัฐ

3.2 การบริหารจัดการในส่วนของผู้ประกอบการ

3.3 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงและบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยสรุปเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จัดตั้งกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน โดยสนับสนุนการทำงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างเป็นรูปธรรม ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเองด้านการท่องเที่ยว ด้วยการยกระดับความสำคัญของการท่องเที่ยวภายในประเทศ

1.2 รัฐบาลต้องดำเนินการสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยให้มีความน่าอยู่ มีความปลอดภัย เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว

1.3 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศให้มีความสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.4 การวัดผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในระยะต่อไปจำเป็นจะต้องมองในหลายมิติที่สมดุลกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่มุ่งเน้นผลสำเร็จในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเท่านั้น

1.5 รัฐบาลควรพิจารณาขยายระยะเวลาวีซ่านักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรม

1.6 จัดตั้งสถาบันการเงิน หรือธนาคารเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติ

2.1 ปรับปรุงบริการที่เกี่ยวเนื่องกับด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีมาตรฐานการให้บริการ และสุขอนามัยครอบคลุมเพิ่มมากขึ้นตลอดห่วงโซ่อุปทาน เช่น บริการที่พัก และบริการรถรับส่งสาธารณะ เป็นต้น

2.2 บทเรียนจากโรคระบาดโควิด – 19 ในครั้งนี้ ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องมีแนวทางเตรียมความพร้อมทางด้านการท่องเที่ยว รองรับกับการระบาดของโรคร้ายแรงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยเฉพาะบทบาทของภาครัฐที่ต้องเริ่มต้นจากการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบของการระบาดของโรคร้ายแรงต่างๆ ที่ผ่านมาที่มีต่อการท่องเที่ยวของไทย สำหรับนำมาใช้เป็นบทเรียนในการจัดทำแผนเตรียมความพร้อมรองรับทั้งในระดับประเทศ และในระดับธุรกิจ

2.3 จัดทำโครงการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการที่ยังไม่มีความพร้อมเข้าสู่กระบวนการ เพื่อยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการ มาตรฐานการให้บริการ และแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองความต้องการ และรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.4 จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำทรัพยากร ประเพณี วิถีชีวิต และกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

2.5 ภาครัฐควรให้การสนับสนุนแก่ผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในการจัดหรือให้บริการกิจกรรมที่สอดคล้องตามความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ กลุ่มที่เกษียณอายุ ซึ่งในอนาคตคาดว่านักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยได้มากขึ้น

2.6 สนับสนุนให้มีการพัฒนาทักษะทางด้านการสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.7 สร้างเครือข่ายร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันของหน่วยงาน/ภาครัฐของประเทศต่าง ๆ มีการให้ข้อมูล ข่าวสาร ซึ่งมีการปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์และความเป็นจริง

2.8 นำระบบสารสนเทศมาทำการจัดเก็บฐานข้อมูลมีการประมวลข้อมูลขนาดใหญ่ (Data Science) ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์ใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ รวมถึงการตลาดได้อีกต่อไป

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาการบริหารจัดการของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยศึกษาวิธีการบริหารจัดการและสร้างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบมีส่วน

ร่วม เพื่อให้ได้องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3.2 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเชิงลึกตามบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

3.3 ควรมีการทำวิจัยความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ

3.4 ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแปรอื่นๆ เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสบการณ์ที่ดีของนักท่องเที่ยว ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจใช้บริการ